

LUND UNIVERSITY

2002 års män och kvinnor : medborgare rapporterar om hemlöshet

Magnusson, Jan; Meeuwisse, Anna; Swärd, Hans

2003

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Magnusson, J., Meeuwisse, A., & Swärd, H. (Red.) (2003). *2002 års män och kvinnor : medborgare rapporterar om hemlöshet*. (Meddelanden från Socialhögskolan; Vol. 2003, Nr 3), (Research Reports in Social Work; Vol. 2003, Nr 3). Socialhögskolan, Lunds universitet.

Total number of authors:
3

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Meddelanden från Socialhögskolan 2003:3

2002 års män och kvinnor

Medborgare rapporterar om hemlöshet

Redaktörer

Jan Magnusson
Anna Meeuwisse
Hans Swärd

 Socialhögskolan

Förord

Detta är en lite annorlunda undersökning av hemlöshetsmiljöer i bostadsbristens Malmö. Den anknyter till en gammal tradition: medborgarundersökningen. Ett trettiootal personer med olika bakgrund har medverkat i undersökningen som utfördes under 2002. Här presenteras deras rapporter. Dessutom ingår ett nytryck av den undersökning från 1912 som varit inspirationskälla.

Vi vill tacka alla som medverkat i detta arbete. Det har utförts helt ideellt. Vi vill också tacka alla dem som har låtit oss få inblick i vad hemlöshet kan innebära.

Medborgarundersökningen tillägnas Eva, Heikki, Joakim och de andra som har dött som uteliggare de senaste åren.

Rapporten tillställs Malmö stads politiker och tjänstemän.

Lund i september 2003.

Innehåll

Medborgare rapporterar från samhällets mörka hörn	3
Hemlöshet i välfärdssamhället – ett svårfångat problem	4
Hemlöshetsundersökningar från två sekelskiften	7
Varför upprepa en gammal undersökning?	8
Visionernas stad? Rapporter från besök i Malmös hemlöshetsmiljöer	17
Uteliggarmiljöer	18
Gatutidningen Aluma	23
Soppkök	27
En kväll på Malmö Kyrkliga Stadsmission	29
Besök på öppna dagverksamheter	31
Ohälsa och sjukvård	38
Trångboddhet och bostadsnöd	42
Lågprishotell och härbärgen	45
En gatutidningsredaktörs reflexioner	65
Det stora illusionsnumret eller 'sociala gäster' på hotell	67
Bilder av hemlöshet	107
Konsumtionssamhällets slutanvändare	107
Hemlös i ett annat Malmö	107
Medborgarundersökning som metod	111
Summary in English	114
I bilaga nytryck av:	115
'Ungkarlshotell och natthärbergen i Stockholm. Några av huvudstadens förnämsta pästhärdar.'	

Medborgare rapporterar från samhällets mörka hörn

I denna rapport redovisar vi en fältundersökning av hemlöshetsmiljöer i Malmö. Den har genomförts av en grupp medborgare som ville veta mer om hur de sämst ställda hemlösa har det i bostadsbristens och de sociala åtstramningarnas Sverige. Som bakgrund och inspirationskälla finns en liknande undersökning från 1912.

Att medborgare själva går ut i verkligheten och undersöker hur det står till med välfärdens vita fläckar har gamla anor, men det är ganska ovanligt i dag då vi förlitar oss på att olika professionella grupper bedriver undersökningar och informerar allmänheten. I samband med att gatutidningar har startats till förmån för de hemlösa, har det uppstått en diskussion om vad vi egentligen får för uppfattning om hemlöshet genom de traditionella problembeskrivningar som står till buds. Finns det inte en risk för att de hemlösas situation antingen romantiseras eller tecknas i allt för mörka färger eller att problemen antingen tonas ner eller förstoras? Frågorna skall ses med bakgrund av att kunskapsunderlaget om hemlöshet är bristfälligt. Kan medborgarundersökare ge en annan bild av de hemlösa och deras miljöer än den man får i torra vetenskapliga rapporter, i tidningsreportage av sensationshungriga journalister eller i uttalanden av politiker som vill sopa problemet under mattan?

Låt oss se vad våra medborgarundersökare har att berätta. Men först en kort bakgrund.

Hemlöshet i välfärdssamhället – ett svårfångat problem

Vi ser dem sittande på trottoarerna i storstäderna med en sliten bit wellpapp i händerna med texter som 'Snälla ni skänk mig en gåva till mat och logi! Tack på förhand'. Vi ser dem också i storstädernas människovimmel oförtrutet påkalla vår uppmärksamhet med tillropen 'Hjälp de hemlösa! Köp de hemlösas egen tidning!'

Det är alltså människor som mitt i välfärden saknar bostad och pengar till sitt uppehälle. För några decennier sedan kunde vi stöta på hemlöshet och tiggeri på besök i storstäder i sydliga länder, eller under broarna i Paris och i Londons tunnelbanor, men mycket sällan i Sverige. Under efterkrigstiden har vi kommit att förknippa hemlösheten med fattigsamhället och inte med det moderna välfärdssamhället. Enligt folkhemsidealet skulle alla ha rätt till rymliga bostäder till skälig kostnad.

Men trots dessa ideal har hemlöshet under de senaste decennierna blivit ett av de stora sociala problemen i flertalet stater i USA och Europa. Bara inom EU:s medlemsländer räknar statistikmyndigheterna med att det finns mellan 15 – 20 miljoner människor som saknar en fysiskt dräglig och rättsligt trygg bostad. Flest hemlösa i både absoluta och relativa tal har enligt de europeiska, nationella myndigheternas olika beräkningar Tyskland, Storbritannien och Frankrike (mer än 4 hemlösa per 1000 invånare). Men även i Sverige har hemlöshet sedan slutet av 1980-talet blivit ett allvarligt problem. Enligt Socialstyrelsens nationella räkningar fanns det under 1990-talet omkring 10.000 hemlösa vid mätveckorna. Sverige befinner sig i den europeiska mittfällan när det gäller antalet hemlösa.

Att hemlöshet har etablerats som ett nygammalt problem har satt sina avtryck på en rad områden inom samhällslivet. I flera av EU:s medlemsländer initieras särskilda program för att stödja bostadslösa personer. Sverige är i detta sammanhang inte något undantag. Sedan några år tillbaka stimulerar regeringen kommunerna och andra lokala aktörer att utveckla nya former för stöd åt bostadslösa och frågan har blivit föremål för en statlig utredning (SOU 2000:14).

De ideella organisationerna har fått ett större ansvar för de hemlösa och har synliggjort problemet med sina insamlingskampanjer och bilder på hemlösa. Mest kända är Stockholms Stadsmissions 1990-tals-kampanjer som planerades av personal från Stadsmissionen och reklambyrån Saatchi & Saatchi. I affischer på stan och i uppmärksammade annonser i morgontidningarna visades svartvita bilder på utslagna människor och

deras miljöer. Under 1990-talet har vi också vant oss vid välgörenhetsgalor och olika jippon. 'En sång för de hemlösa' har blivit ett stående inslag i nöjesutbudet inför jul.

Under 1990-talet har mer än 200 gatutidningar – dvs. tidningar som säljs direkt på gatan av hemlösa eller fattiga människor – i snabb takt vuxit fram i land efter land runt om i världen. I många storstäder har gatutidningsförsäljare blivit nya inslag i stadsbilden. Bara i Norden finns fem tidningar som på kort tid nått stora upplagor.

Också pressen har de senaste decennierna regelbundet redovisat reportage om de hemlösa. Inte sällan har vi genom bildreportage fått stifta bekantskap med uteliggarnas värld eller i TV-reportage fått följa uteliggares jakt efter nattlogi.

Men vad är det egentligen för bild vi får av de hemlösa genom forskningsrapporter, välgörenhetsföreningarnas insamlingsstiftelser, genom tidningarnas reportage och genom den fattige tiggaren som vi möter på gatorna? Varför är de nya gatutidningarna så angelägna om att ge andra bilder av de hemlösa än de nöd- och trashanksbeskrivningar som ofta förekommer?

Det har sedan lång tid pågått en debatt om hur hemlöshet skall definieras och mätas och vilka orsakerna är. I Sverige, liksom i många andra länder, är hemlöshetsbegreppet ett problematiskt och vagt begrepp. De svenska tvärsnittsräkningarna utförda under en viss vecka förmår endast att fånga en liten del av de hemlösa och ofta är det de mest utslagna långtidshemlösa som räknas. Det är också den här gruppen som syns på offentliga platser och får bilda prototypen för de hemlösa. Hemlösa kvinnor, ungdomar och personer utan sociala problem osynliggörs.

Det finns inte några erkända förklaringar till hemlösheten. Men man brukar stöta på två olika typer av orsaksförklaringar – individinriktade och strukturenriktade. Den första typen av förklaringar hävdar att personliga förhållanden ligger bakom hemlöshet. Vissa människor klarar enligt detta synsätt inte av att bo i egna bostäder på grund av personliga svagheter, psykisk sjukdom, relationsproblem till familj, släktingar och grannar, störande beteende, missbruksproblem eller så har de själva valt sin hemlöshet eller den livsstil som har förorsakat hemlösheten. Enligt den andra förklaringsmodellen orsakas hemlöshet av strukturella faktorer och har ett nära samband med hur samhällets resurser organiseras och fördelas. Välfärdssamhällets kris med hög arbetslöshet, ökad fattigdom, ekonomiska åtstramningar, nerdragningar inom socialpolitiken, bostadsbrist och avinstitutionaliseringen inom psykiatrin har framhållits som orsaker.

Det är lite vi med säkerhet vet om hemlöshet. Eftersom det inte finns någon regelbunden och tillförlitlig nationell statistik och eftersom de hemlösa tillhör bortfallet i de vanliga välfärdsmätningarna har man fått arbeta med andra sätt för att beskriva de hemlösas levnadsförhållanden och livsbetingelser. På Socialhögskolans forskningsavdelning har det pågått forskning om hemlöshet under det senaste decenniet. Vi har då också fått anledning att begrunda hur man har närmat sig frågan tidigare och vad man eventuellt kan lära av gamla undersökningar och kartläggningar. Finns det andra sätt att undersöka hemlöshet?

En ganska unik hemlöshetsundersökning utfördes under vintern 1912/1913. Den genomfördes av tolv samhällsintresserade män som representerade olika samhällsklasser och olika yrken. Syftet med detta var att man ville anlägga ett medborgarperspektiv. Undersökarna ville inte förlita sig på tidningarnas skrivelser, myndigheternas rapporteringar eller välgörenhetsföreningarnas och filantropernas upprörda röster. I stället ville de på ort och ställe bilda sig en egen uppfattning om hur den mest utslagna gruppen hemlösa framlevde sina liv på Stockholms härbärgen för hemlösa. Sotade i ansiktena och klädda i slitna arbetskläder sökte de därför plats på olika natthärbärgen och dokumenterade noggrant sina iakttagelser. Det var alltså vanliga medborgare som själva skaffade sig direkta erfarenheter av de miljöer och livsvillkor de ville veta mer om. Några hade vetenskaplig skolning men här agerade de först och främst som socialt engagerade medborgare. En redigerad version av undersökningen publicerades i *Social Tidskrift* 1913, under rubriken 'Ungkarlshotell och natthärbärgen i Stockholm. Några av huvudstadens förnämsta pästärddar'. Den här undersökningen fascinerade oss genom sina okonventionella metoder och sina detaljrika rapporter från en okänd värld. Inspirerade av undersökningen från 1913 beslöt vi oss för att försöka återupprepa den i nutid. I denna rapport presenterar vi den fältundersökning som blev resultatet av vårt försök att upprepa studien, men också ett nytryck av artikeln i *Social Tidskrift*. De båda hemlöshetsundersökningarna behandlas mer översiktligt i antologin *Den ocensurerade verkligheten i reportage, bild och undersökningar* (Meeuwisse & Swärd, red. 2003). De får där tjäna som illustrativa exempel på många av de etiska och metodologiska problem som försök att skildra den sociala verkligheten innebär.

Hemlöshetsundersökningar från två sekelskiften

I denna rapport presenterar vi alltså två hemlöshetsundersökningar som har genomförts vid två helt olika tidpunkter. Den ena genomfördes av tolv män i bostadsbristens och fattigdomens Stockholm i början av 1900-talet, närmare bestämt under några kalla vinterveckor under årsskiftet 1912/1913. De tolv männen ville undersöka baksidan av det moderna storstadslivet. Någon generell socialpolitik fanns inte vid denna tid och den första moderna fattigvårdslagen kom först 1918. Undersökningen '1912 års män' väckte stor uppmärksamhet genom sina närgångna och detaljerade rapporter av misären på ungkarlshotellen. Människor fick insyn i en värld som de inte kände till – livet på samhällets botten. Undersökningen publicerades i *Social Tidskrift* (som gavs ut av Centralförbundet för Socialt Arbete – den ledande socialpolitiska centralorganisationen vid denna tid), och kom att bli ett viktigt argument i kritiken av härbärgessystemet. Det faktum att undersökningen byggde på noggranna observationer på ort och ställe gav den legitimitet. Men den utsattes också för kritik av sin samtid. Vissa hävdade att det snarare var samhällets eller myndigheternas än de hemlösas perspektiv som speglades. Trots att undersökningen väckte stor uppmärksamhet när den kom är den i dag mindre känd än många andra klassiska undersökningar på området, och därför värd att uppmärksamma i sig. Vi tycker att den fortfarande är läsvärd, inte minst på grund av den starka närvarokänsla som förmedlas. Vi har lagt den sist i denna skrift.

'1912 års män' bildar bakgrund för vårt försök att göra en liknande undersökning nittio år senare, i början av det tjugonde seklet. Vi valde att denna gång undersöka hemlöshetsmiljöer i en annan storstad – i Malmö år 2002. Fältundersökningen '2002 års män och kvinnor' presenteras i kapitel 2.

Varför upprepa en gammal undersökning?

Vad är egentligen poängen med att försöka upprepa '1912 års män' nittio år senare – i en helt annan tid och samhällskontext? Vi såg det som en möjlighet att närma oss både frågor om hemlösas livsvillkor – frågor som är lika aktuella idag som i början av förra seklet – som frågor om hur man bäst kommer åt 'den ocensurerade verkligheten'. Vi tänkte också att det kunde bli intressant att jämföra de båda studierna. I vilka avseenden var de lika och på vilka sätt skilde de sig från varandra? Vad är det egentligen man kan jämföra?

Under den tidsperiod som ligger mellan de båda undersökningarna har det skett stora omvälvningar av samhället. Lufferi och lösdriveri har försvunnit och med dem delar av det gamla fattigvårdssamhällets institutionssystem. Folkhemstanken, efterkrigstidens bostadspolitik och miljonprogrammet har i grunden förändrat tänkandet om rätten att ha en bostad och synen på dem som inte har någon. Men hur har egentligen förhållandena förändrats för den grupp som har det sämst i samhället? Vad säger oss studierna om hemlöshet och hemlöshetsmiljöer då och nu? Vad är det undersökarna lägger märke till och reagerar över? Hur har vår inställning till social utsatthet och samhällets ansvar förändrats?

Genom att precis som '1912 års män' försöka rekrytera undersökare med olika bakgrund och olika yrkeserfarenheter – att med andra ord iscensätta en slags medborgarundersökning – tänkte vi oss också att vi skulle få flera olika perspektiv, reaktioner och infallsvinklar på frågan om hemlösas och uteliggares livsvillkor. Det skulle vara en undersökning som genomförs av medborgare som är bekymrade över sakernas tillstånd och själva vill ta reda på hur det egentligen förhåller sig. En annan fråga gäller vilket värde man kan tillmäta personligt färgade rapporter från människor som gör tillfälliga nedslag i verkligheten. Vad är det för verklighet de speglar?

'1912 års män' är också intressant som ett exempel på en ny typ av undersökningar som började genomföras i slutet av 1800-talet där forskarna genom icke-statistiska metoder började beskriva sociala fenomen som allmänt ansågs svårfångade, t. ex. hemlöshet, fattigdom, nöd och utanförskap. Undersökningarna skulle inte bygga på uppgifter från ämbetsmän och myndigheter utan på intervjuer och observationer på platsen. Studien kan sägas ingå i en kvalitativ tradition där man med observationer och besök på ort och ställe vill demaskera livet på samhällets botten. En del av de metoder som kommer till användning, t.ex. förklädnad och dolda observationer, är i dag omstridda ur vetenskaplig och etisk synpunkt. Just svårigheterna att genomföra en

likartad undersökning i dag är intressanta i sig, och väcker en rad teoretiska och metodologiska frågor som är värda att reflektera över. Hur långt kan/får vi egentligen gå i våra ambitioner att fånga för utsatta människor? Är alla medel tillåtna? Har vi blivit bättre på att skildra social utsatthet? Många av dessa frågor diskuteras i boken *Den o censurerade verkligheten i reportage, bild och undersökningar* (Meeuwisse & Swärd, red. 2003), där forskare från olika discipliner också spårar den idéhistoriska bakgrunden till ambitionerna att klä av verkligheten.

'1912 års män'

'1912 års män' hade många ambitioner med sin undersökning. De ville med okonventionella metoder och med ett medborgarperspektiv undersöka hur livet tedde sig i samhällets mörka hörn, de ville berätta för den socialt intresserade allmänheten om sina erfarenheter på ett sådant sätt att det berörde och de hade också starka förändringsambitioner. Det överordnade syftet var att avslöja undermåliga härbärgen och åstadkomma sociala reformer. Samtidigt ville undersökarna att de kunskaper som framkom skulle vara så trovärdiga som möjligt och inte ifrågasättas av dem som var emot förändringar. Man skulle därför kunna säga att undersökningen befann sig på gränsen mellan vetenskap och ideologi.

Initiativet till '1912 års män' kom från murarförmannen Fahlberg som tillhörde det s k 'fattigvårdsfolket', dvs. socialt intresserade personer med mer eller mindre lös anknytning till Centralförbundet för Socialt Arbete (CSA) och Stockholms stadsfullmäktige. CSA hade bildats 1903. Dess uppgift var att genom utredningar och upplysningar försöka lösa 'den sociala frågan', dvs. förhållanden som fattigdom, trångboddhet, brist på sociala skyddsnät och välfärdsinstitutioner. Fahlberg samlade ihop en grupp socialt intresserade personer från olika yrkesgrupper som lätt förklädda gick ut i vinternatten och undersökte förhållandena på härbärgen och ungarshotell.

I gruppen fanns en läkare, en verkstadsarbetare, en medicine doktor, en rektor, en förtennare, en murarförman, en byggnadshantlangare, en föreståndare för en expressbyrå, en filosofie doktor, en veterinär, en byggnadssnickare och en pastorsadjunkt. Tanken att ha olika yrkesgrupper representerade i undersökningsgruppen (både arbetare och akademiker) bottnade sannolikt i en diskussion som förekom i samhället vid denna tid om huruvida 'överheten' rätt kunde förstå de sämst ställda. En uppfattning var att bedömningen av sociala missförhållanden kunde variera beroende på vilken samhällsposition man hade. Undersökarna

ville undvika kritik för feltolkningar eller överdrifter av problemens allvar för att istället rikta intresset på huvudfrågan, dvs. behovet av att förbättra förhållandena vid huvudstadens härbärgen för hemlösa. Tillsammans skulle de kunna ge en allsidig och trovärdig bild av (miss)förhållandena och i förlängningen också kunna påverka den allmänna opinionen.

'1912 års män' klädde ut sig för att passera som hemlösa. Härigenom tänkte de sig sannolikt få annan information och annan kunskap än om de hade uppträtt i sina vanliga roller som etablerade samhällsmedborgare – då skulle de komma i överläge och gå miste om viktig information. Att undersökarna klädde ut sig hade sannolikt också andra skäl. Det är inte säkert att de hade släppts in på härbärgena om de hade kommit i sin vanliga klädsel och uppgivit det verkliga syftet med sitt besök. Undersökarna försökte dock undvika att ljuga. De skrev in sig på härbärgen under egna namn även om de var förklädda. Det var endast vid något tillfälle som någon undersökare 'tvingades' ljuga om sin identitet.

Undersökarnas uppgift var att på ett trovärdigt sätt beskriva för allmänheten hur det faktiskt gick till och såg ut på huvudstadens härbärgen och ungarshotell för hemlösa män. Något systematiskt urval av härbärgen och av intervjupersoner gjordes inte. Visserligen ville undersökarna gärna undersöka de sämst beryktade härbärgena men de lyckades de inte alltid ta sig in på dessa. De härbärgen som undersöktes var helt enkelt de ställen där det fanns någon ledig säng vid undersökningstillfället. Det hände flera gånger att undersökarna var tvungna att gå hem med oförättat värv då de trots köande inte fått någon plats. Inte heller när det gäller intervjupersonerna gjordes något försök till representativt eller systematiskt urval. Undersökarna nöjde sig med att tala med de gäster de spontant och slumpartat fick kontakt med vid undersökningstillfället.

För att ge trovärdighet åt observationer och intervjuer gick '1912 års män' ut på sina observationsrundor i team om två. På så sätt kunde de i efterhand jämföra sina intryck. Sedan undersökarna registrerats och betalat för härbärgesplatsen gick de omkring i lokalerna, observerade, lyssnade på samtal och ställde frågor i så stor omfattning som var möjligt utan att röja sitt verkliga syfte. Lokalerna synades noggrant, speciellt sängkläder och avträden. Exempel av eventuell ohyra togs med för identifiering. Det verkar också som om undersökarna medvetet sökte hotellgästernas vittnesmål och livsberättelser när tillfälle gavs. Tolv härbärgen och asyler beskrivs i sammanfattningen av undersökningen. Härbärgena besöktes vid skilda tidpunkter och på olika veckodagar av olika grupper besökare. Varje härbärke besöktes två till fem gånger.

Sammanlagt skrev undersökarna ett 30-tal rapporter från sina fältbesök under tre vintermånader.

'2002 års män och kvinnor'

Vår ambition var att genomföra en medborgarundersökning som påminde om den studie som '1912 års män' genomförde. Syftet var att låta människor utifrån lite olika samhällserfarenheter få observera och registrera det de själva upptäckte och såg. Själva poängen skulle vara att de som 'vanliga' medborgare (och inte 'experter') själva fick bestämma hur de ville lägga upp sitt arbete, vad de ville iaktta och dokumentera, vilka hemlöshetsmiljöer de uppsökte och hur de valde att dokumentera sina iakttagelser. Vi ville följa '1912 års mäns' viktigaste principer, men kom fram till att det både var omöjligt och orimligt att slaviskt kopiera föregångsstudiens uppläggning. (För en mer detaljerad beskrivning av våra överväganden och hur vi så småningom valde att lägga upp studien, se Magnusson, Meeuwisse och Swärd, 2003.) Följande fråga fick bli vägledande: Hur skulle '1912 års män' ha tänkt om de skulle göra sin undersökning i dag?

Vi förstod efter hand att flera skäl talade emot att enbart inrikta oss på härbärgen och att det också var praktiskt svårgenomförbart att genomföra studien i Stockholm. Istället bestämde vi oss för att genomföra studien i Malmö, och att utvidga studien till även andra miljöer där hemlösa vistas. Malmö hade länge haft höga fattigdomstal (många socialbidragstagare). Samtidigt var den gamla arbetarstaden stadd i snabb omvandling genom Öresundsintegration, tillkomsten av Malmö Högskola och stor inflyttning. Den expansiva tillväxten hade bidragit till en överhettad bostadsmarknad och hemlöshet hade under de senaste åren blivit ett allt mer påtagligt problem. Vi ville bredda studiens fokus i vår medborgarundersökning. Istället för att begränsa den till härbärgen och ungarshotell, ville vi utöka den till att omfatta alla tänkbara offentliga miljöer där uteliggare och hemlösa vistas. Det kunde t. ex. förutom härbärgen gälla öppenvårdsverksamheter, dagcentraler, föreningslokaler, men också de hemlösas samlings- och övernattningsplatser utomhus etc. Denna breddning ansåg vi vara befogad dels med tanke på att situationen för de hemlösa ser annorlunda ut idag (färre hemlösa arbetar t. ex. och därför får andra träffpunkter större betydelse), dels med tanke på svårigheterna att komma in på härbärgen idag.

En viktig princip i '1912 års män' var, som tidigare nämnts, att den bars upp av betrodda och socialt engagerade undersökare från lite olika samhällsgrupper och med olika yrken. Denna princip tyckte vi också

skulle vara lämplig att utgå från. Men att direkt kopiera '1912 års mäns' yrkes- och könsmässiga sammansättning skulle dels i vissa fall vara svårt (eftersom en del yrken hade försvunnit), dels vara problematiskt om man samtidigt ville fullfölja idén om bred representativitet. 1912-års medborgarundersökare bestod t. ex. endast av män, trots att det vid denna tid även fanns härbärgen och asylor för kvinnor, barn och familjer. För att i någon mån återspegla dagens samhälle borde gruppen bland annat innehålla kvinnor och fler medlemmar från yrken inom den offentliga sektorn.

Var finns då de samhällsengagerade människorna från olika yrkesgrupper idag? Det fanns egentligen ingen självklar plattform att utgå ifrån. Men som forskare i socialt arbete kom vi ju hela tiden i kontakt med olika människor som var socialt engagerade, både genom sina yrken och som frivilliga. Det verkade naturligt att börja söka i denna krets. Vi berättade för kolleger, vänner och bekantas bekanta om möjligheterna att få delta i en lite annorlunda hemlöshetsstudie. Till skillnad från 1912-årsstudien välkomnades även kvinnliga undersökare och vi begränsade inte antalet undersökare till tolv. Alla som var intresserade och kunde ställa upp under den tid som vi planerade att genomföra studien var välkomna att delta. Vi bjöd in dem som var intresserade av att få veta mer till ett informationsmöte. Till detta möte kom ett 20-tal människor, däribland några socionomer, två redaktörer, några läkare, några studenter, några forskare, en jurist, en pensionerad socialchef, en fotograf och en fotoassistent, en flygvärdinna, en snickare och en elektroniktekniker. Till gruppen slöt sig också några hemlösa försäljare från gatutidningen *Aluma* i Malmö som ville vara med och hjälpa till med undersökningen, t. ex. med att komma i kontakt med olika hemlöshetsmiljöer. Idag finns det till skillnad från 1912 särskilda hemlöshetsföreningar med uppgift att ta tillvara de hemlösas rättigheter, men också för att informera och rapportera på ett annat sätt än de traditionella massmedierna och samhällets informatörer. En ny aktör på den svenska hemlöshetsarenan är den s.k. gatutidningsrörelsen. Det föll sig naturligt att representanter ur den erbjöds möjligheter att delta i undersökningen.

Överlag fick vår idé ett positivt mottagande och flera mötesdeltagare förklarade direkt att de var villiga att medverka. Till det yttre blev 2002 års grupp, bortsett från den könsmässiga blandningen, kanske ändå ganska lik sin föregångare. I den senare gruppen fanns liksom 1912 bl. a. läkarrepresentanter, representanter för vetenskapssamhället, representanter för olika välfärdsyrken och personer som var eller hade varit kommunalpolitiskt engagerade i sociala frågor. Att det inte fanns någon representant för kyrkan berodde snarast på yttre omständigheter, några

präster hade visat intresse för undersökningen men kunde av olika skäl inte medverka. 2002 års grupp var dock mer lösligt sammansatt än 1912 års grupp. Och i stället för enbart talesmän för de hemlösa engagerade sig även några personer med egna hemlöshetserfarenheter i 2002 års undersökningsgrupp. Sammanlagt ett 30-tal personer kom att på olika sätt bidra i arbetet.

Vi insåg snabbt att vi skulle få svårt att få tillträde till härbärgena. Villkoren för övernattning på härbärgen är annorlunda i dag jämfört med 1912. Då var det ofta privatpersoner som organiserade verksamheten och kunde man bara betala för sig var det bara att skriva in sig. Idag drivs härbärgen antingen av det offentliga eller av ideella organisationer och i praktiken är det socialtjänsten som betalar logikostnaderna. Därför krävs oftast registrering och förmedling genom socialtjänsten. Det innebär att våra undersökare förmodligen inte skulle kunna komma in på ett härbärke utan att den lokala socialtjänsten invigdes i planerna.

Det fanns också etiska problem. '1912 års män' tycks inte ha haft några etiska betänkligheter kring att förklädda som hemlösa söka nattkvarter på olika härbärgen. Vi insåg att vi av etiska skäl knappast kunde försöka lura oss in på härbärgena eftersom det rådde stor brist på härbärgesplatser. Våra undersökare skulle ju då i praktiken ta platser som hemlösa annars skulle ha fått. Och många tyckte att det inte skulle kännas rätt att klä ut sig.

En närmare planläggning av studien skedde vid ett par kvällsmöten i gatutidningen *Alumas* lokal på Göran Olsgatan i Malmö. En av de första frågorna att ta ställning till gällde vilka miljöer som skulle undersökas och hur stor arbetsinsatsen skulle vara. Gruppens ambition var att försöka genomföra undersökningen under ett par veckor och arbetsinsatsen skulle inte vara mer omfattande än att den lät sig göras inom ramen för ett ideellt engagemang. Gruppen delade utifrån intresseområden in sig i ett antal team. De flesta ville arbeta i team om två och räknade med att göra ett eller ett par observationsbesök inom det område de hade valt, men några valde att genomföra sina undersökningar själva.

Deltagarna enades om att det knappast var nödvändigt att uppträda under förklädnad, och att det kanske var bäst att vara uppriktig om någon skulle fråga vad man hade för ärende. I sista hand lämnades det till gruppmedlemmarnas eget omdöme att avgöra på vilket sätt han eller hon skulle närma sig miljöerna. En hel del mötestid ägandes åt att klargöra syftet med undersökningen. Vad skulle undersökningen användas till? De flesta var eniga om att resultatet på något sätt måste offentliggöras.

Fältarbetet inleddes i mars 2002. Bortsett från ett undantag – och huvudsakligen av etiska skäl – 'wallraffade' inte någon av 2002 års undersökare, även om många undvek att uppge det exakta syftet med sina besök och lät bli att 'klä upp' sig. Några personer valde att försöka sätta sig in i de hemlösas situation genom att tillbringa åtskilliga dagar i hemlöshetsmiljöer, men de flesta rapporterade utifrån något enstaka besök. De gatutidningsförsäljare som deltog i undersökningen fungerade som informatörer och vägvisare. En person valde att göra ett slags öppen deltagande observation genom att följa några gatutidningsförsäljare under en arbetsdag. Men de flesta samlade in materialet till sina rapporter genom att – antingen i par om två eller på egen hand – göra spontana eller förhandsaviserade studiebesök på ställen där hemlösa vistas. Några undersökare gjorde också direkta intervjuer med hemlösa personer.

Av olika skäl kom undersökningsperioden att sträckas ut från veckor till månader. Det berodde framför allt på tillträdesproblem och på att nya medlemmar anslöt sig till gruppen och ibland påtog sig nya uppgifter. Några i gruppen blev så engagerade i sina uppgifter att deras undersökande aldrig ville ta slut. De hade börjat nysta i olika trådar, samlat mer information och utvidgat sin uppgift, och fann sig så småningom överväldigade av materialet. Liksom i undersökningen '1912 års män' valde en av våra undersökare att fördjupa sig i kostnaderna för hotell- och härbärgesboende, ett arbete som resulterade i en mindre utredning.

Kort läsanvisning

I det följande redovisar vi de personligt färgade rapporter från hemlöshetsmiljöer i Malmö som '2002 års män och kvinnor' skrev. Det vi får ta del av är undersökarnas upplevelser och reaktioner. De korta nedslagen kan förhoppningsvis tillsammans ge en mångfacetterad bild av de hemlösas miljöer och vardagsvillkor och av hur vi andra reagerar när vi kommer i kontakt med en verklighet som ofta är mycket främmande för oss. Weddig Runquists rapport skiljer sig från de övriga. Han övernattade ett par nätter på några av de hotell som socialtjänsten ofta placerar hemlösa på. Runquist tyckte inte att han fick veta så mycket och beslöt sig därför för att ta reda på mer genom att studera dokument, göra intervjuer och ta fram statistik. Hans bidrag ger ett intressant perspektiv på frågan om vad man kan få ut av olika undersökningsmetoder. Observationer på ort och ställe ger inte i alla lägen den bästa informationen.

I *Social Tidskrift* får '1912 års mäns' rapporter tala för sig själva. Denna princip följer vi även här. I sista kapitlet gör vi dock några mer övergripande reflektioner kring vilka slutsatser man kan dra av fältundersökningen.

Referenser

- Alfvén, Andrew (1913), 'Ungkarlshotell och natthärbärgen i Stockholm. Några av huvudstadens förnämsta pästhärdar', *Social Tidskrift* 3, s97-126.
- Magnusson, Jan, Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (2003), 'Två hemlöshetsundersökningar från två sekelskiften' i Meeuwisse, Anna & Swärd Hans (red.) *Den o censurerade verkligheten i reportage, bild och undersökningar*, Carlssons, Stockholm.
- Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) (2003), *Den o censurerade verkligheten i reportage, bild och undersökningar*, Carlssons, Stockholm.
- Socialstyrelsen (2000), *Hemlösa i Sverige 1999. Vilka är de och vilken hjälp får de?* Socialstyrelsen följer upp och utvärderar 2000:1.
- SOU 2001:79, *Välfärdsbokslut för 1990-talet*. Slutbetänkande av Kommittén Välfärdsbokslut.
- SOU 2000:14, *Adressat okänd. Om hemlöshetens bakgrund, orsaker och dynamik*. Delbetänkande av kommittén för hemlösa.

Visionernas stad?

Rapporter från besök i Malmös hemlöshetsmiljöer

I det följande presenteras de fältrapporter från Malmös hemlöshetsmiljöer som '2002 års män och kvinnor' skrev. Albert Wiking dokumenterade sina fältbesök med fotografier. Medborgarundersökarna har gjort ett snabbt nedslag i verkligheten för att 'ta temperaturen' på en omdebatterad samhällsfråga, och de har gjort det på ett annat sätt än statliga kommittéer, myndigheter och forskare. Vi låter här bilder och rapporter tala för sig själva och återger dem ordagrant. Vissa rapporter har dock av utrymmesskäl förkortats något.

19 av '2002 års män och kvinnor'.

Foto av Albert Wiking som medverkade som fotograf.

Uteliggarmiljöer

'Grottan'

Söndagen den 3mars 2002.

Det är en mulen och råkall eftermiddag och helst vill jag stanna inomhus och dricka kaffe. Men tillsammans med min guide, Lennart Thübeck, distributionsansvarig på gatutidningen *Aluma*, beger jag mig till Slottsparken och 'Grottan'.

Två medelålders män ligger tätt hopkurade under ett antal filter. Under sig har de lite tidningar och, tack och lov, en tjock madrass som de fått av en vänlig själ. Männen är smutsiga och det luktar illa. De ligger kvar under täckena, säger inte mycket utan verkar lite apatiska. Jag lägger märke till att det ligger några tomma yoghurtkartonger under en sten. Efter en stund berättar den ene mannen att det är lite skräpigt eftersom de inte gått iväg med avfallet. Samtidigt lyfter han på väskan bredvid sig och visar att någon lämnat fyra inplastade smörgåsar medan de sov. De har befunnit sig i Grottan i ca 14 dagar och säger att den skyddar bra mot regn och snön. Mot den råa kylan hjälper den dock inte! Den andre mannen säger att han varit sjuk en tid och inte kunnat sälja tidningen. Jag frågar lite naivt var han befunnit sig under sjukdomstiden och han svarar att han bara legat i Grottan. Det är svårt att bli frisk när man sover ute i kylan och fukten, tänker jag. Jag blir oerhört beklämd av besöket. Den enda lilla ljusglinten i misären är två krysantemum som står på en sten – som ett litet försök att göra 'Grottan' hemtrevlig! När vi går därifrån tackar de båda männen för besöket.

Vi går vidare och under bron i Kungsparken blåser det kallt och snön yr ordentligt. Mannen som bor här sitter och röker när vi kommer och verkar tycka det är lite kul med besök. Han ger ett ganska piggt intryck och snackar på om både det ena och det andra. Bredvid honom står en sotig kastrull på marken och under bron hänger en liten påskkärring.

– Akta min påskkärring, säger han. Jag vet inte om även detta är ett försök till hemtrevnad eller om den används som maskot. Påskkärringen kallas i alla fall för Mona Sahlin. Han sitter på en stor hög täckt av presenningar. Jag frågar vad som är under presenningarna och han berättar att det till största delen är kläder som personer givit honom av 'missriktad vänlighet', som han uttrycker det. Givarna förstår inte när han säger 'Nej tack' till dessa klädpåsar utan insisterar och slutligen hamnar de under hans presenningar. När jag påpekar att det verkligen

blåser under bron säger han att han gillar snön. Trädet på läsidan om bron blev nedhugget – som tur är står trädet på den vindpinade sidan kvar, säger han argt.

Vi åker vidare till Kungsparken för att hälsa på mannen som bor på bänken men det blir ett hastigt besök. Han håller på att packa ihop sina ägodelar i ett flertal trasiga plastpåsar och svarar inte på tilltal. Vi drar oss tillbaka och åker vidare.

Sista anhalten är Industrigatan och den så kallade tältbyn. Vi hittar ett hål i stängslet och kommer in på en stor och skräpig ödetomt. Det första vi ser är en massa plastskal från ledningar som ligger utslängda på marken. En bit bort är ett tält uppbyggt. Massor av täcken, filter och sovsäckar ligger i, utanför och ovanpå tältet. 'Bostaden' är övergiven. En visserligen isärplockad, men för övrigt fin cykel står vid sidan om tältet. Vi träffar på en man och en kvinna som kommer gående över tomten. De ser trötta och frusna ut. Mannen är upprörd över att 'snuten tagit 250 kg koppar från honom'. De bor i ett tält en bit bort men är själva på väg någon annanstans så vi frågar om vi får gå dit och titta. Vi går runt tältet som är helt övertäckt av en grön presenning och ordentligt igenstängt. På ytterligare några ställen på den stora tomten finns det övergivna rester av bostäder och skräphögar. En kundvagn överlastad med kläder och täcken står uppställd. Överst ligger ett par nya, svarta jeans. Varför har man bara lämnat dessa, till synes, helt användbara täcken, kläder och sovsäckar? Har någon jagat bort dem? Jag inser att de inte ens är välkomna på denna ödetomt, det finns ingen fristad för dessa människor.

Efter dessa besök blir man både upprörd och otroligt ledsen. Besviknen på vårt samhälle som på något sätt tillåter medborgare att ha det så här. Det har inte hänt så mycket sedan 1912, inser man. Det verkar inte bli bättre utan snarare sämre. Det finns massor av frågor jag skulle vilja ställa till dessa människor samtidigt som jag känner att man måste värna om deras integritet. Utan att veta något om deras bakgrunder slås jag av att det verkar vara så oerhört lätt att hamna i en deras utsatta situation.

Helen Johansson (flygvärdinna).

Foto: Albert Wiking.

'Tältbyn'

Söndagen den 3 mars 2002.

Mitt första aktiva besök i Malmös uteliggarmiljöer är vid det som kallas för tältbyn. Den kallas så av dem som känner till den för att här en gång var en liten, liten by av tält. De allra flesta i Malmö skulle inte veta vad man menade om man frågade efter vägen till tältbyn och de som kände till platsen skulle nog bara säga att det var en tom industritomt i centrum's utkanter, inte långt ifrån den gata där unga flickor har sin arbetsplats på tisdagar efter travet på Jägersro. Oavsett om man vet om den eller inte så finns det människor som bor innanför det höga planket.

Det är stora hål i staketet som pryds av skylten 'Obehöriga äga ej tillträde'. Jag känner mig obehörig. Inte i förhållande till den som på pappret äger marken utan i förhållande till dem som bor här. Jag smyger omkring på deras tomt och inkräktar på deras integritet, den som de frånsagt sig i samma stund de börjat leva utomhus. Det är också avsaknad av integritet som blir så tydlig när jag en stund senare står utanför det tält där två människor sitter i. Vi talar genom den presenning som tjänstgör som deras väggar, tak och fönster. Själv kan jag kika genom fönstret när någon okänd kommer och knackar på. Jag kan välja att se dem fast de inte ser mig. Människorna som bor här har inte några fönster och måste istället prata genom en presenning, utan att se vem de talar med för att slippa att själva bli sedda.

Det finns ett tält till på tomten men här är det inte längre någon som bor. Den eller de som bodde här måste ha gett sig av i en hast. Tältet är byggt av en gammal tältsäng och den gröna presenningen. Inne i tältet är det fullt av gamla blöta madrasser, kuddar och plastpåsar med saker i. Över tältöppningen hänger ett uttjänt täcke och några träningsjackor. Utanför ligger skor och en gammal sovsäck. Det ser inte ut som om det förvaras för att någon skall komma tillbaka och hämta det, snarare som om det blivit kvar. Kan ägaren ha blivit bortkörd? Enda anledningen att lämna allt det här måste väl vara att man vet att man hittat ett bättre boende där sovsäcken inte är det enda skyddet som hindrar en att frysa ihjäl. Utanför tältet finns något som närmast kan liknas vid en stor järnklump, skrot av något slag, men som förmodligen har använts som kamin.

Överallt ser man spår efter människor. Här finns en shoppingvagn full av saker och ett flertal halva cyklar. På marken ligger plastresterna från den skalade koppartråden. Det är bara två personer som bor här. Kanske har det varit fler, kanske har de som bor här gjort det länge.

Kanske är det så, att om man inte har ett arbetsrum eller ett förråd utan bara en presenning att sova under, så syns det runt omkring att här är det någon som bor.

Jag funderar på om det överhuvudtaget gått att få vila här, en dag som idag, när det är fyra plusgrader ute och nordanvinden för med sig en snö som är blöt redan i luften.

'Parken'

Det enda som kan få deras hem att liknas vid vad vi definierar som bostad är att det finns skydd för vinden...från ett håll. De två män som bor här har också en granne, Malmös nystartade, påkostade kasino.

De bor på marken, på en madrass. De ligger på madrassen för att vila sig eller för att de inte har något annat sätt att finna värme på. Tätt intill varandra under tre slitna, och av någon övergivna, filter. Bara deras ansikten sticker upp. I den lilla grottan som från början måste varit tänkt som en av parkens utsmyckningar står ett fågelbad som mest av allt liknar en dopfunt fylld med vatten. Mitt i ligger en ensam blomma som frusit fast i den tunna hinnan av is. Någon har också ställt två blomkrukor vid 'huvudändan' där de två männen ligger och försöker låta bli att skaka.

Här finns inget skräp som blåser runt och de två männen säger att de försöker att hålla snyggt, man stör mindre då. Ändå önskar jag att de störde mer, att man kunnat se dem från ingången till kasinot. Att de som gick in där för att leka med sina pengar, kunde nås av det slag i magen, som dessa mäns situation borde vara för alla oss andra.

Men jag är rädd. Rädd att Du som läser det här inte reagerar som jag. Att Du hört allt förut. Att Du inte känner fukten från den blöta snön tränga in genom skorna. Att Du inte känner vinden som viner i öronen, att Du inte snubblar över bråte, vassa stenar och krossat glas när du går omkring i Malmö – visionernas stad. Jag vet att de jag mötte en söndag i Malmö sa att de inte frös, att madrassen de låg på inte var fuktig och att de inte var rädda om natten... men hur skulle de kunna säga någonting annat. Att säga att man fryser när det snöar och blåser och är fyra grader varmt blir att tillstå hur jävligt det är. Det är att tillåta sig att känna kylan och fukten och kroppen som värker. Det är att inse att, än är det inte sommar, det kan fortfarande krypa under noll.

Åsa Löfqvist (studerande).

Foto: Albert Wiking

Gatutidningen Aluma

En dag tillsammans med två gatutidningsförsäljare

Tisdagen den 2 april 2002.

/---/ Det är tisdag morgon och klockan nio ska vi träffas i tidningen Alumas lokaler vid Petri kyrka. *Aluma* är de hemlösas tidning i Malmö – Lund och Per och Jimmie arbetar som tidningsförsäljare. Idag är en speciell dag: Ett nytt nummer kom ut igår eftermiddag så man räknar med goda affärer.

Så här ser dagen ut:

Kl. 9.00. Per och Jimmie dyker upp punktligt och vi hälsar. Därefter köper de ett antal tidningar för tio kronor styck. Dessa ska säljas för tjugo kronor och på så sätt ge kapital till nya tidningar och nya förtjänster. Mannen som säljer tidningarna till dem heter Lennart och är värd ett eget kapitel. Han har också en historia som missbrukare men går nu omkring som en levande reklam för drogfrihet. På ett synnerligen frejdigt och vänligt sätt hjälper han de hemlösa med stort och smått och kan även hålla folk i örat om det behövs. Han ska under dagen undersöka om han kan ordna en ny och varmare jacka åt Jimmie.

Vi ska nu ta oss till Kronprinsen där Per och Jimmie har sitt distrikt. Eftersom Per har problem med en fot får vi ta bussen. På bussen förklarar de för mig vad som gäller för de närmaste timmarna: De tänker ställa sig på varsin plats och sälja tidningar för att mötas kl tio och gå till bolaget och köpa vin. Därefter fortsätter försäljningen tills tidningarna är slut varpå man återvänder till Aluma för att köpa fler. Det är inte bara pengarna, tiden och antalet tidningar som ska gås igenom. Intaget av vin är föremål för noggrann planering. Det gäller ha vin tillgängligt hela

tiden utan att för den skull bli berusad. Man ska med andra ord dricka precis så mycket att arbetet fungerar.

Kl. 9.35. Dagens försäljning startar. Jag står hos Jimmie och efter fyra minuter är den första tidningen såld. Tonen mellan försäljaren och de förbipasserande är vänlig och artig och många av kunderna tycks ha plockat fram sitt allra bästa humör. Den typiska köparen är en äldre kvinna men det finns kunder av de flesta slag.

Jimmie berättar att han och Per bodde i en grotta i Kungsparken fram till för fjorton dagar sedan (jag minns att jag lekte i den grottan som barn.) Där kom en del folk och frågade om de behövde något och bar dit madrasser och filtar och kläder till dem. De flesta poliser som kom var vänliga och ville mest försäkra sig om att Per och Jimmie inte skräpade ner runt grottan. Han berättar att han gått till sjöss som ung - det gjorde man fortfarande på den tiden. På senare år blev han sjukpensionär och levde tillsammans med en kvinna: den stora kärleken. Hon kom att drabbas av cancer och tynade bort inför ögonen på honom.

Nu kommer det fram en man runt sextio år och säger att han redan köpt tidningen, men han vill ändå betala tjugo kronor. Plötsligt går det upp för Jimmie att han ska vara på socialen klockan tio, d.v.s. om en kvart. Vi går bort till Per för att berätta det men han kan lugna oss med att det inte är förrän klockan ett. Det är tio minuter kvar tills vi ska gå på bolaget. Då uppkommer frågan: Ska vi göra det nu eller sälja i tio minuter till innan vi går? De beslutar sig för att hålla sig till schemat och gå till bolaget klockan tio som planerat.

Kl. 10.15. Per dyker upp med en flaska till Jimmie. När man intar sitt vin ska det ske med diskretion, och Jimmie har en trappuppgång i närheten där han dricker några klunkar då och då. Man får inte lukta för mycket eller verka onykter. Det är viktigt hur man uppträder i försäljarrollen. Om man varit borta från distriktet någon dag, så finns det kunder som frågar efter en och undrar vart man tagit vägen. Det finns också de som kommenterar ifall försäljaren någon dag ser ovanligt nykter, fräsch och välmående ut.

Kl. 11.15. Alla tidningar är sålda och vi åker tillbaka till Aluma för att köpa fler.

Kl. 11.40. Tillbaka på redaktionen. Köper nya tidningar. Jimmie tycker inte att det är någon mening med att åka till socialen för ett rutinbesök när affärerna går så bra och därför ber han Lennart på *Aluma* att ringa återbud åt honom. Det vill Lennart absolut inte göra utan förklarar istället i bestämda ordalag att avtalade tider ska gälla. Det slutar med att Jimmie åker till socialen.

Kl. 12.15. Jag befinner mig åter på distriktet, denna gång tillsammans med Per. Han berättar att de sedan två veckor bor på Beijershus – ett härbärge som de blivit anvisade av socialen. Hur är det där då? Tack bara bra: eget rum och trevlig personal. Där är drogfritt, så man får sköta sitt missbruk på annan plats och inte vara påverkad eller lukta sprit när man kommer dit. Hur har socialsekreteraren varit då? En mycket trevlig människa. Per har inte haft kontakt med socialtjänsten förut men nu kommer han att få ut sitt första socialbidrag om mindre än en vecka. Övertalad av Lennart på *Aluma* vände han sig till socialen för en tid sedan och blev då erbjuden en plats på Beijershus. Den gången tackade han nej, för han inte ville lämna Jimmie ensam i grottan. Genom en dramatisk händelse och stor tur stod de båda kamraterna en vecka senare med var sitt nytt erbjudande att flytta till Beijershus. De tackade ja och det har de inte ångrat.

När jag frågar om hans liv får jag veta att han har både föräldrar och barn i livet och att han druckit i många år även då han hade jobb. För några år sedan, när han varit nykter i två år, inträffade en tragedi: Hans dotter omkom i en olycka. Då gick det inte att hålla sig ifrån alkoholen längre och sedan dess har han druckit. Han kommer från en dansk familj och imponerar stort på mig genom att tala flytande danska.

Affärerna går bra och vänligheterna haglar genom luften. Eftermiddagen går under idogt arbete medan jag, trött av allt stillastående, går och käkar och pausar med en promenad.

Kl. 16.30. Sista tidningen såld! Oj! Är dagen redan slut? Tiden går så fort när man sysslar med något trevligt. Grabbarna kallar på mig så att jag får vara med när de planerar nästa vininköp. Tanken är att de ska köpa ut lagom mycket för att klara sig till i morgon förmiddag. Efter ett tag har planeringen utvecklats till en förhandling där den ene vill köpa mer och den andre mindre. Efter genomgång av argumenten enas man om ett beslut och vinet inhandlas.

Kl. 17.00. Vi sitter på ett fik och grabbarna bjuder på kaffe. Nu ska dagen gås igenom: Hur mycket pengar hade vi i morse? Hur många tidningar köpte vi? Hur mycket vin har vi köpt? Hur mycket pengar har vi nu? Allt stämmer. De berättar att de arbetar alla dagar i veckan eftersom sysslolöshet är något som man vill undvika. Då gäller det att köpa ut tillräckligt många tidningar på lördag middag eftersom *Aluma* håller stängt på söndagen. Jag undrar hur det är att leva som uteliggare och de berättar om kylan och fukten, hur man tar till spriten för att stå ut med kölden. Jimmie berättar att han fick ont i njurarna av att sova ute. Båda kan intyga något som jag hört tidigare: När man är uteliggare går det bara runt i huvudet på en. Man får inte ro att koncentrera sig.

Framtiden då? De tänker inte så mycket på framtiden utan är väldigt koncentrerade på dagen. På min fråga svarar de ändå att en egen lägenhet vill man ha. Vi pratar om var man kan bo – i Malmö är det svårt med bostäder. Jimmie säger att det är två saker som binder honom till Malmö: Per och Aluma. Hur som helst vill han inte lämna Skåne. Nu bär det av hem till Beijershus för måltid och därefter planering av morgondagen och vila. Man sover gott som *Aluma*-försäljare.

Reflektioner

Inte blev det något gripande socialreportage av det här. Kanske kan man ändå dra lärdom av dagen. Jag har alltså träffat två personer som är fullt sysselsatta med att hjälpa sig själva. Det har skapats förutsättningar för dem att göra någonting där de kan använda sina olika talanger och själva styra sin dag. De har valt att arbeta tillsammans, dels av praktiska skäl – man har alltid stöd från någon annan speciellt i alla beslut som måste fattas under dagen, dels därför att det är mycket trevligare att jobba i par om personkemin stämmer. Och det gör den. Miljön de lever i skapas dels av dem själva: de bemödar sig att alltid uppträda vänligt och korrekt, dels av allmänheten som visar sig från sin bästa sida. På Beijershus där de bor uppskattar de personalen. Socialtjänsten har gjort sin del på ett mycket bra sätt. En viktig del står Aluma för: här erbjuds en möjlighet till arbete och här finns Lennart som kan påverka och hjälpa till. Alumaprojektet har visat att ännu är inte den tid förbi när enskilda människor kan göra betydande insatser. Jag tror inte att samhället skulle kunna göra det som Aluma har gjort.

Slutligen vill jag lyfta fram några slitna gamla klyschor som alla har dykt upp för mig denna dag:

- Hjälp till självhjälp. Fungerar ofta bäst.
- De som varit i eländet själva är ofta lämpliga att reda ut problemen.
- Man mår bra av lite ordning och struktur.
- Ensam är inte alltid starkast. Per och Jimmie har visat hur klokt det kan vara att gå samman.

Åke Tellving (f.d.hälsovårdsinspektör).

Soppkök

'Food not Bombs' (ideell organisation som delar ut gratis mat på Värnhemstorget varannan fredag kväll)

Fredagen den 1 mars 2002.

/---/Vi parkerar bilen på en gata längs Värnhemstorgets ena sida. Det blåser iskalla, skånska vindar och små, torra snöflingor yr i luften. Torget ser mörkt och öde ut – inte många människor.

Värnhemstorget i Malmö har sedan decennier varit en samlingsplats för utslagna missbrukare. Också en del uteliggare och hemlösa har haft sin samlingsplats här. Det är nog ingen tillfällighet att Hemlösas förening haft sitt högkvarter nära torget. Torget har länge upplevts som 'nedgången'. Affärsinnehavare och grannar har velat ha bort de utslagna. Kommunen satsade därför 35 miljoner kronor på att rusta upp torget för att göra det till en fräsch mötesplats och för att öka säkerheten. Ombyggnaden har helt nyligen avslutats. De sociala problemen skulle byggas bort. Ett nytt torg. Sten, ljus, fria ytor, lätt att övervaka.

Vi upptäcker en liten grupp människor i ena hörnet av torget och förstår att det är där sopputdelningen äger rum. Vi går åt det hållet. Vi passerar först några parksoffor. På den ena sitter en man i 50-årsåldern och äter rykande het soppa ur en skål. Han dricker en öl till soppan. På den andra soffan sitter en medelålders kvinna och dricker soppa ur en mugg. De pratar inte med varandra och verkar inte vara ett sällskap. De ser ut att frysa men är ganska varmt klädda: tjocka tröjor, avklippta fingervantar och mössa.

Sopputdelningen sker under enkla former. Man har satt upp ett gammalt bord, lagt på en duk och på en handskriven skylt framför bordet står det 'Food not Bombs'. På bordet står några termosar märkta med lappar där det står Buljong. På marken bredvid bordet ligger en hög kläder: tröjor, termobyxor, jackor etc. Förmodligen begagnade kläder till allmän utdelning. Några personer står och rotar bland kläderna. Två yngre personer - en man och en kvinna i 20-25-årsåldern - verkar ansvara för sopputdelningen. De står bakom bordet och pratar med varandra och med de få människor som samlats runt bordet. Lite längre bort på en parksoffa sitter en kvinna med en filt omkring benen och med en rykande mugg i handen.

Det känns inte rätt att stanna till vid platsen. Trots att bordet är placerat i ett hörn av torget är det ingen skyddad plats. Det känns som

om det vore fel att tränga sig på. Kanske skulle man också bli fientligt bemött, eller är det som vi uppfattar som en viss vaksamhet och misstänksamhet bara vår inbillning? Vi känner oss illa till mods. Vad beror obehagskänslorna på? Framkallar själva företeelsen visst obehag och skam för alla som bevittnar den? Sopputdelning är något som många av oss förknippar med fattigsamhället och välgörenhet, inte med välfärdssamhället. Hur känner sig de som nyttjar soppköket när vi går förbi och tittar på dem?

Sten, ljus, fria ytor. Ett litet soppkök på ett stort lättövertakat torg. En märklig känsla när 2000-talets stadsplanering tycks möta 1800-talets fattigvårdspolitik. Men kanske 1800-talets soppkök var mer besökta? Har soppkökens tid kommit igen? Ja, kanske i någon form. Soppköket på Värnhemstorget i Malmö kanske ger en bild av de moderna samhällsprocesser som genererar hemlöshet.

Å ena sidan. Den nya fina torget. Stadsförnyelse, framåtskridande. Öresundsintegrationen, en expanderande högskola, unga människor, framtidstro. Nybyggda lyxlägenheter i Västra hamnen.

Å andra sidan. Bostadsbrist, avvecklad bostadspolitik, höga fattigdomstal, växande klyftor mellan olika befolkningsgrupper, hemlösa, uteliggare, soppkök.

Men också unga människor som bryr sig om de hemlösa, som delar ut soppa i snålblåsten. Malmöbor som köper gatutidningen *Aluma* i en omfattning som man inte kunnat förvänta sig. Många frivilligorganisationer som arbetar med hemlösa. Men också kortsiktiga åtgärder, bristande samordning av resurser.

Vi går vidare, promenerar över hela torget och stannar till vid ett skyltfönster. Vi bestämmer oss för att stanna vid bordet och prata med människorna där om det känns bättre på vägen tillbaka. Men det gör det inte.

Anna Meeuwisse och Hans Swärd (forskare och lärare).

En kväll på Malmö Kyrkliga Stadsmission

(Kvällscafé och natthärbärge – ett av få ställen där hemlösa kan få övernatta utan rekvisition från kommunen)

Söndagen den 10 mars 2002.

Det är inte enkelt att från utsidan bedöma vad som försiggår innanför dörren i Malmö Kyrkliga Stadsmissions hus på Korsgatan i centrala Malmös östra del, strax invid Värnhemstorget. /---/ Visst låg det några kläder slängda i porten, men det är inget att säga om. Inget oväsen och inga folksamlingar på gatan utanför. Ingen hög musik strömmande ut genom öppna fönster. Kanske inte så konstigt; närmsta granne är häktet och det stora polishuset. /---/

En halv trappa upp i det bruna tegelhuset ligger Stadsmissionens läkarmottagning, stängd vid denna tidpunkt, ungefär halv sju söndag kväll. Vi skulle två trappor upp, men redan i trapphuset mötte vi de första tecknen på att det inte var en alldeles vanlig kvällsfika på ett ordinärt kafé. Flera personer satt i trappen, några föreföll påverkade. Tre personer hade redan lagt sig tillrätta tätt ihop utanför ingången till härbärgets fastän detta inte skulle öppna förrän flera timmar senare, halvtio.

Vi gick in genom dörren och gav oss till känna för personalen. Det fanns ingen kontroll eller spärr, inget tvång att anmäla sig eller andra hinder för att gå in. Vi presenterade oss själva, projektet och vad vi önskade. Vi ville bara sitta ner ett par timmar och titta på verksamheten, samtala lite med gäster utan att störa och prata med personal. Vi passerade givetvis inte obemärkt utan en viss nyfikenhet var tydlig. Vi vill inte kalla det fientlighet, men två personer frågade om vi kom från polisen. Flera personer kunde inte slita sina ögon från oss, men ville heller inte prata med oss. Många verkade, som sagt, inneslutna i sig själva. Eller var det vi som inte ville eller kunde prata med gästerna? Det hela kändes mycket märkligt, men inte farligt på något sätt.

Det första som vi noterade var att det var nästan tyst i lokalen. Trots att ett sjuttiootal personer satt i soffor och på stolar pratades det inte speciellt mycket. Man nickade till varandra, grymtade lite och satt sig vid ett ledigt bord. Det serverades gröt och limpmackor att äta, kaffe, te eller saft att dricka. Folk lät sig väl smaka, trots att cigarettröken låg tät i rummet. Ett par spelade kort, några andra småpratade och en radio skramlade på låg volym, det var allt. Några såg ut att sova, andra stod i kö för en dusch.

Gästerna dominerades av män i fyrtioårsåldern. Enstaka verkade ha utländsk bakgrund, några kvinnor fanns det också. De flesta gav ett mycket slitet intryck. Trasiga kläder, skitiga, hår och skägg i oordning. Invandrarna mer prydliga och också lite äldre, även om det var svårt att bestämma ålder. Tandstatusen bedrövlig överlag.

Ju längre kvällen led föreföll andelen som såg ut som missbrukare att öka, det blev också något rörigare allteftersom. De äldre gick därifrån medan yngre tillkom och dominerade till sist tillställningen. Dessa ville heller inte sitta ner och fika i lika stor utsträckning. De gick omkring, samlades i klungor vid ingången; det kändes oroligare. Det förekom dock inga bråk. Endast vid ett tillfälle höjdes röster. En man och en kvinna grälade, men genast gick en ur personaler in och avstyrde lugnt och säkert. Inte heller förekom öppet drickande eller missbrukande och inget dealande.

Personalen bestod av sju personer. Två yngre män, två kvinnor varav en av utländsk härkomst och tre tjejer. Ansvarig var en av männen, invandrarkvinnan verkade ha ansvar för grötkoket medan övriga skötte kaffekokning, mackbredning och renhållning. Två av tjejerna gick runt och pratade med gästerna.

Trots att det heter 'kyrkliga' stadsmission domineras inte lokalen av kyrkliga utsmyckningar och själva verksamheten hade av allt att döma inga kyrkliga inslag. /.../

Möblemanget bestod av ett tiotal småbord med antingen soffor eller stolar. Det kunde vara hämtat ur vilken offentlig miljö som helst. Ingen lyx men funktionellt, rent och snyggt.

Strax efter åtta bestämde vi oss för att gå. /---/Då vi skulle lämna lokalen noterade vi emellertid att kön upp till härbärgen nu var ganska lång. Förutom de sovande direkt framför dörren hade säkert ytterligare sju-åtta personer ställt sig i kö. Totalt finns 14 sängplatser. Stadsmissionen har nio och socialen resterande fem. Det var uppenbart att alla inte skulle få plats. De nio platserna som finns ska delas ut enligt först-till-kvarn principen, men helt tydligt förekom en informell rangordning bland gästerna. Det är inte säkert att den reflekterar behov av husrum. En ur personalen berättade också att de ibland fick gripa in och lyfta upp individer i akut behov av tak över huvudet. Platserna räcker helt enkelt inte till för att tillfredsställa behovet. Många skulle tvingas ut i Malmö-natten igen.

Peter Söderholm (förlagsredaktör) i sällskap med
Bo Fridh (Arbetssökande civilekonom).

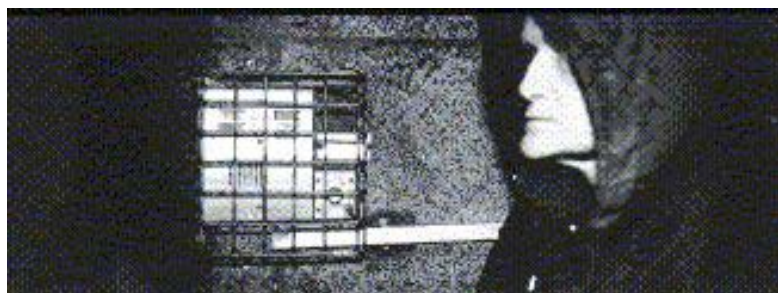

Foto: Albert Wiking.

Besök på öppna dagverksamheter

Professorerna Rosmari Eliasson-Lappalainen och Sune Sunesson besökte Verdandi, LP-stiftelsen och Malmö Kyrkliga Stadsmission.

Verdandi

Fredagen den 1 mars 2002.

Vi går först till Verdandis lokaler på Claesgatan, nära Möllevångstorget. Klockan är 8.15 på morgonen. Dörren är öppen in mot en hall med bibliotek och toaletter. På en skylt vid ingången uppmanas besökaren att vara nykter och drogfri.

Vid läsbordet sitter en ung man halvsovande. I det stora ljusa samlingsrummet ut mot Sofielundsvägen, med kök i fil, sitter först och främst en grupp människor vid ett samlingsbord. Vid några andra bord, och i soffhörnet, sitter ensaka personer.

Vi tar kaffe och smörgås, mycket gott, 20 kronor för icke-medlemmar. Kaffet kostar 2 kronor per kopp för alla icke medlemmar. Rosmari sitter vid ett av borden och löser korsord. Bakom henne, vid radion och TV:n sitter jag i soffan. P4 Radio Malmöhus är på hela tiden. Bredvid mig, i den andra soffan sitter en ensam ung kvinna. Hon ser mycket blek

och sjuk ut, kliar sig hela tiden och knäpper upp knappar och fixar med sin ärm hela tiden. Hennes kläder är rena men hennes naglar är svartkantade. Hennes cigaretter är slut, och hon frågar mig om jag har. –Jag har slutat, säger jag. –Jaså, säger hon. Hon tittar ner i bordet. Läser inte, lyssnar inte. Tar en ny kopp kaffe, slurpar i sig den, tar sin ryggsäck, går ut i köket med koppen och springer ut kl. 8.35. Strax därefter går också den unge mannen, tar sin likadana ryggsäck och springer ut.

En man i sextioårsåldern i brun skinnjacka berättar om sin sjukgymnast och diskuterar frågan om att ha en god man med bordsgänget. Efter en stund går han till sjukgymnastiken. Under tiden har någon gått från samlingsbordet, någon från borden intill får plats. En medelålders man med neuroleptikaryckningar sätter sig intill mig och tar min *Metro* som då ligger under en *Pockettidning R* och en Gustav Jonssonbok från 1973.

Stämningen är lugn, vänlig och respektfull. Ingen stör någon annan. Vi gissar att de två med ryggsäckarna är hemlösa. De andra är ensamma människor från kvarteret, tror vi. Fem kvinnor, varav några volontärer, tio män.

Sune Sunesson.

LP-stiftelsen

/---/ Sune och jag möttes där av ganska direkta frågor från föreståndarparet: vilka är ni och vad vill ni? Vi svarade med en halvsanning: att vi bodde i kvarteren och var intresserade av vad som här föregick. Kaffe kunde man få och ostmacka eller en med kalvsylta till pris som man själv avgjorde. En kvinna som gärna ville prata om sitt liv räddade oss från att bli alltför utfrågade om våra syften och 'vem vi var'. Här var det inget 'öppet hus' precis, men Guds boning. Fullsmockat med Jesus-bilder, kors och törnekronor – uppiggat av bandspelare/CD där vi bl a hann avnjuta 'Pärleporten' (den gör mig alltid på gott humör). Föreståndarparet verkade rätt mycket på sin vakt, men ville nog ändå vara artiga. Mannen släppte in oss och försvann sedan till sitt kontor (men dök upp innan vi gick därifrån och tog då i hand, med någon ursäkt för att inte ha gjort så när vi kom). Föreståndarfrun sa att det var mest missbrukare som kom hit och informerade om tider för andakts- och musikstund (varje dag 10.30 och en kväll i veckan). Sedan lät de oss vara med 'vår kvinna' som berättade sitt livs historia, från fosterhem och karlar hit och dit, över spelberoende till frälsning. /---/

Medan vår 'informant' berättade sitt livs historia satt i en soffgrupp, helt utan inbördes kommunikation, en medelålders man, en överviktig

kvinna och en invandrarkvinna. I köket fann vi en person till vid diskbänken, en till uppenbarelsen underdånig kvinna i övre medelåldern.

Tja, vad kände jag här? Utom att hit skulle jag nog, som eländig människa, inte tagit mig in om jag inte redan tagit Gud i handen, eller åtminstone sett den möjligheten.

Rosmari Eliasson-Lappalainen.

Malmö Kyrkliga Stadsmission

Vid elvatiden går vi till Korsgatan 14, Malmö Kyrkliga Stadsmission. En trappa upp kommer vi in i ett förrum med stora hyllor, där gästerna travar sina egendomar, bylten, kassar, rockar, cykelsadlar och cykelhjul. Stora anslag meddelar att gästerna inte får ha sina saker kvar efter stängningsdags. Även här finns skyltar som uppmanar till drogfrihet och nykterhet, men hos stadsmissionen uppmanar anslagen också gästen att inte använda våld och inte hålla på med handel. Strax innanför ligger en sal, kanske en kyrksal, som är ungefär 100 kvadratmeter stor, högt i tak, stora fönster. Ett kors och ett orgelharmonium är de enda synliga referenserna till det kyrkliga.

I salen sitter och ligger ett femtontal besökare, tre-fyra kvinnor, resten män. De flesta gästerna ser ut att ha levt hårda liv, som präglat deras ansikten och kroppar. Tandlöshet, hudbölder, och de gamla amfetaminveteranernas kroppsryckningar och stela knyckar, och de yngres elegantare stereotypi. Den ene har ett ansikte som är svullet och oformligt, en annan bara någon millimeters köttlager utanpå ansiktsskelettet. Många av de hemlösa har sina egendoms knyten och sina cykelhjul med sig in i soffgrupperna.

Alla som inte sover dricker kaffe, som stadsmissionen bjuder på. De anställda och volontärerna – fyra-fem personer, får vi intryck av – talar med gästerna, kan deras namn. En sjuksköterska kommer in och börjar tala med några av gästerna om hälsoproblem.

Här finns bara ett fåtal kvinnliga gäster. En av dem dominerar scenen – hon är liten, späd och spänd och hon rör sig fram och tillbaka hela tiden. Liksom flera av männen sysslar hon med det som är den dominerande aktiviteten när vi är där – klädbyten. Gästerna kan lägga ifrån sig sina kläder, och ta nya, rena som återkommit i cirkulation. De kan också få sina egna kläder tvättade, om de vill. Vi ser några mycket unga kvinnor, som ser ut att knappt ha passerat 18-årsgränsen. Bakom bordet där vi dricker vårt kaffe ligger några vilrum, som är upptagna av sovande. /---/

Vi äter lunch på Stadsmissionens Café David. Matsalen är liten och enkel, men ganska trevlig och lunchen kostar bara 28 kronor. Vi får en aning om att vissa av gästerna blir bjudna på lunch eller får den subventionerad, men det vet vi inte. Vi ser flera av dem vi mött i samlingslokalen en trappa upp tidigare, men också flera nya, folk från kvarteret kanske. Den vänlige Johan, som tillsammans med Siv delar ut maten, är mycket populär och alla vill tala med honom. Några studenter från en utbildning sitter och fnissar litet, och några finska män muttrar i ett hörn.

En person har fyllt år, och gratuleras av Johan. När han går säger Johan allvarligt – Ha nu en fortsatt trevlig helg! Jubilaren vacklar till och tackar artigt men avvaktande.

När vi går ut stöter vi på den kvinna vi sett uppe i samlingssalen, som bytt sina bruna byxor mot röda. Hon sitter med en matbricka i trappan. Jag säger – Jaså, sitter Du här ute och äter? Hon ler, och svarar, men vi förstår inte vad hon säger. Det börjar på Ö., kanske är det något med öl. Förmodligen har hon tagit något starkare än så.

Sune Sunesson.

På Stadsmissionen var det för första gången på vår rundtur synligt redan ute på gatan att här rör det sig om människor som har 'halkat ur'. Stilen är tydlig, med ett stuk som inte går att missta sig på och som tyder på ett liv med hårda droger. Här kände jag mig klart som tillhörande 'dom andra' i uppdelningen 'vi och dom'. Huset doftade redan på trottoaren utanför och i trappuppgången: det här är 'vårt hus'. Men samtidigt, konstigt nog, när vi kommer in i lokalen tycks ingen höja på ögonbrynen. /---/

Så snart vi träder in i detta hus är det helt tydligt att hit kan de gå som ingen annan stans har att ta vägen. Tilltufsade på många olika sätt. Mycket mer ifred här på sitt sätt än på Verdandi. Där tror jag ingen skulle komma på idén att lägga sig vid elementet på golvet och sova, ljudligt snarkande eller slockna i en stol, medan någon slags samtal pågick runtomkring. /---/

Det var väl ganska risigt här med hälsan över lag. Borde åtminstone vara så. Lokalen är full av sargade, sårade ansikten – samtidigt som överraskningen slår till, när man anar ett så hårt liv, då hajar jag till över stinget i stegen och repliken, hatten på svaj, glitter på byxorna. Det är väl mest de människor som kommit en bra bit upp i medelåldern som jag känner mig imponerad av: hur i helvete kan man ha så mycket kraft och någon form av galanteri kvar, efter år av detta sätt att leva, där jag kanske

skulle klarat ett dygn – inte mycket mer? De sprider, som jag uppfattar det, omkring sig ett kamratskap, ett (uttalat) krav på kamratskap och ett krav på att bli respekterad, som människa, som den jag är och blivit. Jag må vara blåögd, men jag tyckte att de på stadsmissionen (anställda och andra) svarade på det kravet. 'Din hosta låter inte bra...' Som att den hostan är lika mycket värd som någon annans. Det är snyggt! Någon kan det nog alltjämnt rädda till ett 'ordentligare' liv, men det känns inte som om det var poängen på stadsmissionen, utan att där gällde bara: här finns det plats för dig, hur mår du idag? Det kändes som om det var dem stället var till för, 'de gamle'. Men även mycket unga människor fanns där, jag såg nog mest kvinnor då, som såg ut att inte ha fyllt 20. Någon hann bli helspeedad under dagens lopp (eller vad det nu heter, om det är heroin som gäller: nicka till?), men där liksom på Verdandi tycktes dessa unga människor förbli ganska så osynliga, i sin stökighet. Den gemenskap jag uppfattade var 'de gamles'. /---/ Jo det verkade vara en hygglig station för de beprövade, mycket hygglig.

Jag tror att jag gillar stadsmissionens koncept. Accepterande av sakernas tillstånd och hjälpa till att göra det så drägligt som möjligt. Men det kändes ändå lite tungt om hjärtat där. För någon av de äldre som såg riktigt sjuk ut: kunde han inte, utanför denna lokal få lite av ordentlig vård och omsorg, gärna i vita rockar? Som om han vore en 'vanlig människa'? Men det är ju bättre där än ingenstans, och kanske en sluss in i 'vanlig' sjukvård, om det behövs.

För de mycket unga, som åt helvetet kanske går, kände jag: kunde ingen försöka vara lite mer påträngande, ansvarstagande och säga 'hej, hallå!'? Därom vet jag inget, om t ex någon socialsekreterare försökt.

Så som det såg ut, just här denna förmiddag, kände jag: gud ske lov att stadsmissionen finns, åtminstone för 'de gamle'. /---/ En mycket stilla undran blir: varför kan inte socialtjänsten stå för en liknande rent human verksamhet, utan anspråk på att 'bota' (heter det inte 'tjänst'? – då borde man få deponera sin säck över dagen, om det är det enda man har, och få ett litet utrymme med sitt namn på).

Jenseits von Gut und Böse,

Rosmari Eliasson-Lappalainen.

Ett möte med Maria

Tisdagen 13 augusti 2002.

Jag möter Maria på stadsmissionens lunchservering. Hon ger ett samlat och vaket intryck och berättar att hon har vana av att representera gästerna:

'Det finns så mycket fördomar om hemlösa; att vi stjälar, att vi knarkar, att vi inte är intelligenta. Har man en gång hamnat utanför med skulder hos kronofogden så finns det ingen väg tillbaka.'

Maria möter min blick med sina gröna ögon, och talar övertygande med en humoristisk antydning. Hon berättar för mig att hon har sex barn, som för tillfället inte bor hos henne, varav de yngsta två är sex år, en född i början och en i slutet av året. Hon förlorade sitt hotellrum för två veckor sedan, eftersom hotellägaren tyckt att hon haft för mycket saker på rummet. Hon har anmält honom eftersom hon tycker att han behandlar de kommunala gästerna annorlunda än de ordinarie; att han söker igenom deras saker och sätter upp andra öppettider för dem, vilket hon menar inte är tillåtet. Hon säger att hon är beredd att driva ärendet långt, och jag tror henne.

Maria menar att många hemlösa inte känner till sina rättigheter. Själv har hon en kontakt som arbetar inom kommunen som skickar alla nya förordningar som socialsekreterare måste förhålla sig till. Det är så hon har fått reda på t ex att man som socialbidragstagare har rätt till en extra semesterpeng. Det vet ingen här säger hon med en gest omkring sig. Maria vet att hon har rätt att byta socialsekreterare om hon inte är nöjd. Hon ler då hon säger att hon i Hörby kände sig tvungen att byta sju gånger. Vad gäller hennes kontakter med socialförvaltningen har hon inte så mycket positivt att berätta:

'De som jobbar på socialen har ingen aning om hur vi har det. Det är mycket dyrare att vara hemlös än att leva som vanligt. Om vi vill köpa frukostmat, så kan vi till exempel inte handla för flera dagar eftersom vi inte har något kylskåp utan vi kan bara handla det vi skall äta för stunden. Det är oerhört förödmjukande att gå dit till dem som sitter där och känner sig så duktiga. '

En man som suttit och lyssnat vid bordet bredvid skjuter in att man måste göra något själv också. Maria håller med. Jag frågar om någon av dem sålt *Aluma*. Det har de inte, men båda säger sig beundra dem som har modet. Maria säger att hon ännu inte vågat ta steget och möta omvärlden på det sättet. Jag förvånas över detta, då hon uppenbarligen

har både drivkraft och mod. Mannen vid bordet bredvid säger att han skulle skämmas att stå bredvid någon som står lite slapt och patetiskt (han reser sig upp för att visa) och ropar försäljningsrepliker, men medger att många faktiskt är väldigt energiska med.

Som svar då jag påpekar att hon ger ett målmedvetet och driftigt intryck, säger Maria att då skulle jag se hennes syster. Hon är många gånger värre. Marias familj är romer, och systemen arbetar för regeringen för att driva rättighetsfrågor. Utöver detta är systemen sjuksköterska och driver ett behandlingshem. Ett par av Marias barn bor hos systemen. Ytterligare något är placerat hos modern som även hon arbetar med sociala frågor. Maria berättar att hon är uppvuxen med jular då familjen bjudit in intern och andra behövande. Jag kan se att Maria besitter mycket envishet och kapacitet, och funderar på vilka omständigheter som gjort att hon hamnat utanför samhällets försorg. Hon berättar att hon varken dricker eller använder droger. Men det hårda livet har satt sina spår; hon har förlorat ett par tänder i framkäken, som hon kämpat sig till tandvård för.

Jag frågar vad som skulle kunna lösa problemet hemlöshet i Malmö, och Maria berättar att hon är tveksam till 'byar för hemlösa'. Hon menar att det inte minst för barnfamiljer skulle vara väldigt diskriminerande. Men om man ordnade något sådant så tycker hon att det måste finnas stränga regler som uppsättes och upprätthålles av de boende själva i respekt för varandra. Hon skulle gärna se ett sätt att kanalisera de förmågorna hon menar är outnyttjade bland dem som sitter omkring henne:

'Det finns mycket kunskap och kapacitet mellan dessa väggar, hos dem som kommer hit. Vi har en jurist, en guldsmed, åtta stycken som talar fyra språk, och han som sitter därborta är väldigt rolig till exempel.'

Vårt samtal närmar sig sitt slut, och Maria skall nu bege sig till Osby för att fira tioåringens födelsedag. Hon funderar på vad hon skall ge honom:

'Alla mina barn är väldigt olika; den här är väldigt påhittig och lite busig. Egentligen skulle jag vilja ge honom en ödla, men de kostar en sju till åtta hundra kronor. Jag hade tänkt mig något kring en hundralapp'.

Vi tar farväl med en hjärtlig handskakning och önskar varandra lycka till.

Cecilia Heule (socionom).

Ohälsa och sjukvård

Stadsmissionshälsan (Projektverksamhet som drivs med ekonomiskt stöd av Region Skåne för att erbjuda vård till hemlösa, missbrukare och andra utsatta grupper.)

'Målet för hälso- och sjukvården är en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolkningen.' Detta står i Hälso- och sjukvårdslagens andra paragraf (1982:763,2§) där man även skriver att vården ska vara lättillgänglig samt bygga på respekt för individens självbestämmande och integritet (2a§). Detta har fungerat för många, men inte alla. Det är därför man med Region Skånes ekonomiska stöd nu öppnat Stadsmissionshälsan för att kunna erbjuda kvalitativ vård till hemlösa, missbrukare och andra utsatta grupper i samhället då dessa var grupper man tidigare hade svårt att nå. /---/

Första intrycket var något omtumlande. Jag kom in genom ytterdörren, möttes av två poliser och en mindre folksamling. Poliserna frågade efter en person som jag senare fick reda på skulle omhändertas enligt LPT, lagen om psykiatrisk tvångsvård. Personen ifråga fanns inte där, men poliserna fick en möjlig adress och beger sig iväg dit. Omgivningen blev lite lugnare, polisen är inte alltid så väl sedd bland dem som håller till på Stadsmissionen.

Härefter hälsades jag välkommen av Karin, den sjuksköterska som arbetar på Stadsmissionshälsan. Hon har varit anställd där sedan november 2000, och började arbeta på heltid strax efter att projektet startade. Glad, utåtriktad och förvånansvärt välklädd (jag hade, institutionaliserad som jag är från sjukvården, väntat mig de klassiska vårdkläderna med en färgglad skjorta till vita byxor) tog hon emot mig på den ganska nyinredda mottagningen.

Ingången till mottagningen spärras av en ordentlig järngrind som alltid står låst. Den stänger ute objudna gäster men den står samtidigt öppen för alla som vill komma in. Kanske lite paradoxalt. Innanför grinden hittar man fräscha lokaler, ännu inte helt inbodda men med en vilja av att vara välkomnande för alla som vill komma oavsett vad anledningen må vara. Det finns ett litet väntrum med bekväma fåtöljer, några tidningar ligger på ett bord. Ett vilorum för de som är riktigt sjuka. Medicinskt sett finns det mest basala, men det finns utrymme för mer, precis som i övrig sjukvård. På läkarexpeditionen finns, förutom ett utrustat kök(!), en brits, några stolar och ett skrivbord. Blodtrycksmanschett, stetoskop, reflexhammare och några andra undersöknings-

instrument ligger i en hög på skrivbordet. Precis lika stor brist på mysighet som vilket undersökningsrum man än kommer in i oavsett var man befinner sig.

Mitt första besök var en fredagseftermiddag, så tillflödet av patienter var inte särskilt stort. Jag fick en visning av lokalerna, dels själva mottagningen men även de övriga delarna av Stadsmissionen. Under rundturen passade Karin på att dela ut medicin till ett par personer, och jag fick tillfälle att prata med en alkohol- och drogterapeut som nyligen börjat arbeta vid Stadsmissionen. Han upplevde det som att han arbetade lite i uppförsbacke, men det hade lossnat lite och han hade nu ett par regelbundna klienter. Själva hjärtat i verksamheten är sjuksköterskeexpeditionen. Här sitter Karin som alltid är beredd att ta emot den som behöver råd, stöd eller annan form av hjälp. Som sjuksköterska har hon en heltidstjänst, men den räcker inte alltid till. Övertidstimmarna har hunnit samla på sig, redan med det antal patienter som kommer nu. Skrivbordet är precis så fullt som man kan förvänta sig med remisser, anteckningar, informationsskrifter och annat. På expeditionen finns också ett läkemedelsskåp som innehåller de viktigaste medicinerna. Här kan man få de första tablettorna i en behandling, t.ex. penicillin, innan man hinner (eller har pengar) att gå till apoteket. Det finns inga narkotiska preparat här, man skriver heller aldrig ut sådana från läkarmottagningen. Medicinskåpet och dess innehåll har kommit till stånd efter ett bidrag från en ideell välgörenhetsorganisation. Även när det gäller sjukvård får hemlösa uppenbarligen förlita sig på hjälp från privat håll.

Eftermiddagen upptogs av blodprovstagning, kontroll av blodsocker på diabetiker, fördelning av medicin till patienter som kom utifrån, remisser till tandläkare. Man har ett bra system där man kan få en snabb kontakt med sjukhustandvården, ofta med möjlighet till besök inom någon dag.

En av de sista patienterna jag träffade var en man som stod på blodförtunnande medicin. Detta måste med viss regelbundenhet kontrolleras då man vill hålla koagulationsförmågan på en lagom nivå, varken för bra (risk för blodpropp) eller för dålig (risk för blödning). Här illustrerades ett av problemen med patientgruppen, svårigheten att hålla tider. Mottagningen har ingen möjlighet att kontrollera egna blodprover, utan allt måste skickas till sjukhuslaboratoriet för analys. Detta innebär att man måste samla ihop ett antal prover och skicka samtidigt med bud, och om inte patienten kommer i tid kan man inte skicka iväg provet utan vederbörande får komma igen vid senare tillfälle. Är det ett akut prov får man ju naturligtvis skicka iväg det med taxi, men varje sådan resa tynger ju en i övrigt inte särskilt tilltagen budget.

Precis innan jag skulle gå hem kom en kvinna in på mottagningen och visade upp ett ganska ful sårskada i bakhuvudet. Hon hade varit i bråk med en annan kvinna och fått en knuff och fallit in i en vägg. Naturligtvis hade det skett en ganska stor blodspillan, och hon var mycket ledsen. Vad gör man? Ett jack som ligger på gränsen mellan sutur och omplåstring. På en akutmottagning hade hon nog fått ett eller två stygn, men här finns ingen utrustning för detta så alternativet hade varit att skicka in patienten till akuten på UMAS med flera timmars väntetid. Man får då göra en praktisk lösning och tejpa om ordentligt istället. 'Praktiska lösningar' är troligen vanligare här än i den offentliga sjukvården.

/---/ Andra gången jag besökte Stadsmissionshälsan gick jag med på läkarmottagningen. Dessvärre var detta samma dag som pensionen betalades ut. Typiskt för denna och de närmast efterföljande dagarna är att verksamheten lugnas ned och bara de i mest behov av hjälp dyker upp. Jag gick bredvid Anna, som arbetar som läkare på infektionskliniken till vardags och hjälper till på Stadsmissionshälsan ett par kvällar i månaden. Vi hade inte många patienter denna kväll heller utan de som kom kunde ägnas desto mer tid. En man med lunginflammation kom på efterkontroll. Detta är en av de vanligaste diagnoserna som sätts här, en sjukdom som oftast kan botas ganska lätt men som kan leda till stora svårigheter, rent av döden, om den lämnas obehandlad. Mannen verkade må relativt väl men skickades ändå på kontrollröntgen.

Nästa patient var samma man med blodförtunnande medicin som nämndes ovan. Idag var det inte något medicinskt han sökte för utan hade p.g.a. en förväxling på det planerade boendet blivit utan sängplats för natten. Inget medicinskt bekymmer, men väl ett socialt. Här kunde han erbjudas en kopp kaffe, en fralla och en möjlighet att prata om sin situation. Problemet i sig kunde ju naturligtvis inte lösas, men han kunde få utlopp för en del av sin frustration åtminstone.

Insatsen har slagit ut väl. Under de sex månader som Stadsmissionshälsan varit öppen har man skrivit in 181 patienter i rullorna och sammanlagt har dessa genererat 336 läkarbesök och 1020 sjuksköterskebesök. Man har inte gjort någon reklam för sig, ryktet sprider sig ändå. De anställda får redan arbeta mycket övertid, det finns uppenbarligen ett stort behov av vård i målgruppen. Finns det kanske behov för att utöka mottagningen till fler kvällar i veckan, eller t.o.m. mottagning dagtid? Sex timmars mottagning i veckan utan 'papperstid' (så som det ser ut idag) motsvarar väl vad en distriktsläkare förutses hinna med på det antal patienter man har, och då befinner man sig ändå i en inledningsfas med fler patienter att vänta i framtiden.

Ett antal sjukhistorier har berättats inne på den köksutrustade läkarexpeditionen. Många infektioner av olika slag, tandbesvär och olika skador visas upp, troligen mer frekvent än på en vårdcentral. Men man ser också patienter med högt blodtryck, diabetes, hjärtsjukdom och andra vanliga sjukdomar som de på grund av sin situation har svårt att sköta på det sätt 'som förväntas' i samhället. Hur ska man kunna sköta sin diabetes optimalt om man inte har ett kylskåp att förvara sitt insulin i? Med ett aktivt missbruk, hur sköter man regelbunden provtagning? Hur håller man sår rena om man inte har en vask att tvätta sig i? Problemen ligger ofta på ett socialt snarare än medicinskt plan, och det finns möjlighet till hjälp då också, dels genom samtal men även med slussning vidare till kurator om så behövs.

Det finns drömmar och mål inför framtiden. Man har precis inlett ett samarbete med en barnmorska med en mottagning en dag i veckan enbart för kvinnor, en särskilt utsatt grupp. Man hoppas att kunna få anslag för en läkarsekreterare för att kunna effektivisera mottagningen ytterligare, som det är i dag måste alla anteckningar göras för hand vilket tar mycket tid från en hårt ansatt mottagning. Samtidigt vill man kunna införa ett journalföringssystem på dator också för att ytterligare förenkla arbetet. Man kan anta att vad som krävs för detta är ett fortsatt förtroende från Region Skåne efter den initiala fasen.

Vad tycker målgruppen? Det är en viktig fråga som jag aldrig ställde, men med tanke på tillströmningen och att jag hann se ett antal patienter flera gånger under mina få besök och den tillit jag tyckte mig uppleva i samtalen mellan personalen och patienterna tar jag mig friheten att tro att Stadsmissionshälsan fyller en viktig funktion, väl värd att bevaras.

Mikael Wallin Angelin (Leg. läkare).

Foto: Albert Wiking.

Trångboddhet och bostadsnöd

Rasmusgatan 28

Fredagen den 5 april 2002.

Tvångsförvaltnad. Kryllar av kackerlackor. Ovärddigt boende. Detta var vad jag visste om huset på Rasmusgatan 28 i Malmö. 'Livsfarligt' sade någon när jag berättade att jag tänkte gå dit och se hur där såg ut. Men faktum är att det bor människor i huset på Rasmusgatan. Fram till nyligen har tre lägenheter varit bebodda, nu finns endast en hyresgäst kvar. Om någon kan bo i huset så borde väl jag som medmänniska orka se?

Jag bad Jan Tornkvist att följa med mig dit. Jan är försäljare av gatutidningen *Aluma* och bodde själv i en av lägenheterna i huset innan han vräktes för ett år sedan.

Jag hämtade upp Jan från hans försäljningsställe. Det var den femte april, en fredag och försäljningen av tidningen hade gått bra. På väg till Rasmusgatan berättar Jan att han fått höra att huset nu är ockuperat och att det bor hemlösa och missbrukare där som har tagit sig in i de tomma lägenheterna. Jan tror att polisen bevakar huset och vill därför inte att vi ska gå in så vi stannar utanför.

Ett välskött hus ser det ut att vara utifrån. Färgen på väggarna är fräscht solgul och rappningen är hel till skillnad från husen vid sidan om. Ett par av fönstren står öppna och det syns verkligen att det finns människor i lägenheterna. Porten är uppställd så det hade varit en enkel sak att gå in i trappen och titta men av hänsyn till Jan låter jag bli.

Vi går gatan upp och jag får höra målande berättelser om grannskapet. Att det bor mycket invandrare här men att huset vi skulle besöka endast har hyst svenskar. Att det finns serviceaffär och småbutiker i området och att Jan trivdes väldigt bra med att bo här. Man kände de andra och det var mycket gemenskap.

Jan bodde i huset på Rasmusgatan i sju år. Från början var det socialen som hade lägenheterna och det fanns personal där två dagar i veckan. Man åt tillsammans ibland och umgicks på den trevliga innergården som tyvärr senare förstördes av personer som kom utifrån. Sedan har huset sålts vidare ett par gånger och är idag som sagt tvångsförvaltad.

Rasmusgatan 28 var alltså ett trivsamt fungerande boende som idag mest är en sorglig rest av något som skulle kunnat fungera. Att hus där människor bor får misskötas så enormt i Malmös stora bostadslöshet är inte bara tråkigt, det är skamligt. Och slöseri med resurser. Att männi-

skor tvingas leva på gatan när de skulle kunnat haft tak över huvudet är, ja, vad ska man säga? Jag gick inte in i huset och såg alltså inga kackerlackor. Däremot fick jag höra en historia om hur vanskötsel av fastigheter drabbar människor, människor som redan är utsatta av livet självt. Och jag kan inte vara annat än arg.

Marie Fernström (socionom).

Besök i trångbodda lägenheter på Herrgården i Rosengård

April 2002.

Besök hos tre familjer

En familj från Somalia: tretton personer i två trerumslägenheter.

En familj från Bosnien: nio personer i en trerumslägenhet.

En familj från Irak: elva personer i en fyrrumslägenhet.

Det var inte lätt att komma in eftersom familjerna skämdes för sina lägenheter och kände liten tillit till svenskar 'som verkar komma från Bestämnar-Sverige'.

Intryck

Trapphusen är slitna och skitiga och luktar illa.

I lägenheterna finns knappast några möbler, det finns inte plats för möbler. Badrummen är fuktiga och luktar mögel. En toalett var det stopp i, man sa att det hände ofta. I ett badrum läckte taket vatten. Barnen leker i trapphuset, de får inte plats inne. Ibland används trapphusen som toaletter.

Många av hyresgästerna jag talade med mår dåligt, har astma och allergi, sover dåligt, är nervösa och trötta. Barnen är förkylda och snuviga. Flera hyresgäster säger att de vill flytta någon annanstans men att det inte går. De som vill flytta tycker att huset känns som ett fängelse och att fastighetsägarna inte verkar bry sig om något annat än att få in hyran. 'Alla är trötta och vi bråkar mycket här hemma.'

Trångboddhet, arbetslöshet och isolering är naturligtvis ingen bra kombination, speciellt inte om man flytt från krig och förföljelse och hamnat i ett annat land. Det verkar inte gå så bra för barnen i skolan.

Medellivslängden i olika bostadsområden i Malmö varierar med flera år. I vissa delar av staden lever alla på socialbidrag, i andra bor bara

höginkomsttagare. Andelen trångbodda och hemlösa på Rosengård har enligt stadsdelens egna årsanalyser för år 2000 och 2001 ökat de senaste åren.

Boendesegregationen är värre här än i jämförbara länder. Andelen 'invandrare' i de fattiga förortsområdena är högre i Sverige än i andra OECD-länder. I det avseendet är den etniska segregeringen hårdare i Sverige än i t ex Frankrike och Storbritannien.

Sverige har den lägsta nybyggnationen av samtliga EU-länder!

Lasse Flygare (artist och mångsysslare).

Lågprishotell och härbärgen

Vallhem ('Härbärke' som drivs av ett privat vårdbolag. Tar bara emot gäster med rekvisition från kommunen.)

Den 16-17 maj 2002.

Förberedelser

Vistelsen på Vallhem föregås av flera telefonsamtal med socialsekreterare, där det under måndagen och onsdagen görs upp om att försöka erhålla plats under natten mellan torsdag och fredag. Jag talar med en socialsekreterare under torsdag förmiddag och hon tror att jag kan få plats. /---/ Socialsekreteraren nämner risken att jag erbjuds plats på ett annat härbärke och säger att hon ska försöka undvika detta genom att säga att hon tror att jag behöver komma till just Vallhem. Jag förstår detta som att Vallhem är ett mer avskräckande ställe, som man kan erbjuda människor som ska fås att förstå att socialförvaltningen inte kan ställa upp med trevliga hotellvistelser. Här kan alltså motsatsen till trevnad framstå som önskvärd när socialtjänsten motiverar människor till att söka egna lösningar på sina boendeproblem. Inför vistelsen hoppas jag att inte personalen vid Vallhem uppfattar sig som delaktiga i denna 'scared straight' strategi. Överlämnandet av uppgifter är också värt att reflektera över. När platsen bokas lämnar socialsekreteraren uppgifter om gästen till Vallhem. I motsats till annan socialtjänstverksamhet är det här frågan om ett minimum av uppgifter – i mitt fall rör det sig om namn och de sex första siffrorna i personnumret, att jag inte är aktiv heroinist, att jag antagligen bara stannar en natt, samt att jag verkar vara en knepig typ. Samtidigt kan det konstateras att vägen till härbärgen numera går via ett myndighetsbeslut. Man kan inte bara gå dit och söka sig ett ledigt rum.

Klockan 14.30 får jag besked om att jag är bokad på Vallhem. Socialsekreteraren åtar sig att meddela att jag kommer dit till klockan 16.30. När jag går till Vallhem är jag iklädd gymnastikskor utan snören, smutsiga rutiga byxor av utgången modell, dito skjorta och tröja, lång grön jacka och keps. Jag är orakad och ser ovårdad ut i ansikte och hår. Mina tillhörigheter bär jag i en tunn röd axelväska av nylon. När jag går genom centrala Malmö undviker jag att se människor i ögonen.

Inskrivning

Jag kommer fram 16.45. Utifrån ser byggnaden ut som ett kontor, eller kontorshotell. Över två bastanta glasdörrar står en skylt: Vallhem. Bakom dörrarna leder en halvtrappa upp mot en inre glasdörr. Det är låst. Jag ringer på porttelefonen. Ett huvud sticker upp bakom en glastruta innanför den inre dörren. Det surrar i dörrlåset och jag kliver in. Det luktar surt, och fränt, av gammal rök antar jag. När jag kommer uppför trappan möter mig en man i 40-års åldern (P1), som frågar vad jag heter och om jag är bokad. Jag säger mitt namn, han replikerar:

– Då kan vi skriva in dig här.

Jag visas in på ett kontor, som ligger rakt fram, sett från ingången. Mot utgången finns dörren och en glastruta som överblickar korridoren utanför. Snett mot höger går en dörr in till ett köks- och matsalsutrymme. Nedanför glastrutan står en pall/träback, som personalen kliver upp på för att se vilka som ringer på dörren och därefter öppna låset för dem. På kontoret står ett skrivbord med telefoner och pärmar. Bakom skrivbordet sitter en kvinna i 25-30-års åldern (P2). P1 vänder sig till P2 och säger:

– Kan du skriva in honom?

Han går ut i köksutrymmet.

– Jag heter P2 (namn), säger hon och markerar med en blick att hon hälsar på mig.

Hon letar efter papper.

– Sätt dig ner! Hon pekar på en stol.

Jag sätter mig på en stol bakom skrivbordet, med ryggen mot glastrutan/dörren. Stolen är alldeles för lågt nedskruvad och det känns som att jag sitter med bröstkorgen vid skrivbordskanten. P2 letar efter rätt blankett, men hittar den inte. Hon verkar vara ny och ovan. Hon frågar P1 om blanketten och han säger att hon kan ta ett löslblad. P1 vänder sig till mig:

– Har du varit här tidigare?

– Nej, svarar jag.

Under de 15-20 minuter jag sitter på kontoret ringer det vid tre tillfällen på dörren. Varje gång ropar P2 'Tar du det?' varpå P1 kommer in, går upp på pallen, släpper in en gäst, hejar och pratar något ord med på den som kommer uppför trapporna. Två andra personal, en man och en kvinna (P3 och P4), syns till under tiden jag sitter på kontoret. /---/ P2 letar en stund och hittar sedan den rätta blanketten. Jag ombeds uppge mitt namn och de första sex siffrorna i mitt personnummer. Detta kontrolleras inte mot min legitimation, utan mot en bokningslista som sitter i en pärm. P2 frågar vilket stadsdelskontor jag tillhör och jag blir osäker. /---/ P2 frågar vem som bokat mig och jag ger än en gång namnet

på socialsekreteraren. Hon frågar om jag vill uppge en närmast anhörig som de kan underrätta. Jag svarar nej och det svaret tas inte emot på något konstigt sätt. P4 kommer åter in i rummet och P2 säger:

– Jag ger honom rum 203. Är det vidgjort?

– Det är det, för ingen har sovit där i natt, svarar P4.

P2 ger mig en lista med förhållningsregler och ber mig läsa igenom den. Den börjar med att ange att Vallhem kan erbjuda mig en drogfri vistelse och där står (tror jag) också något om möjligheten att planera för framtiden. Av listan framgår – och P1 säger också detta till mig – att jag inte får dricka alkohol eller använda droger på Vallhem, att jag måste lämna ifrån mig medicin, även receptfri. Är jag borta mer än två dagar från Vallhem blir jag utskriven. Jag informeras också om att jag mellan tisdag och söndag (tror jag) måste vara inne före 24.00. P1 frågar mig om jag har någon medicin med mig. Jag frågar om Alvedon räknas. Hon blir osäker och frågar P4 om receptfri medicin räknas. Ja, säger P4, och P2 tar min ask med Alvedon. Hon tar ut kartorna och räknar tabletterna för att därefter lägga asken i en plastburk och lägga en lapp med mitt namn på denna. Jag skriver under listan med förhållningsregler. Uppgifter om min medicin för hon in på en lista i en pärm. Så säger hon:

– Men du får naturligtvis komma och hämta när du behöver.

Hon ber inte att få gå igenom innehållet i min väska. Istället reser hon sig och går före till mitt rum som ligger i en korridor på andra våningen.

– Kan man äta mat här? frågar jag.

– Middagen serveras halv sex, säger hon efter att ha tänkt till en kort stund.

Hon ger mig nyckeln och jag öppnar dörren. När jag kommer in på rummet inser jag att där inte finns toalett, handfat eller dusch. Hon har antagligen glömt att berätta var jag hittar de faciliteterna. Toaletterna hittar jag så småningom i änden av korridoren. Dusch hittar jag överhuvudtaget inte, men jag drar mig för att fråga.

Lokalerna och rummet

Som jag uppfattar lokalerna består byggnaden av minst tre våningar, med korridorer och bostadsrum. I min korridor finns 12 rum och ett toalettutrymme med två handfat och tre toaletter. Dessa är små och väggarna slutar ett par decimeter under taket. Toalettutrymmet är rent och välstädat, men vid flera av mina besök har gäster inte lyckats spola i klosetterna. Spolningen hakar upp sig på en av de toaletter jag själv använder. På bottenvåningen finns ingången, kontoret, matsalen och ett dagrum med soffor och TV. En trappa verkar leda ned till ett

källarutrymme. I trappan till tredje våningen finns ett stort järngaller, som är uppställt under den tid jag är gäst på Vallhem.

När jag går genom min korridor ser jag brytmärken och skador på flera dörrar, på någon har en liten spånskiva spikats fast över en skada. På ytterdörren till mitt rum finns brytmärken vid låset, några hack och en liten målad bild.

Man kommer in i en liten tvärgående hall (2,5x1,2 meter). Till vänster finns två garderober med över- och underskåp. I dessa hänger några galgar. Till höger har det tidigare suttit ett handfat, men nu finns bara kaklet och spegeln kvar. Där står också en tom papperskorg. En hängare för ytterkläder finns också i hallen. I den lilla hallen ligger en vit ryamatta, i rummet innanför en mångfärgad dito. Båda ser nya eller nytvättade ut. Sovrummet är 4,2x3,2 meter och har två fönster mot gatan. Dessa öppnas med handtag på ovandelen. Direkt till höger står en enkelsäng med sänglampa. I hörnet till vänster står en liten byrå, som ser ut att egentligen höra hemma under ett skrivbord. Bredvid byrån står ett litet fyrkantigt bord med duk. Mellan de två fönstren står ett bastant soffbord och vid sidorna av detta en korgstol och en pinnstol. På bordet ligger en färgglad bomullsduk. I fönstren hänger blå gardiner, med ett par små hål i. Tapeterna är vita. Mellan fönstren har någon ritat med krita – konturerna av ett ansikte där ögonbrynen består av blågula flaggor. Under finns ett ditmålat kors. I ett hörn har någon målat med oljefärg eller liknande – ett ansikte, en liten stuga och några träd. Samma person verkar också ha efterlämnat en liten målning på utsidan av rummets dörr. Jag får känslan av att det som ritats/målats har lämnats kvar, eftersom det inte betraktats som klotter och kanske målats av någon som ofta bor i rummet.

Sängen har rena sängkläder och två kuddar. Extrafilt saknas. En stor och en liten handduk ligger på sängen.

Rummet luktar lika fränt och instängt som resten av lokalerna. När jag lyfter på bäddmadrassen luktar resår madrassen kraftigt av tobak och jag ser en mängd små tobaksflagor på frottéöverdraget. På golvet finns en gul och inte särskilt ren plastmatta. I hörn och kanter finns ingrodd smuts. När jag går klibbar skorna fast i något. Golvet och alla andra ytor i rummet – inklusive resår madrassen, bordet och stolarna är också fulla av små och större brännmärken, som antagligen lämnats av brinnande cigaretter, ljus och upphettade verktyg som använts vid drogbruk. Bara vid sängens huvudända finns ett hundratal brännmärken på golvet. Efter en stund ser jag att också väggar, möbler, garderobsdörrar och handtag är nedfläckade och klibbiga, av matrester och möjligen kroppsvätskor. Vid

väggen invid sängen och på sänglampan ser jag utöver fläckarna, små klumpar, ludd och flagor, samt hårstrån som fastnat här och var.

Middagen

Jag kommer ner till matsalen fem minuter över halv sex. Ett femtontal gäster (alla gäster på Vallhem är män) finns där, ungefär tio sitter och resten hämtar mat eller rör sig i rummet. I matsalen står sex bord, med vardera fyra stolar. Matsalen har en ingång från korridoren, en från kontoret och en ingång till ett kök. Rakt fram, sett från korridoringången, finns ett utrymme där man får tallrikar med mat genom en lucka i väggen (luckan är 1,5x1 meter tror jag i efterhand). Innanför står P1 och P4 och lägger upp ärtsoppa och pannkakor (Det är torsdag). Vänder man sig om kan man ta bestick, dricka, senap och sylt. De andra dricker juice ur små kaffemuggar, men jag hittar inga och vill heller inte fråga. Det finns riktiga knivar och gafflar, men skedarna är av plast, möjligen för att de riktiga skedarna tagit slut. Jag går till första bordet till vänster, där det sitter två män mitt emot varandra. De pratar. Jag frågar om jag får slå mig ned. Den man (G1) som sitter snett framför mig nickar ett ja. Så tittar han upp och möter min blick:

– Välkommen, säger han, som för att visa att han noterat att jag är där för första gången.

Jag slår mig ned och börjar äta min ärtsoppa. Den smakar bra. De vikta pannkakorna är torra i ytan och kan inte vecklas ut utan att gå sönder. Ingen klagar på maten. Under de 35 minuter jag tillbringar i matsalen ger flera olika gäster uppskattande kommentarer om maten till personalen. Ungefär 25 gäster använder matsalen under den tid jag är där. Två av gästerna har ett utseende som jag uppfattar som 'arabiskt', de övriga ser ut att vara etniska svenskar. Två eller tre av dem har (utöver männen med arabiskt utseende) ett alldagligt utseende, dvs. om jag stötte på dem i ett annat sammanhang skulle jag inte ha uppfattat dem som utslagna eller udda till utseendet. Påfallande många av de andra gästerna bär träningsskor och träningsoveraller. Jag noterar två som (i likhet med mig) äter utan att se sig omkring eller samtala med andra. I övrigt är stämningen öppen och trevlig. Många tycks känna varandra. Det pratas vid och mellan borden, om travspel, fotbollslaget Malmö FF och om olika incidenter som skett under dagen. Begreppet hemlös nämns vid flera tillfällen, när gäster refererar till hur de presenterat sig inför andra. Personal går ärenden igenom rummet och samtalar då med gäster, men håller sig i övrigt på andra platser än matsalen. Efter 15 minuter kommer en tredje gäst och sätter sig mitt emot mig. Han känner de andra två. /--/

När jag går ifrån matsalen försöker jag titta in i dagrummet, men en ostadig man på väg mot hissen blockerar oavsiktligt min väg. Istället ser jag en stor whiteboard-tavla på väggen, väl synlig för alla som kommer från dagrum, trappa eller hiss. På tavlan står en notering om att man har husmöte 10.30 (tror jag), samt orden 'Ring din socialsekreterare'. Under uppmaningen står fyra namn på gäster.

Utgång

När klockan är 19.20 går jag ut på en kort promenad. Utanför dörren till kontoret står en lång man, som är påtagligt berusad. Han pratar all dagligt med P4, som sitter bakom skrivbordet, och P3, som står med en plastpåse i handen och ser ut att vara på väg hem. När den långa mannen ser att jag vill komma in på kontoret går han undan och bort. P4 säger:

– Ska du gå ut, Håkan? Det är en fråga som inte verkar kräva något svar. Jag säger att jag har väldigt ont i huvudet och ber att få mina Alvedon. P4 säger adjö till P3, som går ut ifrån kontoret. Hon tar fram plastlådan och ger den till mig.

– Tar du två? frågar hon, och skriver i pärmen.

När jag ska gå, säger hon:

– Vänta, du ska få skriva på här, att du har tagit.

Jag skriver min signatur och hon pekar mot köket:

– Det finns kaffe därinne också, om du vill ha. /---/

När jag kommer tillbaka efter tio minuters promenad, möter jag P1, som är på väg hem med cykel. /---/ Jag ringer på, ser P4:s huvud sticka upp i kontorsfönstret och hör hur dörren låses upp. När jag kommit uppför trappan och genom glasdörren kommer P4 ut från kontoret och frågar:

– Har du nyckeln, Håkan?

Det verkar som att vissa gäster lämnar in nyckeln hos personalen när de går ut, medan andra har den med sig. Jag svarar jakande på frågan, hon går tillbaka in på kontoret och jag börjar gå uppför trapporna. Därefter vänder jag tillbaka och tittar in i dagrummet. Där sitter två män och tittar på TV. Jag sätter mig. Efter någon minut försöker en av dem inleda en allmän konversation om Malmö FF. /---/ Jag går upp på rummet och tillbringar resten av kvällen där.

Kvällen på rummet

Under kvällen hör jag människor som går igenom korridoren utanför. Några umgås på rummen, deras röster hörs ut när jag går till toaletten. Med jämna mellanrum hör jag ett ljud från en av mina rumsgrannar, men kan inte avgöra om han hostar eller kräks. Mitt rum ligger direkt över Vallhems entré, fönstren står på glänt och därför hör jag vad som försiggår utanför. Under den tidiga kvällen hämtas en man av socialtjänst eller polis. Han är väldigt upprörd över att inte ha fått hämta sina saker på rummet och ropar flera gånger att han har ett arbete att sköta. En civilklädd man med en cigarett i handen (socialjouren?) lugnar honom genom att föreslå att han ska hämta kläderna efter fyra nästa dag. Vid flera tillfällen under kvällen uppstår skärmytslingar, störningar eller bråk utanför porten, i korridoren eller på nedervåningen. En man och en kvinna kommer gående på varsin sida av gatan utanför. /---/ Man hör deras högljudda gräl flera minuter innan de kommer fram till Vallhem. Han stannar vid porten till Vallhem och ringer på för att fråga efter en av gästerna. Hon går vidare, skrikande och gråtande. Efter en stund uppfattar jag det som att den eftersökte gästen kommer ut. Huset mittemot Vallhem ser ut att vara ett bostadshus. Fy för att bo där, tänker jag när jag ser en kvinna gå över gatan med en pojke på 3-4 år.

När klockan är 21.40 blir det bråk i korridoren utanför. Någon skriker på ett mycket aggressivt sätt och andra röster hörs också. /---/ Jag gissar mig till att någon av gästerna slagit i en dörr och att en annan rusat ut efter att ha störts av ljudet. Hela incidenten är över på 3-4 minuter. Efter en halvtimme hörs ett nytt bråk från bottenvåningen. /---/

Utskrivning

Nästa morgon vaknar jag 06.20 av ett anrop från en polisradio. Jag tittar ut genom fönstret och ser en polisbil med öppen dörr utanför porten. Den åker efter tio minuter, utan att jag blir klar över dess ärende. Jag gör min morgonhygien, packar mina saker, tar på ytterkläderna och lämnar mitt rum. När jag kommer ned för trappan ser jag två namn under whiteboard-tavlans uppmaning att kontakta sin socialsekreterare. Det ena namnet är mitt. /---/

Jag bestämmer mig för att skriva ut mig utan att äta frukost. Kontoret är tomt och stängt. Utanför står en skylt med texten 'Ring på!' Jag använder den öppna dörren bredvid och går in i matsalen. Ett tiotal gäster finns där. På den plats jag satt och åt dagen innan sitter en man i 35-40 års åldern bakåtlutad. Han har T-shirt och jag antar att han tillhör

personalen (P5). Han pratar med en gäst som äter frukost. Jag går fram till luckan där frukosten delas ut. Innanför står en kvinna på ungefär 40 år (P6). När det är min tur lämnar jag fram min nyckel och säger att jag ska gå.

– Ska du inte ha någon frukost? frågar hon.

– Nej... jag hade några Alvedon också, svarar jag.

– Ja, vill du ha dem med?

Hon kommer runt och går med mig in på kontoret. In kommer också P5. Han tar mig i hand och presenterar sig. P6 sätter sig på kontorsstolen och säger:

– Jag har inte sett dig här förut? Är det första gången du är på Vallhem?

– Ja, svarar jag.

– Du hade kommit när jag började jobba igår kväll, fortsätter hon.

Hon tar fram min medicin. /---/ P6 ger mig asken med Alvedon, som jag stoppar ned i jackfickan.

– Hur många tog du?

– Nej, jag tar med mig alltihopa.

– Jaså, du tog ut alltihop.

Jag signerar i pärmen. Det går upp för mig att hon inte har förstått att jag skriver ut mig. Hon tror att jag lämnar nyckeln när jag går ut under dagen. Det är kanske inte vanligt att man bara stannar över natten. Jag säger med emfas:

– Jag går härifrån nu.

Hon tittar granskande på mig och säger:

– Du vet att du förlorar ditt rum om du inte är tillbaka inom två dygn.

– Ja, jag ska inte bo här längre, jag går till en kompis nu, svarar jag.

Hon funderar en kort stund:

– Är jag den förste som du säger det till?

– Ja, svarar jag.

– Har du plockat ihop allt på ditt rum, så att du har allt med dig?

– Ja, svarar jag.

Hon tittar på mig ytterligare några sekunder och säger därefter:

– Ja, i så fall kanske vi inte får se dig här något mer.

– Nej, säger jag och går ut genom dörren.

Utanför porten möter jag ännu en kvinna, som håller på att parkera sin cykel mot väggen. Också hon hälsar på mig. /---/

När jag går över Stortorget ser jag en skäggig man yrvaket sätta sig upp på en parkbänk. Han är inlindad i filter. Det slår mig att det kanske är hans plats jag ockuperat under natten. Jag ringer till min socialsekreterare och berättar att jag skrivit ut mig. Därefter går jag hem till en kompis för att byta kläder.

Sammanfattande intryck:

Vad vet jag om hur det är på Vallhem? Inte så mycket. Jag har bara varit där en natt. Vallhem är en plats där många av gästerna verkar välkända, för personalen och för varandra. Hur det är där beror antagligen på vem som arbetar, vilka andra gäster som bor där och inte minst vem man är själv.

Jag fick ett vänligt bemötande. /---/ Under min korta vistelse markerade jag ointresse för närmare kontakt med andra, och blev också lämnad i fred. Men jag tilltalades och uppmärksammades ändå på ett fint och respektfullt sätt av personal vid flera tillfällen. Jag valde att underkasta mig regeln om att lämna in receptfri medicin till förvaring, och blev därefter tvungen att kvittera ut de tabletter jag tog. Men jag hade andra receptfria tabletter som jag inte berättade om. Ingen kontrollerade min väska och personalen opponerade sig heller inte när jag bad att få ta ut hela asken Alvedon. Ingen knackade på min dörr under kvällen, vare sig för att kontrollera vad jag höll på med eller för att fråga hur jag mårde. Och så hade man naturligtvis inte heller gjort på ett vanligt hotell.

Vallhem präglas av sina gäster, som i många fall är berusade, kan ha psykiska problem och ibland är smutsiga och illaluktande. Även om stämningen var trevlig när jag gästade matsal, dagrum, korridorer och kontor, gav vistelsen exempel på flera fall av oro och aggressionsutbrott. Vallhem är en plats där man ser, hör, känner och luktar sig till att människor mår mycket dåligt. Det bäddas med rena lakan och skuras i handfat och toaletter, men den ingrodda smutsen och fläckarna på rummens väggar och golv verkar svårare att bli av med, liksom den fräna lukten och de brännmärken som täcker alla rummens horisontella ytor. I synnerhet har lukten förföljt mig.

Håkan Jönson (forskare).

Hotell Norrvalla (ett sedan länge av kommunen utnyttjat lågprishotell för bl a hemlösa familjer)

Den 25-26 februari 2002.

/---/Jag ringde och fick rum, som det skulle visa sig på 'diplomatvåningen', för 400 kr natten. Alla andra rum var billigare, förstod jag. /---/ Rumsinredningen var en sommarstugeenkel blandning av överblivna och ganska nya möbler. Bra sängar med resårkärna och en bra TV (fjärrkontroller blir ofta stulna, enligt personalen) i kontrast till en sliten trädgårdsoffa med fläckiga dynor och en sorts draperityg över sig, några enkla husgeråd och lite peppar i en burk. En åldrad radiorecorder fungerade utmärkt. Direkt originellt var ett vattenburet värmeelement som hängde rakt ut i rummet i en läderstropp och en plåtlåda av sjörövertyp med tio pocketböcker för olika intressen. Lådan innehöll även informationsblad från Anonyma Alkoholister och Anonyma Narkomaner i Malmö. Telefon finns däremot bara i receptionen men telefonkatalog och utmärkt Malmökartan fanns på rummet.

Duschrum och toalett var gemensamt för våningen med ny toalettstol, nytt tvättställ och badrumsskåp (tomt, två borde jag tagit med). Duschutrymme, speglar etc var välgjort hemsnickrade, t o m knepiga golvklinkers och väggkakel var snyggt satta.

Enligt personalen hade jag bokat in mig på ett ovanligt sätt, d v s per telefon. Om det var därför jag hamnade på diplomatvåningen vet jag inte. Mitt rum kunde ha turister, kanske med barn, som målgrupp. Sådana blir allt fler, berättar de. Vissa kommer från Danmark, Tyskland men också från Östeuropa. Tidigare hade hotellet sparsamma handelsresande som fasta gäster och åtskilliga ensamma män bodde där mer eller mindre permanent. Även idag bor många där fyra-fem månader, vanligen i väntan på bostad eller behandling. /---/

En ung man i rullstol förklarade att det gick bra att ta sig uppför trappan. En sjöman väntade besked från rederiet om vart han skulle resa för att få en ny båt. Det skulle bara dröja några dagar, trodde han. Båda tyckte det var OK att bo på Norrvalla, i vart fall på kort sikt. Ingen lyx, men billigt./---/

Siver Hagel driver Norrvalla sedan 1985. Han hyr huset av en enskild fastighetsägare men svarar själv för fastighetsskötseln och utför flertalet reparationer. Då en gäst bott där länge och flyttar så målas rummet helt sonika om. 'Det blir enklast så.' Textilier som gardiner och överkast går samtidigt i tvätten. Golvparketten slipas och lackas om ganska ofta. Kanske är det därför det är så rent och blankt? I källaren

finns en verkstad, förråd och utrymmen för tvätt m.m. Ingen tvätt skickas bort.

TV-rummet på bottenvåningen och utrymmet för frukost används inte numera. 'Det fungerade inte bra', förklarade Hagel. Däremot kan gästen få tillgång till exempelvis en mikrovågsugn. Var och en håller sig i sitt rum och får inte heller ta emot besökare. /---/ Det händer emellanåt att någon måste hjälpas till sjukhus 'men polisen kallar vi nästan aldrig på, möjligen några gånger om året'. 'Strikta regler och inga undantag är ett måste.' /---/ Varje gäst har sin nyckel till ytterdörren och till det egna rummet där man råder sig själv. /---/

Egentligen hade jag inte väntat mig vare sig smuts, ohyra, synligt missbruk, öppen misär eller bråk på Norrvalla. Det var faktiskt bättre städat än andra jämförbara lågprishotell. På de hotellen har det emellertid ofta funnits fler gemensamhetsutrymmen där gäster kunnat umgås lite med varandra. Det kan bli ensamt att vara hänvisad till sitt lilla rum.

Att bo på hotell för att man är bostadslös är ett större problem än själva boendemiljön på Norrvalla. En eller några nätter klarar de flesta. Men att bo så i månader frestar på för den som inte har något att se fram emot. Hagel pekade på hur viktigt det varit för hans gäster att de har något att vänta på: 'Man måste ha nåt att se fram emot.' Att se framför sig ett mål som man kan nå gör mer än en missbrukare motiverad att sköta sig, särskilt om han eller hon får lite stöd under tiden.

/---/ De gamla härbärgena lärde jag känna i 1950-talets Göteborg. Mitt första arbete på 'Socialgrenska' bestod i att skriva ut mat- och logirekvisioner till gamla och även lite yngre 'gubbar'. Flera sov nog ute under vissa perioder. Men den tidens härbärgen hade nästan alltid lediga slafar, även om inte alla alternativ var lika uppskattade. Flertalet av 1950-talets härbärgen drevs av hjälporganisationer som var knutna till olika kristna samfund. Idag anförtros marknadens entreprenörer att driva härbärgen. Att de ställer upp kan betyda att 'marknaden' tror att de har en framtid. Vissa av marknadens aktörer har förresten erbjudit sig att också driva fängelser.

Vidi

Sven-Olof Johansson (f.d. socialdirektör).

Hotell Pallas

Den 1-2 mars 2002.

Klockan 13:00 fredagen den första mars 2002 anländer vi till Hotell Pallas. En sliten trappa leder upp till den på andra våningen belägna receptionen. En medelålders man med inställsamt sätt tar emot oss, och ger oss omtänksamt(?) varsin näsduk då han tycker att vi verkar snuviga (vilket vi också mycket riktigt är). Inskrivningen sker i form av ifyllandet av personuppgifter och adress. Vi frågar om han behöver personnummer, då det finns en rad avsedd för detta. Mannen i receptionen säger att det ej är en nödvändighet, och vi avstår då från att fylla i detta. Vi betalar 475 kronor för ett dubbelrum, och 60 kr för två frukostar. Vi informeras om att frukosten serveras på rummet, då inget gemenskaps- eller matrum finnes. Detta är naturligtvis en besvikelse, då det hade varit det naturligaste tillfället för observationer av andra gäster. Väl framme vid rummet upptäcker vi att det är rökfritt, trots att vi vid bokningen två dagar innan begärt ett rum för rökare. Ett undantag görs, och vips är ickerökarrummet ett rökarrum. Ingen ifrågasätter att vi bägge skriver in oss med Malmöadresser, och saknar bagage.

Vi uppehåller oss på hotellet fram till ca 14:30. De enda andra gäster som syns till är en stor barnfamilj, ev av Mellanösternursprung, en mamma och fem-sex barn mellan två och 15 år. Två av barnen leker en stund i korridoren, innan de blir inropade i sitt rum. Några 'traditionella utslagna' syns inte till. En stark känsla av isolation/integritet vilar över hotellet. /---/

Klockan 22:00 återkommer vi till hotellet. Det är fullständigt lugnt, och de enda andra gäster som syns till är en grupp av unga amerikanska turister. Inga intermezzon, inga möten, faktiskt ingenting att observera mer än rummet i sig.

Rummet (tredje våningen) är del av en uppstyckad patriciervåning, ca 5.70 x 6.50 meter, med 4.30 i takhöjd. Toalett och dusch finns i hallen. Trångt, slitet, men hyfsat rent, och utan störande stank.

Mitt över dörren till korridoren finns två stora fönster som vetter mot Norra Vallgatan, med en fantastisk utsikt över gamla hamnkontoret och Öresund. Den gedigna känslan man får av stuckaturen och de breda vackra listerna, förtas av en vidrig heltäckningsmatta med intrampat snus. I ett av hörnen finns ett litet handfat. När man spolar i det kommer en unken stank. Det finns två gånger två eluttag. Rummet är inrett som följer; en dubbelsäng, två gånger 90 cm, utan överkast, flankerat av två sängbord med tillhörande lampor. Ett väggfast klaffbord, med två karm-

stolar. En ganska ny, bekväm fåtölj, och en 25 ' färg-TV. Ett klädskåp, försett med galgar och korgar, och en bisarr hatthängare. Det finns en taklampa, och under handfatet en minimal sopkorg. Utsmyckningen består av en krukväxt och tre inramade reproduktioner av det mer anonyma slaget.

Det finns också ett anslag med ordningsregler. Dessa gör oss fundersamma. Det är förbjudet både att möblera om, och att införa egna inventarier. Det enda bordet saknar lampa, vilket kraftigt försvårar hemstudier. Den minimala sophinken måste skapa ett helvete för barnfamiljer. Och det bötesbelagda nedskräpningsförbudet, hur efterhålls det bland permanentboende?

Efter en lugn och händelselös natt går vi upp kl 9:00 för att invänta frukostleveransen. En kvart senare får vi påminna receptionen, som helt har glömt bort oss. Efter en typisk hotellfrukost och tidningsläsande lämnar vi Hotell Pallas klockan 10:30, utan att se andra gäster än de amerikanska turisterna.

Ossian Sunesson (studerande) i sällskap med
Frank Berggrensson (musikhandelsexpedit)

Samtal med en bostadslös kvinna med barn på hotell

Augusti 2002.

Ingen kan säga att de hemlösas situation i Malmö inte uppmärksammas. En grupp som jag dock tycker glömts bort är de barn som inte har något hem. /---/ I oktober 2001 inventerades hur många bostadslösa personer som fanns i Malmö kommun. Antalet vuxna bostadslösa uppgick till 1455 personer vilket var en kraftig ökning från föregående år. Den mest chockerande siffran var dock att antalet bostadslösa barn ökat från 318 till 493 stycken. Dessa barn lever förvisso inte på gatan men de har heller inget ställe där de får stanna kvar och känna sig hemma. En stor andel av barnen hade flykting- eller invandrarbakgrund. Barn inkvarteras på hotell, i socialförvaltningarnas krisboenden och andra former av nödlösningar eftersom bostadsbristen är stor och många av värdarna inte tar emot bidragsberoende barnfamiljer.

Efter månader av påtryckningar och påminnelser kunde jag genom socialtjänsten till slut få kontakt med en bostadslös familj som bor på hotell. Sökandet inleddes i februari och först i augusti fick jag napp. Det var frågor om sekretess som tog månader att lösa, sedan uppgavs det från socialtjänsten i den stadsdelsförvaltning som jag hade kontaktat att man

inte hade någon familj som levde under de förhållanden jag sökte. Överhuvudtaget kändes det som att alla jag talade med för att hitta en familj som bodde på hotell eller i krisboende ville slå ifrån sig frågan. Inte ens hotell som jag fått säkra uppgifter om att barn bodde där ville medge detta. /---/

Meyram och hennes då ettåriga dotter Amina (de heter i verkligheten något annat) kom till Malmö förra året. De kom som flyktingar från Irak och visste ingenting om bostadssituationen i Malmö. Bara att här fanns några bekanta de kunde få bo hos ett kort tag. Meyrams make skulle också varit med till Sverige men blev stoppad i ett land längs flyktvägen där han fortfarande hålls kvar. Meyram har ingen släkt eller familj i Sverige och hoppas på att Aminas pappa snart får komma. Sedan några månader tillbaka bor hon och dottern på hotell. Jag bad Meyrams socialsekreterare fråga om hon kunde tänka sig att ställa upp och berätta om sin situation. Meyram ville gärna bli intervjuad och berätta om hur det är att leva som bostadslös med småbarn. För att vi skulle förstå varandra behövde vi hjälp av en tolk.

Vi avtalar att träffas i receptionen då hotellets personal redan per telefonkontakt förbjuder mig att gå upp i familjens rum för att se hur de har det. När jag förbluffad frågar varför så får jag veta att de bara skall sova på hotellet och inte träffa någon eftersom hotellet inte är en 'social inrättning'. Det är tydligt att det inte finns utrymme för någon diskussion men det känns mycket märkligt att bli förbjuden på ett så aggressivt vis och jag tänker hur tacksam jag är över inte behöva leva där. Jag undrar vad receptionisten tror att jag skulle göra för otillåtet med en ung kvinna och hennes lilla dotter. Varför vill han inte att jag skall se rummet och varför fräser han att detta inte är en social inrättning? Skulle han gjort detsamma om någon av de turistande gäster som också frekventerar receptionen under mitt besök velat ta med någon på rummet en kort stund mitt på dagen? Hotellet ger ett någorlunda propert intryck men bemötandet från receptionisten är efter att jag framför mitt ärende mycket otrevligt och han är även brysk mot Meyram då han ringer och berättar att vi är där. Meyram och Amina möter mig och tolken och vi lämnar genast den obehagliga situationen på hotellet. Medan vi går mot parken börjar Meyram berätta sin och Aminas historia.

Under det dryga år Meyram och Amina bott här har de flyttat runt till olika bekanta som kunde härbärgera dem för en kort tid innan de fick flytta vidare. De kände ofta att de trängde sig på och var i vägen hos dessa familjer som redan bodde trångt. Meyram beskriver denna period som mycket psykiskt påfrestande då det ofta blev konflikter och alla gick på varandra. Socialtjänsten hade ingen lägenhet att erbjuda men föreslog

att de skulle flytta till ett hotellrum. Det skulle vara en tillfällig lösning. Eftersom Meyram inte orkade flytta runt mer accepterade hon förslaget.

Rummet är litet men har egen toalett. Det finns ingen barnsäng utan man har skjutit ihop de två sängar som finns där. Problemet är att lilla Amina trillar ur den höga sängen på natten och det har hänt flera olyckor i samband med detta. Meyram tycker att hotellet är rent men känner att det är en omöjlighet att skapa en bra tillvaro för Amina där. Hon är mycket orolig för hur Amina påverkas av att vara så instängd och hon märker att dottern till och med blivit mer ledsen jämfört med när de flyttade runt. Att leva med barn på hotell är ohållbart både psykiskt och praktiskt. Det finns ingen möjlighet att laga eller kylförvara mat varför kosthållningen är ett ständigt problem. Meyram är bekymrad över Amina eftersom hon inte kan ge henne bra hemlagad och näringsrik mat. Frukosten äter de på rummet, lite bröd och konserverad ost som klarar värmen. Meyram skulle vilja ge dottern mjölk att dricka på morgonen men det är omöjligt eftersom den blir dålig i värmen. Efter frukosten får Amina titta på TV några timmar och sedan går de ut för att äta lunch. De går till ställen som serverar billig muslimsk mat men egentligen vill inte Meyram att Amina skall äta det enda lagade mål mat hon får om dagen på en restaurang. Det är inte nyttigt och inte heller anpassat för barn säger hon. Meyram berättar att de försöker hitta ställen där de kan få sitta länge så att tiden går för Amina vill inte vara inne på hotellet. De går ute i sex timmar ungefär, Amina får sova i vagnen när hon blir trött. Nu på sommaren går det ganska bra säger Meyram men när det regnar och är kallt och hon måste ta ut henne för att skaffa mat då känns det väldigt svårt. När de kommer tillbaka till hotellet kring sex på kvällen skriker och gråter Amina. Hon visar tydligt att hon inte vill vara på rummet men eftersom Meyram inte orkar gå ute hela dagarna och de måste äta lite kvällsmat får de gå in. Målet på kvällen är också bröd och något pålägg som inte behöver kylas. Pengarna räcker bara till ett varmt mål mat om dagen och Meyram är hela tiden orolig för hur de skall få tag på billig mat och klara sig. Socialbidraget är beräknat på att man kan laga mat och köpa större förpackningar men eftersom de inte kan leva så blir matkostnaderna alldeles för höga. Vi har inga pengar till något annat än mat berättar Meyram. Amina skall börja på dagis till hösten men Meyram kan inte köpa kläder till henne och känner sig orolig för det. Amina vill ofta springa omkring och leka i hotellets korridorer efter kvällsmaten men Meyram vågar inte vara där ute med Amina, det känns så obehagligt säger hon. På nätterna är hon ofta rädd och känner sig inte trygg.

När Amina sedan har somnat sitter Meyram ensam, hon skulle gärna vilja träffa väninnor på rummet men får inte ha någon där. Någon gång har vänner kommit och hälsat på men då får de sitta i ett rum där hotellets personal hela tiden ser dem och det tyckte vännerna inte om så nu kommer de inte längre. Meyram berättar att hon känner sig ensam, deprimerad och instängd. Känslan av att aldrig kunna bestämma själv och inte ha ett privatliv tar hårt på henne och hon känner sig lättirriterad och att allt känns jobbigt hela tiden. Städpersonalen kommer in i rummet när Amina sover eller när Meyram vill vara ifred och de kan inget göra åt hotellets rutiner. Att bo på hotell är också konstigt i andras ögon har Meyram ofta märkt, det känns svårt att vara ensam kvinna och leva så för andra förstår inte varför hon måste göra det.

När jag frågar Meyram vad hon tycker är svårast med att leva på hotell säger hon att det är att inte ha ett hem där man kan leva som en familj. I Irak levde de i ett hus tillsammans med makens familj. Hoppet inför närmaste framtiden är att de skall få en plats på något boende och sedan, när mannen förhoppningsvis kommer, en egen lägenhet där man få vara som alla andra och där Amina kan få ett eget rum. Meyram ber mig att skriva om henne och Amina så att de som bestämmer skall förstå hur det känns att leva så och att barn inte mår bra av att inte ha ett hem. När vi sedan skiljs åt skall Meyram vandra runt i Malmö i sex timmar med sin lilla dotter så hon inte blir tokig av att vara instängd i ett rum. Jag blir arg på mig själv minuten efter att vi sagt adjö, i min obetänksamhet frågade jag bara om de ville ha glass och dricka trots att det var lunchtid.

Anna Angelin (socionom och doktorand).

En boendeinstitution för hemlösa kvinnor

De färgglada gardinernas hus

Det går fem meter och fyrtio centimeter gardintyg till varje fönster.

Starkt färgade tygstycken,

som inramar de stora rektangulära ljusinsläppen.

Att sätta upp gardinerna är i sig en risk.

Det krävs bra balanssinne att stå på en hög stegen.

I huset lever sjutton kvinnor.

Sjutton kvinnor har ett boende här.

Vilket inte är det samma som att ha ett hem.

Kvinnorna är hemlösa,

men har ett tidsbegränsat uppehåll här.

Kvinnorna bor i två våningsplan,

de mest lugna bor på den övre våningen.

Det finns ingen hiss,

det finns en gammal stentrappa mellan våningsplanen.

Trappan sliter ut personalens knän.

Kvinnornas knän är redan slitna,

av allt bärande, stående, gående, sökande, jagande.

Kvinnorna har egna rum.

Deras ägodelar får rymmas i en bokhylla.

Kvinnorna har gemensamma duschar och en tvättmaskin.

På tvättmaskinen finns en skylt med varning för behåbyglar.

Det finns regler i huset.

Reglerna kan få konsekvenser, säger de som bestämt dem.

Du får inte röka på ditt rum.

Om du är skakig när du tänder cigaretten,

kan du sätta eld på de långa gardinerna.

Maten är vanlig svensk mat,

du kan ha önskemål om favoriträtter.

Kvinnorna bakar bröd två gånger i veckan,

inte till sina barn.

Kvinnornas barn bor inte här.

Barnen bor i fosterhem.

Vem bakar kvinnor bröd till, om inte till sina barn?

Denna uråldriga symbol,

brödet som ges till barnet.
Symbolen finns kvar, men inte det verkliga barnet.
Barnen får komma, om deras socialsekreterare
kan skaffa fram en försäkring för dem.
Undrar om kvinnorna var försäkrade som barn?
Om det fanns mammor som bakade bullar åt dem?

Personalen jobbar dagligen med kvinnorna,
och tränar vardagsrutiner.
Att komma hem (?) i tid och passa mattiderna.
Kvinnorna tränar konsekvenspedagogik.
Kvinnorna kan bli utkastade från sitt boende,
om reglerna ej sköts.
Det finns villkor i huset,
det har alltid gjort det i kvinnornas liv.
Vad de ännu inte har provat
är den villkorslösa kärleken.

Det är något fel med huset.
Det är för fyrkantigt.
Fönstren är för stora, det är för högt till taket.
Personalen vågar inte stå på de stegar som når helt upp
till taket.
De av kvinnorna som vågar, har inget balanssinne kvar.
De färgglada gardiner kom ändå upp.
Och Aurora, morgonrodnadens gudinna valde färgen orange.
Det var som hon riggade huset med segel.
Till en segling på varje morgons förnyande hav.
Men det krävs mera än fem meter och fyrtio centimeter tyg
i varje fönster
för att fullrigga detta hus.

Karen Nielsen (Leg. läkare).

Rönnsbacken (den mest kända boendeinstitutionen för hemlösa kvinnor i Malmö)

Onsdagen den 3 april 2002.

Besöket på Rönnsbacken tillsammans med Karen Nielsen hade föregåtts av ett stort antal telefonsamtal. Jag talade först upprepade gånger under flera dagar med en av Förenade Cares chefer, Lollo Dyson. Hon lovade att ha ett besked till mig när jag återkom. Det fungerade emellertid inte. Jag talade därefter vid många tillfällen med Anna Hasselberg som är chef på Rönnsbacken. Hon menade att de boende har sitt hem på Rönnsbacken och att man inte kunde ta emot besök hur som helst. Dessutom hade det på senaste tiden varit ganska många där som ville intervjua kvinnorna. Till sist, då jag nästan skämdes för att ringa för femtielfte gången hade hon fått klartecken från sin chef Lollo Dyson, som i sin tur fått klartecken från sin chef, och vi kunde få komma på ett studiebesök. Detta skulle innebära att vi fick träffa Anna Hasselberg men knappast prata med kvinnorna om inte de tog kontakt med oss. Drygt en månad efter det att vi började ta kontakt med Rönnsbacken var vi alltså där.

Rönnsbacken är ett stort rött tegelhus inne på gamla Värnhems sjukhus, med porttelefon. Vi kom in i ett trapphus, högt i tak, med en liten trappa upp till en korridor i husets längdriktning med privata rum åt ena hållet och kök och matsal åt det andra. En trappa upp var ett större antal sovrum. Lokalerna var ganska slitna. Kvinnorna hade försökt att piffa upp rummen med färgglada gardiner och tryck. Möblerna var rejäla, men slitna och inte alltid av samma sort.

Anna Hasselberg berättade för oss om Rönnsbacken. Hon är en stor varm kvinna, fembarnsmor, som tidigare arbetade på Vallhem men som var med och öppnade Rönnsbacken för fyra år sedan. Boendet vänder sig till kvinnor med missbruksproblem och det är ett 'steg 1 boende', dvs. en del av kvinnorna har pågående missbruk men får inte missbruka inne på Rönnsbacken. Andra kvinnor har under åren tillkommit och nu finns här också icke-missbrukande kvinnor. En hel del är psykiskt sjuka, med eller utan missbruk. Blandningen anses inte särskilt lyckad. Kvinnorna kan störa varandra.

Tanken bakom Rönnsbacken var att det skulle vara en introduktion till ett nyktert boende och efter högst några månader skulle kvinnorna flytta vidare. Så har det inte blivit utan flera kvinnor har bott här i ett år eller mer i väntan på annat boende.

Man försöker arbeta med någon form av konsekvenspedagogik. Det är inte tillåtet att ha missbruksverktyg på rummet. Om personalen hittar det ett antal gånger, åker kvinnan ut och får inte återkomma på en viss

tid, t ex två veckor. Eftersom rummet inte kan stå och vänta, kan det vara upptaget när kvinnan sedan får återkomma och hon får ställa sig i kö. Detta händer med jämna mellanrum, ofta är det flera kvinnor som under några dagar får lämna sina rum.

Män är inte tillåtna som gäster och inte heller barn. Trots att nästan alla kvinnor har barn, får de inte träffas här utan på andra håll efter socialsekreterares anvisningar. Det skulle ha något med försäkringar att göra. Det händer ändå att barn kommer på besök och personalen ser mellan fingrarna på detta, uppmuntrar det nog ibland.

Någon sysselsättning finns inte på Rönnebacken. Anna hade tänkt sig att kvinnorna kunde laga mat men köket har inte status av restaurangkök så det går inte. De får egentligen inte gå in där alls. Anna menar att det trots allt är ganska vanligt att kvinnorna hjälper till men det kan inte ingå i en daglig rutin. Tillsammans försöker man piffa upp lokalerna. Anna har t ex tagit med sig sin egen symaskin för att sy gardiner och överdrag. Många kvinnor läser mycket och njuter nog av att få vila sig efter ofta mycket hårda månader och år på gatan. Några arbetar som prostituerade under eftermiddagar och kvällar.

Personalen är omkring tio personer, de enda männen jobbade på natten. Tidigare bestod personalen mest av personer som var inriktade på missbruk, nu anställde Anna fler och fler skötare med psykiatrisk erfarenhet.

Mitt intryck efter vårt besök är att Rönnebacken skulle kunna fungera som ett tillfälligt boende, men att det inte är ett bra alternativ för långtidsboende eftersom det inte finns några förutsättningar för kvinnorna att kunna gå vidare, komma ur sitt missbruk och ordna upp sina liv.

Inger Blennow (Överläkare och psykiater).

En gatutidningsredaktörs reflexioner

För två år sedan när jag påbörjade arbetet med uppstarten av *Aluma* blev jag ofta varnad för att rekrytera försäljare från härbärgat Vallhem. – Källarna som bor där ska ingenstans, om det inte heter häkte eller psykakut, sa en av de många bostadssekreterare jag mött. Och nog mår många av de boende på Malmös hotell och härbärgen dåligt, men det är kanske inte så konstigt om de dagligen blir bemötta med attityden: Du är hopplös.

När jag talar med hemlösa på stan slås jag just av den underliggande tonen av hopplöshet. Jag kommer ihåg Dennis: – Hemlöshet är en självklarhet eftersom jag inte söker någon lägenhet. Jag förstod inte riktigt vad han menade så hans kompis Alf förklarade: – Bor man i en källare eller trappuppgång kan man inte få det sämre. Alltså söker man inte lägenhet, eftersom man då kan få ett nej. Alla hemlösa har en lång rad misslyckanden bakom sig och till slut undviker man misslyckanden genom att sluta hoppas på förändring.

För ett år sedan såldes det första numret av *Aluma* och det visade sig att våra allra bästa försäljare bodde på just Vallhem och de flesta av dem har nu gått vidare till behandling och eget boende. *Aluma* är dock ingen lösning på problemet med hemlöshet i Malmö men vi kan visa på vad som är fel och hur andra kommuner löser boendefrågan. Vi vill skildra hemlösheten som det komplexa samhällsproblem det är. Samtidigt som våra hemlösa försäljare får en möjlighet att tjäna pengar. Vi kan vare sig ordna boende eller behandling, men den självkänsla som vi sett att våra försäljare utvecklat, den tar de med sig i mötet med bostadsförmedlare, socialsekreterare, behandlingspersonal och allmänhet. Det är inte vi som gör utan de själva, i sin egen takt. Det krävs mod att våga ta risken att misslyckas, men även att tillåta sig att lyckas.

Jag får ofta frågan varför det finns hemlösa och efter två år med *Aluma* börjar bilden klarna. Fram till 1995 fanns det gott om lediga lägenheter i Malmö och fastighetsägarna såg mellan fingrarna med försenade hyror och andra störningar. Sen kom Malmö Högskola, bron, högkonjunktur och Malmö blev en del av en tillväxtregion. Trots det allt större intresset för att bo i Malmö, har det inte byggts särskilt många nya lägenheter som vanligt folk har råd att bo i. Fastighetsägarna kan nu välja och vraka bland intresserade hyresgäster och ofta kräver de fast jobb eller borgenär, helst bådadera. Själv fick jag vackert be min far att gå i borgen för mitt hyreskontrakt eftersom min lön som chefredaktör på *Aluma* var för låg i MKB:s tycke.

I bostadsbristens Malmö är det svårt för personer med svag ekonomi att få ett eget hyreskontakt. Har man dessutom hyresskuld eller betalningsanmärkning så är i stort sett den enda lösningen ett andrahandskontakt genom socialtjänsten eller en plats på hotell eller härbärge.

Förra året betalade Malmö stad nästa 13 miljoner kr för att hysa hemlösa på hotell och härbärgen (uppgiften kommer från Malmö stads bostadssamordnare Rolf Nilsson). I nuläget kostar hotell- och härbärgesboende ca 2 miljoner kr i månaden. Det största problemet är inte brist på resurser utan hur de används. Istället för att ge hemlösa en möjlighet att ta steget bort från hemlösheten, gör den ofta felaktiga hjälpen att de blir kvar i den. År ut och år in. Flera av våra försäljare har bott på hotell och härbärgen under åtskilliga år och en av dem har bott på hotell i 14 år, för 500 kronor natten. En logisk fråga blir: *varför köper inte Malmö stad fastigheter eller bygger fler lägenheter istället för att betala en förmögenhet till privata hotell och fastighetsägare?* För boenden som dessutom inte kan betecknas som värdiga.

Genom att myndigförklara hemlösa män och kvinnor och låta dem bli delaktiga kan vi gemensamt lösa en stor del av problemen. För att det ska bli verklighet krävs det att vi ser möjligheterna istället för att fokusera på problemen.

Forskning har visat att en stor majoritet av hushållen som vräks blir vräkt för en hyresskuld på omkring 10 000 kronor. Det är alltså fattiga människor som inte har någon som de kan låna pengar av och som inte heller anses kreditvärdiga på landets banker. En av tio "försvinner" dessutom från alla register ett år efter vräkningen.

Många förknippar dessutom felaktigt hemlöshet med medelålders män med missbruksproblem. Jag tycker att man kan dela upp gruppen i kort- och långtidshemlösa och uteliggarna som i de flesta fall dragit sig undan samhället. Det är fel att tro att uteliggarna är representativa för hemlösheten. I debatten glöms ofta de misshandlade kvinnorna som flytt från sina män och hem, ungdomarna som inte lyckas få förstahandskontrakt utan flyttar runt mellan kompisar som har andrahandskontrakt, invandarmännen som efter skilsmässan inte får tag på en egen lägenhet, fattigpensionärerna och de trångbodda storfamiljerna som ligger i riskzonen. Enligt Boverket är två procent av Sveriges befolkning trångbodda. I bostadsområdet Herrgården här i Malmö är 35 procent av de boende trångbodda.

Ständigt återkommer jag till fördomar. Mina, dina, våra fördomar gentemot; hemlösa, missbrukare, invandrare, homosexuella, listan kan göras lång. Dessa grupper har ett gemensamt, de avviker från det vi kallar norm och upplevs därför av många som skrämmande och hotfulla. /.../

Elisabeth Gudmundson (redaktör på gatutidningen *Aluma*).

Det stora illusionsnumret eller 'sociala gäster' på hotell

Bakgrund

Socialtjänsten i Malmö har sedan många år tillbaka nyttjat hotell för att kunna bereda vissa hemlösa människor tak-över-huvudet. Under senare år har omfattningen legat på en konstant hög nivå, men under 2002 ökade såväl antal hotellnätter som den totala kostnaden för detta logiboende drastiskt. Utvecklingen skall ses mot bakgrund av att hemlösheten i Malmö kommun vuxit kraftigt under senare år, vilket till stor del kan förklaras med en obefintlig nyproduktion av hyresrätter för vanliga hushåll och att bostadsföretagen vare sig har velat eller varit skyldiga att anvisa lediga lägenheter till ekonomiskt svaga hushåll.

Trots det långvariga och frekventa nyttjandet av hotell har dock ledande kommunpolitiker och tjänstemän vid många tillfällen under årens lopp, inte minst i media, intagit en avvisande hållning till denna boendeform. Kommunalrådet för vård- och omsorgsroteln, Birgitta Nilsson (s), framhöll i en tidningsintervju för några år sedan: 'Att bli kvitt hotellboendet har varit mitt mål ända sedan jag tillträdde som kommunalråd' (SDS, 990929). En av kommunens chefstjänstemän inom individ- och familjeomsorgen framhöll i en intervju med mig, att 'hotellboendet är absolut det sämsta som finns'.¹ I samband med att Länsstyrelsen i Skåne våren 2001 publicerade en mycket kritisk tillsynsrapport om förhållandena på en av stadens härbärgen ansåg (dåvarande) chefen för bostadsenheten vid en av stadsdelsförvaltningarna, att detta 'är bättre än hotellboende trots allt' (SDS, 010410). Det är alltså värt att notera att dessa avståndstaganden enbart gäller hotellboendet som sådant, inte kommunens frekventa användning av härbärgen. Det kan jämföras med att bostadssekreterarna i början av 1990-talet betraktade *natthärbärgen* som en ovärdig boendeform (Sahlin1996, s209). Frågan är alltså varför kommunen enligt sin egen retorik vill avveckla hotellboendet men behålla härbärgesboendet.

Denna starkt negativa inställning till hotell är också anledningen till att det, enligt kommunalrådet, numera inte finns något avtal mellan Malmö kommun och berörda hotell. Denna tolkning av begreppet *avtal*

¹ Som ett led i arbetet med denna rapport har jag intervjuat två chefer inom individ- och familjeomsorgen vilka tjänstgör vid var sin stadsdelsförvaltning. Därutöver har jag intervjuat två hemlösa människor som båda har erfarenhet av hotellboende som anvisats av socialtjänsten. Samtliga intervjuer genomfördes under oktober-november 2002.

tycks ansluta sig till en allmän uppfattning om vad som åsyftas med ett avtal, men den behöver inte överensstämma med en strikt juridisk tolkning av avtalsbegreppet. Politiker och tjänstemän i socialtjänsten utgår i sin retorik från att det inte existerar ett formellt *skrivet* avtal. Men ett avtal med en hotellägare förutsätter inte en skriftlig form, även om det av helt andra skäl är att föredra. Vad som är oomtvistligt är att Malmö kommun har muntliga överenskommelser med samtliga hotell vad gäller prissättningen.

Min kritik mot Malmö kommun bottnar i det faktum att man saknar ett skriftligt avtal med hotellägarna i syfte att åstadkomma bättre villkor för hotellgäster som socialtjänsten anvisar. I ett sådant avtal är det lämpligt att exempelvis stadfästa att s.k. sociala gäster² har tillträde till sina rum dygnet om, att dessa inte skall behöva underkasta sig särskiljande och integritetskränkande regler som inte tillämpas på 'vanliga' egenbetalande gäster.³ I ett sådant avtal skulle parterna också – i likhet med vad som gäller i kommunens avtal med Förenade Care AB beträffande driften av kvinnohärberget Rönnbacken – kunna komma överens om brukarenkäter, inspektioner av socialtjänsten, meddelarfrihet för entreprenörens anställda osv. I avsaknad av sådana regler kan sociala gäster behandlas som parias av det hotell som socialtjänsten mest frekvent använder sig av. För gäster som anvisas av socialtjänsten gäller andra regler än för 'vanliga' egenbetalande hotellgäster. Jag har själv erfarenhet av detta, eftersom jag under våren 2002 tog in som 'vanlig' hyresgäst på två av de hotell som socialtjänstens Bokningscentral regelmässigt använder sig av.

Kommunen försöker i denna fråga genomföra ett illusionsnummer: man spenderar miljontals kronor på en logiform som beslutsfattarna inte vill ställa sig bakom eller ens kännas vid. Man tvär sina händer och förordrar att leva i ett avtalslöst tillstånd med hotellägarna med påföljd att fältet lämnas öppet för oseriösa hotellägare. Den tillfälliga eller akuta boendelösningen har för åtskilliga blivit en permanent boendeform, dock med en viktig skillnad jämfört med vanliga hyresgäster: som hotellgäst saknar man besittningsskydd, man riskerar att hunsas av hotellägare och

² Detta begrepp används av en hotellägare för att särskilja dessa gäster från 'vanliga' egenbetalande hotellgäster.

³ Detta förhållande kritiserades av Anders Åkesson (mp) vid kommunfullmäktiges sammanträde den 18 december 2002 (§ 239). I en enkel fråga till kommunalrådet för vård- och omsorgsroteln noterade han att 'för tillfället har kommunen inte någon utarbetad policy eller kvalitetsnorm ifråga om boendet på hotell'. På frågan *ämnar du att medverka till att Malmö kommun tar fram en lägsta kvalitetsnorm för hotellboendet för dem hemlösa*, förklarade kommunalrådet att det inte var aktuellt eftersom det skulle förutsätta att kommunen upphandlade hotelltjänster.

tvingas uppfylla oskäligen villkor för att få bo kvar. Men det ansvariga kommunalrådet har trots sin egen och socialtjänstens ingående kunskap om missförhållandena på ett av hotellen och hotellägarens trakasserier av hemlösa, ändå valt att vare sig ställa upp vissa kvalitetskrav på de hotell som används eller upphandla hotelltjänster utifrån en specificerad kravlista. En sådan åtgärd skulle nämligen kollidera med föreställningen om att hotell representerar ett 'ovärdigt boende'. *Att upphandla hotell skulle vara att ge upp*, ansåg kommunalrådet i samband med en debatt i fullmäktige i december 2002. Från kommunens sida lät man förstå att miljö- och hälsoskyddsnämndens tillsyn av hotellverksamhet var tillräckligt för att säkerställa hotellens kvalitet.⁴

Denna rapport kommer att belysa, om än något summariskt, framväxten av socialtjänstens användning av hotell och härbärgesplatser eftersom dessa två logiformer är kommuniserande kärl. Jag kommer sedan att visa hur socialtjänsten och kommunledningen i sin retorik och praktik ger vitt skilda signaler om klienters hotellboende och diskutera vad det kan bero på. Vidare redovisas resultatet av en kartläggning och en statistisk analys av de hushåll som under 2002 någon gång anvisades att bo på hotell av socialtjänsten.

Utvecklingen i Malmö – några korta nedslag

Malmö under 1960-talet präglades av en stor inflyttning från landsbygden, mindre tätorter och utlandet. Under perioden 1950-70 ökade befolkningen med i genomsnitt 3.700 invånare per år. År 1970 uppgick stadens befolkning till 266.000 – den högsta noteringen någonsin. Bostadsbyggandet svarade inte mot den kraftigt ökade efterfrågan på bostäder. 'Trångboddheten var utbredd. Många bodde i undermåliga äldre bostäder', noterade dåvarande Arbetarrörelsens socialpolitiska aktionsgrupp⁵ i skriften *Vem får bo i Folkhemmet? – hemlöshet och utslagning* (1989). Vid den tiden fanns många tillfällighetsarbetande, ofta ensamstående män som tog *påhugg* inom olika näringar. Hemlöshet var ett utbrett problem bland dem. 'Många i gruppen hade fått bryta upp från sin hemort och lyckades på grund av bostadsbristen inte få fast bostad på den nya hemorten. Barnfamiljer och människor med god ekonomi stod sig bättre i konkurrensen om bostäderna', konstaterade aktionsgruppen.

⁴ Före Miljöbalkens tillkomst den 1 januari 1999 reglerades tillsynsverksamheten i dåvarande 16 § hälsoskyddslagen med närmare anvisningar i Socialstyrelsens författningssamling (SOSFS 1983:17). Tillsynsverksamheten avser hotellets fysiska miljö och materiella standard.

⁵ I arbetsgruppen ingick ledande socialtjänstemän, däribland Malmös tidigare socialdirektör Bengt Hedlén.

På initiativ av stadsfullmäktige gjordes i juli 1963 en omtalad inventering av den 'restgrupp' inom den öppna socialvården som saknade en bostad. Totalt omfattade den 444 personer; cirka 40 % kunde betraktas som uteliggare, dvs. personer med en i hög grad osäker och tillfällig sovplats i lokaler som inte var avsedda som bostäder. Många tvingades 'bo' i obebakade rivningsfastigheter – dåtidens *Lugnet* i Malmö lär fortfarande vara välbekant för många Malmöbor – eller i trappuppgångar, källare, järnvägsagnar etc. Från samhällets sida utgjordes hjälpinsatserna i 1960-talets Malmö av två stora natthärbärgen som drevs av Frälsningsarmén respektive Stadsmissionen och med totalt 200 platser fördelade i logementliknande sovsalar. Därutöver fanns s.k. resanderum och små privata hotell som tillhandahöll logi för hemlösa. I ett PM från 1969 skrev jourbyrån (socialbyrån för bostadslösa) att nästan 70 % av de hjälpsökande fick hänvisas till hotell och härbärgen. Kostnaderna för hotellboendet beräknades till 400.000 kronor under detta år.

I början av 1970-talet börjar det s.k. *miljonprogrammet* ge avtryck: Under perioden 1961-75 byggdes i genomsnitt 3.000 nya bostäder per år i Malmö. Parallellt drog en saneringsvåg in över Malmö med början 1972-73, men saneringen av 'de sämsta bostäderna' (enligt prop. 1973:21) blev i Malmö framför allt liktydigt med en rivning av dessa fastigheter (se vidare Grimsberg & Jakobsson, 1990). I en exposé över befolkningsutvecklingen i Malmö skriver journalisten Britt Yngvesson:

'1971 höll den största cityomvandlingen sedan förra sekelskiftet på att förvandla Malmö till en helt annan stad. Enklare hus från 1800-talets mitt blev grävskeporna föda, men även gedigna stenhus revs och ersattes med rätvinkliga kontorshus. Den gamla arbetarbebyggelsen i Lugnet började rivas. Kring Caroli kyrka drog saneringsivern fram som allra hårdast. En hel stadsdel försvann, med såväl gatunät som medeltida byggnader, för att ge plats åt komplexet Caroli City som färdigställdes i olika etapper fram till 1973.' (SDS, 030121)

Samtidigt växte nya bostadsområden upp i stadens utkanter. Under 1970-talet flyttade en del av medelklassen ut och bosatte sig i grannkommunernas villa- och radhusområden. Under perioden 1970-75 minskade invånarantalet med 22.000 till 243.600. Den tidigare bostadsbristen förbyttes plötsligt i ett överskott på lediga lägenheter.

Denna situation ledde till att hemlösa i större utsträckning kunde erhålla en egen bostad. I november 1975 rapporterade jourbyrån att man sedan 1971 lyckats slussa ut 671 bostadslösa klienter på den reguljära bostadsmarknaden. Vid samma tidpunkt fanns det inom socialför-

valtningen 300 registrerade bostadslösa klienter, men antalet hade minskat med 200 sedan 1973 (Carlsson & Laurell, 1992). Det är intressant – inte minst utifrån det hårda klimat som idag råder på bostadsmarknaden – att den Socialpolitiska aktionsgruppen i sin pamflett från 1989 slog fast, att 'de socialarbetare som följt utvecklingen bedömer att det stora flertalet av de hemlösa klarade omställningen till eget boende bra och fick ett mycket bra liv. De hemlösa var offer för bostadsbristen, omflyttningarna, en osäker ställning på arbetsmarknaden. När deras sociala situation kunde normaliseras och de fick rimliga levnadsvillkor klarade de sig bra i ett eget boende'.

En annan effekt av det minskade antalet registrerade hemlösa vid dåtidens socialförvaltning var att antalet institutionsplatser och logiplatser vid härbärgena kraftigt reducerades. De storskaliga härbärgen som hade uppförts i Malmö under 1960-talet stängdes successivt under 1970-talet. Frälsningsarméns härbärge slog igen 1974, och fem år senare avvecklades Hammargården vilket innebar att det inte längre fanns några större institutioner kvar för akutboende och inackordering. Mellan 1972 och 1988 minskade alla typer av institutionsplatser i kommunen: först avvecklades härbärgesplatserna och därefter övergångs- och inackorderingshemmen (Sahlin, 1996). Under perioden 1975 fram till hösten 1988 fanns *ett* härbärge i Malmö, vilket drevs i Stadsmissionens regi och som framför allt vände sig till kategorin äldre missbrukare.

I mitten av 1980-talet började Malmö åter växa.⁶ Antalet outhyrda lägenheter hos det kommunala bostadsbolaget MKB minskade från 1.000 år 1986 till 170 året därpå. Bakgrunden kunde sökas i den högkonjunktur som Sverige befann sig i under andra hälften av 1980-talet med en låg öppen arbetslöshet som följd.

MKB som tidigare hade levt gott på ekonomiskt resurssvaga grupper kunde nu inta en tuffare attityd gentemot både dessa människor och socialtjänsten. Eller som Socialpolitiska aktionsgruppen uttryckte saken 1989:

Så länge det fanns svårigheter att hyra ut lägenheter var fastighetsägarnas huvudintresse att kunna kassera in hyror. Avbetalningsplaner accepterades. Nu när lägenheterna snabbt kan hyras ut igen gör sig fastighetsägarna hellre av med hyresgäster som är besvärliga eller sviktar med betalningen.

⁶ Under perioden 1970-1984 minskade befolkningen med 36.398 till 229.107. Därefter har befolkningen ökat med 36.145 t.o.m. 2002 för att vid årsskiftet 2002/03 uppgå till 265.481. Detta invånarantal tangerar med några få individer 1970 års befolkningssiffra som hitintills är *all-time-high* för stadens vidkommande.

Denna hårdare inställning i slutet på 1980-talet underlättades för bostadsföretagen genom bostadsförmedlingens minskade betydelse och avsaknaden av fungerande bostadsanvisningsavtal mellan åren 1985 och 1991.⁷ Det är omvittnat att det bostadsanvisningsavtal som ingicks 1981 fungerade dåligt utifrån bostadssökandes behov. Kraven på bostadssökanden sattes alltför högt från bostadsföretagens sida (Carlsson & Laurell, 1992). Bostadsbolagens restriktiva hållning till socialtjänstens klienter och en minskad tillgång på lediga lägenheter bidrog till att socialtjänsten i slutet av 1980-talet åter ökade användningen av hotell för sina bostadslösa klienter; den genomsnittliga hotellbeläggningen per dygn under perioden 1987-1989 var cirka 100 (Kom., 1991). 1991 träffades en ny överenskommelse om ett bostadsanvisningsavtal som dock upphörde i mars 1993 efter att det sagts upp av Fastighetsägarföreningen.⁸

'Hotellprojektet'

Den ökade användningen av hotellboende ledde till att socialförvaltningen hösten 1986 startade det s.k. Hotellprojektet. Det huvudsakliga syftet var inte att erbjuda boendeformer med bättre rättsligt skydd (dvs. lägenheter med kontrakt), utan att kraftigt reducera kommunens kostnader för hotellboendet. Detta skedde genom att man försökte minska antalet utnyttjade hotellnätter, inte genom att försöka pressa priserna. I september 1987 genomförde socialförvaltningen en enkät till samtliga socialbyråer. 'Undersökningen visade att hotellboendet sågs som en form av permanent boende för en stor grupp som dessutom riskerade att växa kraftigt. Dessutom visade undersökningen att socialbyråerna, tillsammans, anlitade över etthundra hotellrum per dygn. Över hälften hade bott på hotell i sex månader eller längre' (Kom, 1991, s9).

⁷ 1981-02-17 slöts ett kommunalt bostadsanvisningsavtal mellan kommunen, Fastighetsägarföreningen, MKB och Hyresgästföreningen. Avtalet förlängdes t.o.m. utgången av maj 1985.

⁸ En positiv nyhet i avtalet var att socialbidrag likställdes med fast inkomst. Socialtjänstens målsättning var att 'ett kommande bostadsanvisningsavtal skulle 'befria' en stor del av de bostadslösa från bindningen till Socialtjänstens boendelösningar' (Carlsson & Laurell 1992, s. 42), och att bostadssökanden med 'enbart' ekonomiska problem skulle hänskjutas till (dåvarande) bostadsförmedlingen. Men bostadsföretagen hade uppfattningen att alla hyresskulder skulle vara reglerade innan en person kunde anvisas en lägenhet. Carlsson & Laurell konstaterar i sin slutrapport: 'Effekten av de ovan relaterade oenigheterna blev dock att utfallet i stort sett varit det omvända. Medan några av 'våra' mest belastade missbrukare erbjudits lägenhet (med andrahandskontrakt), har välfungerande barnfamiljer som haft hyresskulder inte kunnat erbjudas någonting' (s. 43).

Hotellprojektets strategi hösten 1987 var att försöka minska hotellgästerna genom att överföra dem till nyetablerade härbärgen, dvs. från en logiform till en annan, men socialförvaltningens ledning motsatte sig vid denna tidpunkt förslaget (Sahlin, 1996, s208). Den dåvarande ledningen för socialtjänsten var initialt motståndare till både hotell och härbärgesboende. Något år senare hade dock kommunen inte bara ingått avtal med två nyöppnade natthärbärgen (Fortuna respektive Frälsningsarmén), utan t.o.m. själv initierat denna utveckling. Detta är i linje med den cykliska utveckling som sociologen Ingrid Sahlin har noterat beträffande logiboendet i Malmö utifrån ett längre tidsperspektiv: 'Vid direktiv om att minska hotellkostnader flyttades klienter från hotell till abonnerade härbärgesplatser eller erbjöds specialkontrakt' (Sahlin 1996, s218).

Vissa socialarbetare, i likhet med socialförvaltningens ledning, var emellertid kritiska mot etableringen av dessa natthärbärgen då man ansåg det vara 'ovärdigt att bara erbjuda de bostadslösa nattlogi, medan de resten av dagen var hänvisade till att 'dra runt på stan' (Carlsson & Laurell, 1992, s. 36). Kritiken var alltså inte principiell, utan sköt snarare in sig på att härbärgena inte var öppna dygnet runt. 1991 fanns det totalt 140 härbärgesplatser att tillgå i kommunen och fler natthärbärgesplatser än någonsin sedan 1974 (Sahlin, 1996).

Hotellprojektet innebar att många av de forna hotellgästerna placerades i s.k. vistelselägenheter. För dessa tecknades inga hyreskontrakt eftersom klienten inte betalade någon hyra. Hyreslagens bestämmelser sattes ur spel, däribland besittningsskyddet. Klienterna tvingades underteckna ett ensidigt diktat från socialförvaltningens sida enligt vilket förvaltningen hade 'rätt till tillträde till lägenheten närhelst så anses lämpligt eller önskvärt' och dessutom byta lås 'om så anses nödvändigt'. Om förvaltningen ansåg att klienten inte efterlevde överenskommelsen hade myndigheten rätt att 'ingripa och med omedelbar verkan föranstalta om avflyttning' (återgivet i Sahlin, 1994, s54). Det sinnrika med konstruktionen var att bostaden tillhandahölls som en 'naturaförmån'. Om klienten inte frivilligt avlägsnade sig efter socialtjänstens uppmaning, kunde denne polisanmälas för 'ockupation' (uttalande i januari 1990 av socialförvaltningens chefsjurist).

Vistelselägenheterna var koncentrerade till områden eller fastigheter 'som redan var socialt belastade med hög klienttäthet' (Carlsson & Laurell, 1992, s2), vilket gjorde i varje fall Nordöstra distriktet (som sedermera blev NÖ socialförvaltningen) kritiskt inställd till projektet. Vid ett möte sommaren 1987 mellan projektledningen och företrädare från NÖ uttalades bland annat följande:

På Nordöstra distriktet finns en allvarlig kritik mot projektet för att det innebär permanent kategoriboende, brott mot normalitetsprincipen, en avsevärd ökning av problemen i Kirseberg samt en katastrofalt dålig information till såväl klient som handläggare. (Minnesanteckningar 870707)

Socialförvaltningen gav sken av att de som klarade eget boende i dessa lägenheter också skulle kunna få förstahandskontrakt om boendet fungerade utan anmärkning under ett års tid. I realiteten var det emellertid väldigt få som erhöll ett eget kontrakt, dock inte på grund av egna tillkortakommanden. Högt räknat 20 personer av 200 erhöll förstahandskontrakt. Varför inte fler? Arbetarrörelsens socialpolitiska aktionsgrupp gav i sin skrift (1989) ett tämligen initierat svar:

Det främsta hindret för att dessa personer skulle få överta kontrakt på sina lägenheter har varit att en mycket stor del av vistelselägenheterna i praktiken var evakueringslägenheter i hus med stort och omedelbart behov av renovering. Utfästelsen om ett fortsatt boende efter ett år var därför inte realistisk, eftersom lägenheterna inte var i sådant skick att de var något att ta över. /.../ I många fall (ca 75) användes hela fastigheter i mycket dåligt skick för vistelselägenheter. Då det löpande underhållet och tillsynen sedan eftersattes, blev dessa fastigheter skandalhus, med öppen misär, insparkade dörrar, obrukbara toaletter, stank och drivor av sopor.

Uppdrag att minska hotellkostnaderna

Under åren 1987-1990 var i genomsnitt 100 personer per dygn anvisade hotellboende; återigen bör påpekas att uppgifterna är osäkra (Kom. 1990, 1991). Mediernas fokusering på uteliggare och det ökade hotellboende ledde fram till att kommunstyrelsen i september 1990 tillsatte Kommissionen för bostadslösa.⁹ Uppdraget var 'att kortsiktigt minska stadens hotellkostnader för bostadslösa samt att avge förslag på olika boendeanternativ som staden måste tillskapa för att bereda varje malmöbo rätt att bo i en egen säng'.

Kommissionen var ett utslag av socialtjänstens och kommunstyrelsens behov att inför medier och allmänhet visa prov på handlingskraft, men också ett uttryck för en klart uttalad ambition att minska kostna-

⁹ Kommissionen bestod av två tjänstemän från socialjouren (Torsten Fredriksson, projektledare, och Stefan Berséus, sekreterare), och var direkt underställd kommunstyrelsen.

derna för denna logiform. 'Vi tyckte att det var dags att göra någonting, och göra något riktigt radikalt åt detta', som kommissionens sekreterare i efterhand uttryckte saken när jag intervjuade honom flera år senare (Berséus, 2003). Under en tolv månaders period som föregick beslutet att tillsätta kommissionen hade Malmös samlade kostnader för hotellboende uppgått till 22,4 miljoner kronor¹⁰ (Kom. 1990). Socialtjänstens prisnivå på hotellboendet var, märkligt nog, inte rabatterad utan utgjordes av hotellens ordinarie prislista (Berséus, 2003). Kommissionen (1990) ställde två kritiska frågor i en PM i slutet av 1990:

- Är kostnaderna rimliga och försvarbara med tanke på att hotellkostnaderna varit konstanta och i dagens penningvärde kostar Malmö stad över 120 miljoner kronor under en femårsperiod?
- Varför har kommunen inte haft anbudsförfarande (upphandlingsavtal) med de mest anlitade hotellföretagen? En 20%-ig rabattering skulle ha besparat kommunen 24 miljoner kronor i kostnader (femårsperiod).

Tämligen omgående ville kommissionen ha en ändring till stånd, eftersom det var de enormt höga *kostnaderna* som gjorde hotellboendet oförsvarligt. Något anbudsförfarande tillämpades dock inte; Stefan Berséus (SB) berättar hur man gick till väga:

SB: Vi gick runt [i oktober 1990] till samtliga de hotell som man anlitade och pratade med cheferna på hotellen, och sade att nu var Malmö kommun intresserad av lägsta pris.

WR: Hur reagerade dom då?

SB: Dom reagerade inte alls på det. Dom tyckte att det var konstigt att man inte varit ute tidigare. Vi frågade vilket lägsta pris dom skulle kunna tänka sig ta, för nu skulle vi bara anlita dom som kunde ge de lägsta priserna. Det visade sig att samtliga av hotellen var beredda att halvera sina kostnader. Efter den eftermiddagen... Det låter som en saga, det gör ju det... Den enskilde hotellägaren visste inte att det rörde sig om 22 miljoner, och knappast vi heller för vi skulle ju plocka fram dom uppgifterna. Men från den dagen som vi var ute så sänktes priserna från 600 till 300 kronor.

WR: På en gång?

SB: På en gång. Samma eftermiddag.

¹⁰ Kommissionen (1990) anför att denna kostnad baseras på uppgifter från hotellrekvisitioner. Siffran är därför i underkant eftersom 'det förekommer betalning på annat sätt än gm rekvisitioner'.

Socialtjänstens hotellkostnader om 22,5 miljoner kronor representerade 517 registerledare under perioden 1 september 1989 – 31 augusti 1990.¹¹ Av dessa hade 39 % bott sammanlagt högst en månad på hotell, 29 % 1–3 månader, 13 % 3–6 månader, 11 % 6–12 månader, 8 % $\geq$ 12 månader.

Kommissionen tog initiativ till att inrätta en särskild kommungemensam Bokningscentral, som fortfarande finns i funktion och som sedan januari 2003 är placerad vid stadsdelsförvaltningen Kirseberg. Dess uppgift var och är att handha *all* bokning av logiplatser på hotell och härbärgen. Bokningscentralen blev ett redskap för att styra akutboende från hotell till abonnerade härbärgesplatser.

Under denna tid, i början av 1990-talet, fanns en diskussion om att upphöra med allt hotell- och härbärgesboende och istället inrätta ett jättelikt kommunalt tillsynsboende med 80 platser, närmast att likna vid ett natthärbärge. Detta mötte dock motstånd från bostadssekreterarna som pekade på behovet av fler lägenheter.¹² 'Enligt deras bedömning skulle åtminstone hälften av dem som nu logerades på hotell och härbärgen klara eget boende i en lägenhet' (Sahlin, 1994, s40).

Kostnaderna för hotellboendet kunde i början av 1990-talet minska av tre skäl:

- Antalet placerade klienter minskade,
- Dygnspriset kunde sänkas efter Kommissionens 'förhandlingar' med hotellägarna som utmynnade i muntliga avtal (se ovan),
- Socialtjänsten blev mer restriktiv i bedömningen av *vilka* som skulle beviljas logi på hotell; dåvarande Nordöstra socialförvaltningen införde en regel om att det skulle finnas 'särskilda skäl' för att kunna anvisa en klient hotellboende.¹³

Kommunens efterfrågan på logiplatser minskade så pass kraftigt att socialutskottet vid sitt sammanträde i oktober 1992 beslöt att särskilt utreda frågan. Hotellboendet hade minskat från i genomsnitt 113 personer per natt under våren 1990 till 28 per natt under hösten 1992. Motsvarande minskning hade skett av härbärgesutnyttjandet. Antalet bostadslösa

¹¹ Registerledare = socialaktens huvudman som normalt sett är en enskild klient, men som också kan utgöras av exempelvis en familj.

¹² Tjänster som *boendesekreterare* hade tillförts socialbyråerna hösten 1989 med uppgift att arbeta med bostadslösa klienter.

¹³ 'Dessa särskilda skäl kan ex.vis vara: sjukdom/handikapp, boende i avvaktan på vårdplacering och kön (kvinnor placeras endast undantagsvis på härbärge)' [Carlsson & Laurell, 1992, s46].

klienter som socialtjänsten hade kontakt med hade minskat från 800 våren 1990 till 618 hösten 1992. Socialutskottets kansli drog i sin utredning slutsatsen att den minskade efterfrågan på logiplatsen 'helt' kunde förklaras av att 'ett stort antal bostadslösa klienter genom socialtjänstens ökade insatser och på grund av den förbättrade bostadsmarknaden kunnat få en egen bostad' (PM 921211, s2). Kansliet valde med andra ord att något ensidigt tolka den positiva utveckling som i första hand ett utslag av *socialtjänstens* egen förträfflighet. Man bortsåg helt från att restriktioner i urvalet av sociala gäster också bidrog till ett minskat hotellboende.

Redan månaden innan kansliets rapport lades fram, i november 1992, började återigen antalet placeringar att öka på natthärbärgen. Denna uppåtgående trend inträffade samtidigt som Sverige befann sig i en djup långkonjunktur som slog hårt mot ekonomiskt resurssvaga grupper (SOU 2001:79).

Ingrid Sahlin sammanfattar i sin rapport från 1994 hur den inbördes relationen mellan antalet utnyttjade härbärgesplatser och hotellsängar fluktuerade:

- Fler placerades på härbärgen än hotell under 1960- och 70-talen.
- Fler placerades på hotell än härbärgen under 1980-talet.
- Under åren 1990-91 placerades fler på härbärgen än hotell, medan fördelning under åren 1992-93 var tämligen jämn.

I augusti 1994 ingick dåvarande Socialförvaltningen Centrum (1994a) – till vilken Bokningscentralen organisatoriskt tillhörde – skriftliga avtal med 'hotellföreståndarna' till fyra hotell. Avtalen reglerade enbart rutiner i samband med bokning och debitering av hotellrum samt prissättningen vid *korttidsbokning* (sammanhängande tid av högst 14 dagar) respektive *långtidsbokning* (> 14 dagar).¹⁴ Avtalet innehöll ingen skrivning om kvalitetsnormer som hotellen skulle iaktta. Prissättningen var enhetlig för samtliga berörda hotell: 300 kronor per natt vid korttidsbokning och 250 kronor vid långtidsbokning. Utformningen av avtalen innebar en ensidig utfästelse från hotellägarnas sida, vilket vittnar om att kommunens förhandlingsposition var stark. Kommunen gjorde för sin del inga utfästelser om att nyttja ett visst antal hotellrum. Bara några månader senare, i

¹⁴ Varje enskilt avtal är enbart undertecknat av respektive 'hotellföreståndare', men inte av någon företrädare från Socialförvaltningen Centrum. Avtalstexten har dock manifesterats på förvaltningens brevpapper, och är juridiskt att betrakta som ett avtal. [Författaren till denna rapport har haft tillgång till avtal som undertecknats av företrädare för hotell Continental, Norvalla, Pallas och Astoria].

november samma år, beslöt dock Bokningscentralen att inte boka in några *nya* klienter på hotell Continental efter det att lärarkollegiet och föräldrar till barn på en näraliggande skola hade klagat över olika 'incidenter' som socialtjänstens hotellgäster hade varit inblandade i; händelserna hade också uppmärksammats i medier. I en skrivelse konstaterade Socialförvaltningen Centrum (1994b), att 'gatulangning av narkotika utanför hotellet är allmänt förekommande', men detta hade uppenbarligen inte hindrat förvaltningen från att ingå ett avtal med hotellet tre månader tidigare.

Socialtjänstens bild av 'den typiske hotellboende'

I maj 1995 genomfördes under en dag en tvärsnittsräkning inom socialtjänsten av antalet registrerade hemlösa. Resultatet visade att antalet hemlösa på ett år hade ökat från 565 till 735 personer, men i sin rapport framförde socialutskottets kansli tanken att detta kanske trots allt inte utgjorde en reell ökning med hänvisning till förmodad underrapportering tidigare år. Av nämnda 735 personer var 10 % placerade på hotell eller härbärgen, vilket var samma andel som 1994. Men bakom denna retorik var det tydligt att kansliet var bekymrat inför framtiden:

När situationen nu håller på att ändras är det viktigt att erinra om tidigare erfarenheter. Hemlöshetsproblemet får inte tillåtas växa på det sätt som var fallet under mitten av 1980-talet. När problemet alltför stor omfattning riskerar man att det etableras negativa subkulturer som alstrar svårare sociala skadeverkningar. Finns det inte resurser både för kortsiktig och långsiktig placering av de hemlösa riskerar man också att kostnaderna skenar i väg, dels genom höga hotellkostnader, dels genom att institutionsvistelser förlängs därför att man inte har något boendalternativ att skriva ut klienterna till. Att starta en planering nu är därför angeläget. (Socialutskottet, 1995a)

För att, som kansliet uttryckte det, undvika tidigare misstag beslöt socialutskottet i maj 1995 att göra 'en ytterligare fördjupning av uppgifterna om de akut hemlösa. Deras boende över tid bör kartläggas, liksom problembild och vårdbehov.' I december samma år presenterade arbetsgruppen sin analys och sina rekommendationer (Socialutskottet, 1995b). Som *framtida strategier* (arbetsgruppens uttryck) för att minska hemlösheten föreslogs enbart utbyggnad av *boendeplatser* (i företrädesvis kollektiva former) för att åtgärda situationen för 'akut hemlösa' med vilka

avsågs 'personer som lever en ambulerande tillvaro eller är uteliggare'.¹⁵ Utskottets uppfattning var att det inte var 'praktiskt genomförbart' att 'fullt ut lösa hemlösheten' (s. 6). De insatser som förespråkades skulle visserligen innebära en merkostnad för kommunen men den sattes i relation till befintliga kostnader, däribland för hotellboendet.

Man noterade att hälften av de personer som hösten 1995 bodde på hotell 'är i behov av en hög grad av omvårdnad': *Det handlar om personer som är så psykiskt sjuka eller 'udda' att de inte kan bo på härbärge eller i övergångslägenheter* (s. 6). Den praxis som hade utvecklats innebar att socialtjänsten utdefinierade en hemlöshetens restgrupp, vilken sjukdomsförklarades och kategoriserades som avvikare ('udda', 'psykiskt sjuka'). Historiskt kan konstateras att kommunala myndigheter alltid har tenderat att kategorisera hemlösa som behandlingsbara eller icke-behandlingsbara,¹⁶ där restgruppen i form av icke-behandlingsbara inte anses klara eget boende och därför anvisas hotellboende. I exempelvis ett PM från 1993 hävdades av dåvarande chefen för Bokningscentralen, att 'vissa mentalt störda, grava missbrukare (kan) bo mycket långa perioder på hotell'. Vidare att den 'vanligaste hotellgästen' är en narkotikamissbrukare som är omotiverad för behandling:

Han erbjuds oftast hotellboende för att härbärgat är fullbelagt och för att han inte klarar av att sköta ett eget boende. Han sitter oftast fast i ett djupt narkotikamissbruk och är gravt kriminellt belastad. För denne missbrukare är det oftast hög status att få ett hotellrum istället för ett erbjudande att bo på härbärgat. Han uppträder oftast både hotfullt och manipulativt hos socialsekreteraren för att få sin önskan uppfylld. (PM 930826/Socialförvaltningen Centrum)

Som något av en motbild framstår dock resultatet av den enkätundersökning om klienternas hotellboende som dåvarande Malmö socialförvaltning presenterade drygt sex år tidigare, dvs. i slutet av 1987. *Den typiske hotellboende* var 'en ensamstående – ogift eller fränskild – man 30-40 år som är arbetslös och lever på socialbidrag' (PM 871208). Hälften av de hotellboende hade ett av socialbyrån känt missbruk, men klienter med narkotikamissbruk utgjorde endast en femtedel av de hotellboende. Samtidigt visade det sig att av gruppen permanentboende (*långliggarna*)

¹⁵ Arbetsgruppen valde att enbart beakta hemlösa som föll inom Socialstyrelsens definition från 1993. Hemlösa med andrahandskontrakt på den sekundära bostadsmarknaden lämnades utanför genomgången. Den statliga myndighetsdefinitionen kom alltså att bli styrande för gruppens uppläggning och inriktning av sitt arbete.

¹⁶ Jämför 1963 års utredning i Malmö om dåtidens restgrupp av hemlösa.

var endast 40 % missbrukare. *Tvärtemot vad som kan förväntas*, som det uttrycks i promemorian. Resultatet kontrasterar alltså mot socialtjänstens gängse bild av hotellets sociala gäst.

Den tidigare refererade beskrivningen av den *typiske hotellgästen* från 1993 visar dock hur dominant, för att inte säga fördomsfull, som socialtjänstens egen bild är av klienter som anvisas hotellboende. Genom att definiera dessa hemlösa i termer av udda och avvikande personer konstruerades ett legitimt argument för att även fortsättningsvis anvisa klienter till hotellboende. Hotellen utvecklades till att bli en containerplats för denna restgrupp. Redan i 1987 års lägesbeskrivning uttalades för övrigt, att:

Det är svårt att komma ifrån intrycket att de hotellboende och framför allt de permanentboende i viss mån är en av Socialtjänstens undanstoppad och oprioriterad grupp. (PM 871208)

Årlig inventering av hemlöshet och bostadslöshet

Malmö kommun gör sedan 1996 en årlig inventering av antalet bostads- respektive hemlösa per den 1 oktober. Malmö är förmodligen den enda av landets kommuner som gör en distinktion och uppdelning av dessa två begrepp, varvid bostadslöshet genom sin definition ges en vidare innebörd än hemlöshet.¹⁷ Övriga kommuner som regelbundet gör denna typ av inventering använder, såvitt mig är bekant, begreppet hemlös utifrån Socialstyrelsens definition från 1999 (Socialstyrelsen, 2000).

I Malmös inventering av *bostadslösa* avses 'samtliga personer som ofrivilligt saknar egen bostad och som uttryckt detta som ett problem i kontakten med socialtjänsten'. Detta är en utpräglad bostadsrelaterad definition, där avsaknaden av ett eget kontrakt sätts i fokus, inte den enskildes 'avvikande beteende'. Denna definition inkluderar alltså som bostadslös även en person som bor i en andrahandslägenhet som upplåtits av socialtjänsten. Som *hemlös* räknas 'personer som saknar egen eller förhyrd bostad och som inte bor i något stadigvarande inneboendeförhållande samt är hänvisade till tillfälliga boendalternativ eller är uteliggare'. Sistnämnda definition överensstämmer i stort med Socialstyrelsens från 1999, men saknar den senares snäva tidsgräns.¹⁸

¹⁷ Sahlin (1992) diskuterar ur principiell synvinkel dessa två begrepp i skriften *Begreppet 'hemlös' – en kritisk granskning av använda definitioner*.

¹⁸ Socialstyrelsen (2000) anger nämligen att 'person som är inskriven på kriminalvårdsanstalt eller institution inom socialtjänst, SiS eller sjukvård räknas om han/hon planeras skrivas ut inom tre månader efter mätveckan men ännu inte har något bostad ordnad. Som hemlös

Ökningen av bostads- och hemlösheten har varit betydande sedan 1996, vilket närmare framgår av tabell 1. Såväl antalet bostadslösa som hemlösa har nästan fördubblats sedan 1999.

Tabell 1. Antalet bostads- och hemlösa i Malmö per den 1 oktober under perioden 1996-2002. (Källa: Stadskontorets årliga inventering.)

År	Bostadslösa (totalt)	Hemlösa (andel)		Boende på hotell och härbärgen (andel)*	
		<i>Antal</i>	%	<i>Antal</i>	%
1996	752	370	49	114	15
1997	777	367	47	98	13
1998	865	413	48	121	14
1999	1004	480	48	164	16
2000	1159	521	45	184	16
2001	1455	638	44	236	14
2002	1950	801	41	272	14

*/ Av antalet bostadslösa.

Bakom utvecklingen kan skönjas olika samverkande faktorer. Malmös befolkningsökning uppgick till cirka 29.000 personer under perioden 1990-2001. Under tioårsperioden 1991-2001 var *nettotillskottet* av bostäder 6.090 men merparten av dessa utgjordes av studentbostäder, äldreboende, bostadsrättslägenheter och småhus, medan nettotillskottet inom allmännyttan enbart var 344, dvs. i genomsnitt 31 lägenheter per år.¹⁹ I stadskontorets rapport för år 2002 noteras att:

...andelen personer där bristande förankring anges som orsak till bostadslösheten (har) ökat från 17 % till 37 % och kategorin med annan problematik har ökat från 32 % till 48 %. Bakom dessa variabler finns personer där bostadslösheten i sig är problemet, de har inget tidigare boende att referera till, de har skulder eller betalningsanmärkningar, de har separerat, har ingen fast anställning eller är arbetslösa. (2002/SK-5)

räknas också person som tillfälligt bor hos bekanta, om han/hon pga. bostadslöshet varit i kontakt med den uppgiftslämnande myndigheten/organisationen under mätveckan'.

¹⁹ Nyproduktionen under perioden 1991-2001 uppgick till 6.808 (1.967 småhus och 4.841 flerbostadshus), vilket är en *bruttosiffra* eftersom det samtidigt avvecklades bostäder. Av nettotillskottet utgjordes 3.881 av hyresrätter. Av dessa var 344 (9 %) inom allmännyttan, vilka nästan samtliga utgjordes av exklusiva lägenheter med höga hyreskostnader på den s.k. Potatisåkern med utsikt över Öresund. Övriga hyresrätter (92 %) bestod huvudsakligen av studentbostäder och äldreboende.

Konstaterandet att det finns människor 'där bostadslösheten i sig är problemet' illustrerar det dominerande synsättet hos socialtjänsten i många storstäder, nämligen att det finns bostadslösa vars huvudsakliga problem inte är avsaknaden av en bostad utan beteendeproblem som gör att de inte 'klarar eget boende', såsom missbruk och psykisk sjukdom eller andra avvikelser (Sahlin, 1996, 1998). Samtidigt visar formuleringen i stadskontorets rapport att man inte anser att *alla* bostadslösa klienter uppvisar ett avvikande beteende. En IoF-chef framhöll i en intervju med mig, att om 'det hade byggts fler lägenheter skulle många människor inte behöva ha kontakt med socialtjänsten'. I olika rapporter om stadsdelarnas insatser för att minska bostadslösheten framgår bland annat följande:

För personer som har försörjningsstöd genom socialtjänsten och/eller betalningsanmärkningar är det mycket svårt och för personer som har andra problem är det näst intill omöjligt att få ett förstahandskontrakt. Det händer att dessa senare inte godkänns som hyresgäster även om stadsdelarna erbjuder sig att stå för ett kontrakt. [2001/SK-3]

En betydligt "tuffare" attityd hos fastighetsägarna i förhållande till presumtiva hyresgäster gör att allt fler ställs utanför den ordinarie bostadsmarknaden. Detta gäller i allt högre utsträckning personer/familjer utan uttalade sociala problem som, om det fanns tillgång till bostäder, inte skulle ha några problem att få ett eget förstahandskontrakt. [2002/SK-4]

Flera stadsdelar tar upp problemen med en hårdnande attityd hos hyresvärdarna och att fler ärenden avseende hyresskulder lämnas vidare till rättslig prövning. I en del fall har familjer fått bo kvar endast under förutsättning att stadsdelen övertagit förstahandskontraktet och i en del fall har stadsdelens erbjudande om att överta kontraktet avvisats och hyresgästen har förlorat sin bostad. [2002/SK-6]

Tankarna bakom stadsdelarnas andrahandsuthyrning var att förstahandskontraktet skulle övergå till hyresgästen efter ett år av klanderfritt boende. Detta sker endast i mycket liten utsträckning och förhållandena är snarare sådana att andrahandshyresförhållanden permanentas. [2002/SK-6]

Påverkar denna insikt vilka insatser som genomförs eller som planeras av stadsdelarna? Inte i någon nämnvärd utsträckning. Stadskontorets redovisning av insatser under 2002 är fortfarande en katalog av åtgärder för alla de som socialtjänsten inte anser klara eget boende och som bedöms vara i behov av 'tillsyn' i kollektiva boendeformer.

Samtidigt är stadskontorets IoF-kansli införstådd med att bostadsföretagens exkludering av sökanden som de senare betraktar som *persona non grata* – dvs. icke-önskvärda personer utan fast anställning och/eller som uppbär försörjningsstöd – leder till att 'fler ställs utanför den ordinarie bostadsmarknaden'. Kommunens övergripande samordnare i bostadslöshetsfrågor har i uppdrag att initiera förhandlingar om samarbetsavtal med bostadsföretagen för att tillgodose socialtjänstens behov av exempelvis övergångslägenheter. Bostadsförsörjning och anvisning av lägenheter till ekonomiskt svaga hushåll är dock områden som de privata fastighetsägarna inte vill reglera i något övergripande avtal med kommunen. De privata fastighetsägarna har istället 'varit intresserade av att diskutera ... t ex problem med uteliggare i centrala Malmö' (2002/SK-4, 2002/SK-6), dvs. att begränsa dessa personers tillträde till det offentliga rummet.

Frånvaron av en överenskommelse gör att stadsdelarnas IoF-enheter hela tiden måste vara bostadsföretagen till lags. I stadskontorets rapporter om insatser mot bostadslöshet är det tydligt att IoF-kansliet inom stadskontoret är kluvet i synen på bostadsföretagen och ekonomiskt svaga hushåll: å ena sidan 'att stöd och tillsyn utformas så att det fungerar bra är naturligtvis viktigt för de personer som bor i t ex stadsdelarnas andrahandsboende', å andra sidan är 'det...också viktigt för att skapa ett förtroendekapital hos fastighetsägarna så att de är beredda att ställa fler bostäder till förfogande' (2001/SK-3). En av de IoF-chefer som jag intervjuade i november 2002 berättar om vad som händer om stadsdelen inte är tillräckligt följsam gentemot bostadsföretagen:

...om vi kommer med för mycket påtryckningar, alltså om vi blir besvärliga exempelvis, då är risken jättestor att vi förlorar lägenheter. Det senaste jag hörde var en fastighetsägare som har kommit till NN [tjänsteman inom stadsdelen] och sagt så här: Vi vill att ni ska betala si och så mycket extra per månad för slitage. Sju eller tio lägenheter. Och gör vi inte detta så förlorar vi dessa lägenheter. Vad hjälper det om vi säger: "Ja, men då ska vi driva det här vidare". "Varsågod och driv det vidare". (IoF-2)

Man kan ställa sig frågan varför det, enligt stadskontorets uppfattning, alltid är *socialtjänsten* som ensidigt skall stå för förtroendeskapande insatser visavi bostadsföretagen. De senare är i grunden inte intresserade av att hyra ut lediga lägenheter åt ekonomiskt svaga grupper, vilket ovanstående citat från stadskontorets egna rapporter vittnar om. Bostadsföretagen är i grunden inte heller intresserade av att teckna ett avtal med kommunen som reglerar den sociala bostadsförsörjningen. Vad man vill och gör sedan länge är att fritt välja och vraka bland potentiella hyresgäster.

Frågan om bostadslöshet och bostadsförsörjning för ekonomiskt marginaliserade hushåll är inte en fråga som socialtjänsten ensamt kan lösa. Det är en fråga som i sin helhet bör tacklas av Malmös politiska ledning. Kommunstyrelsen skulle – om man hade haft intresse av det – genom det kommunala bostadsföretaget kunna besluta om en social bostadspolicy enligt vilken det *åligg*er MKB att kontinuerligt tillgodose behovet av bostäder för människor som idag förvägras rätten till en egen bostad. Under innevarande mandatperiod har Malmö, i likhet med landets övriga kommuner, en lagstadgad skyldighet att utarbeta riktlinjer för bostadsförsörjningen som fullmäktige skall anta.²⁰ Det återstår att se på vilket sätt dessa riktlinjer kommer att leda till en förändring av dagens kommunala *laissez faire*-system.

Omfattning av hotellboendet

Vid kommunens inventering den 1 oktober 2002 vistades 272 personer på hotell eller härbärge, vilket motsvarade 14 % av samtliga bostadslösa. Antalet uteliggare uppgick till 75, vilket var mer än en fördubbling jämfört med motsvarande tidpunkt året före. Av de 272 människor som vid mätillfället hade ett logiboende vistades 122 på hotell. Det senare antalet inkluderar boende på dels de tre hotell som bokas via Bokningscentralen, dels andra hotell där varje stadsdel själv gör sina bokningar. I genomsnitt bokades via Bokningscentralen 57 hotellrum per natt under år 2000, 54 under 2001 och 79 under 2002 (tabell 2).

Antalet hotell som vid ingången av det nya millenniet utnyttjas av Bokningscentralen är färre än i början av 1990-talet. Då användes framför allt sex större aktörer inom hotellnäringen, idag är det enbart tre

²⁰ Riksdagen antog 2000 en lag om kommunernas bostadsförsörjningsansvar (SFS 2000:1383) enligt vilken 'varje kommun skall planera bostadsförsörjningen i syfte att skapa förutsättningar för alla i kommunen att leva i goda bostäder'. Enligt kompletterande beslut, som gäller fr.o.m. den 1 april 2002, skall kommunfullmäktige under varje mandatperiod anta riktlinjer för bostadsförsörjningen.

hotell som Bokningscentralen använder sig av; det står dock fritt för stadsdelarna att använda andra hotell men då får man själv sköta denna administration. Av nämnda tre hotell är det enbart ett (Pallas) som är medlem av branschorganisationen Sveriges Hotell- och Restaurangföretagare (SHR), och som därmed omfattas av organisationens etikprogram.²¹

Mellan Malmö kommun och hotellen föreligger inget avtal i juridisk bemärkelse. Ett sådant avtal skulle annars kunna reglera prisfrågan eller att 'sociala gäster' skall ha tillgång till sitt rum dygnet om eller att hotellet bör tillämpa SHR:s etikprogram om lika behandling av alla hotellgäster.²² Det är anmärkningsvärt att en kommun betalar mer än 13 miljoner kronor (2002) för en tjänst som inte baseras på ett skriftligt avtal. Malmö kommun debiteras samma dygnspris som en egenbetalande hotellgäst på Pallas, men på Continental ligger kommunens pris lägre jämfört med vad övriga gäster betalar. Kommunens dygnspriser uppgår 2003 till nedanstående belopp (dubbelrum inom parentes):

Continental: 441 kronor (664). Frukost ingår ej. Ordinarie gäst: 895 resp. 995 kronor inkl. frukost, särskilda helgpriser.

Norvalla: 375 kronor (475). Ordinarie gäst: 400 resp. 500 kr. Frukost ingår ej.

Pallas: 395 kronor (535). Frukost kostar 30 kronor extra. Ordinarie gäst: samma priser.

Socialtjänsten bokar enbart en sängplats i ett rum, och har inte velat lägga ut en extra kostnad för att 'deras' gäster även skall erhålla frukost.

Omfattningen av antal dygn och debiterade kostnader (i löpande priser) under 1999–2002 framgår av tabell 2.

²¹ En av punkterna i SHR:s etikprogram är 'att behandla alla gäster lika – samma regler skall gälla för alla, oavsett ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung eller trosbekännelse'. Stædler (1973) framhåller att en hotellvärd har rätt att ha särskilda ordningsföreskrifter, men att dessa måste gälla *alla* gäster och inte enbart vissa.

²² Socialtjänsten har däremot en muntlig prisöverenskommelse med hotellen, vilket innebär att stadsdelsförvaltningarna får ett rabatterat pris när man använder Continental och Norvalla. Denna rabatt är dock inte knuten till ett abonnemang på ett visst antal hotellrum. Carlsson & Laurell (1992, s. 45) skriver utifrån Bostadslöshetskommissionens arbete i början av 1990-talet, att 'hotellpriserna varit föremål för förhandlingar' och att dygnspriset hade sänkts från 550 till 450 kronor.

Tabell 2. Antal dygn och kostnader under 1999–2002 för Malmö stad avseende Hotell Continental, Pallas och Norvalla. (Egen bearbetning av data från Bokningscentralen, Malmö stad.)

År	Antal dygn	Genomsnitt antal rum per dygn	Totalkostnad (tkr)	Genomsnittlig kostnad per dygn (kr)
1999	21558	59	8035	373
2000	20731	57	8000	386
2001	19727	54	8426	427
2002	28758	79	13596	473

Det är fem stadsdelsförvaltningar som svarar för merparten av hotellboendet (räknat i antal debiterade dygn), nämligen Centrum, Fosie, Hyllie, Rosengård och Södra Innerstaden. Såväl antal utnyttjade dygn som totalkostnaderna var under åren 1999-2001 relativt konstant, även om dygnsutnyttjandet 2001 minskade med 8 % jämfört med 1999. En stor förändring inträffade dock under 2002, då dygnsutnyttjandet efter tre kvartal låg på ungefär samma nivå som under hela 2001. Under 2002 bodde i genomsnitt 79 personer per dygn på hotell, vilket jämfört med 1999 innebär en ökning med 20 personer eller 34 %. Även kostnaderna har rasat i höjden men är dock bara en bråkdel jämfört med i början av 1990-talet: hotellkostnaden under ettårsperioden 1989-09 – 1990-08 uppgick till 22,4 miljoner kronor i då aktuellt penningvärde (Kom. 1990).

Av de tre hotell som Bokningscentralen använder sig står hotell Continental för den absoluta merparten (tabell 3).

Tabell 3. Fördelning av antalet utnyttjade dygn och debiterade kostnader (milj. kr.) per år på hotell Continental, Norvalla och Pallas. (Egen bearbetning av data från Bokningscentralen, Malmö stad.)

Hotell	1999		2000		2001		2002	
	Dygn	Kostnad	Dygn	Kostnad	Dygn	Kostnad	Dygn	Kostnad
Continental	12482	4,93	11788	4,88	12187	5,55	20735	10,5
Norvalla	4885	1,63	4844	1,64	4864	1,83	4983	1,89
Pallas	4191	1,48	4099	1,48	2676	1,04	3040	1,25
Totalt	21558	8,03	20731	8,00	19727	8,43	28758	13,6

Vilka mönster kan skönjas? En statistisk analys

Hans Swärd redovisar i sin bok *Hemlöshet – fattigdomsbevis eller välfärdsdilemma?* (1998) resultatet av en genomgång av hemlösa som någon gång under 1991 hade bott på hotell eller härbärge. En slutsats är att det finns en stor omsättning bland hemlösa som bor på hotell eller härbärgen. 'Detta mönster tyder på att de hotell- och härbärgesboende inte är en avgränsad grupp utan rekryteras från en större grupp som lever under så besvärliga ekonomiska och sociala förhållanden att de ibland riskerar att bli hemlösa', framhåller Swärd. För flertalet är hotell- och härbärgesboende med andra ord en kortvarig historia. Men – inte för alla. Av de 758 personer som under 1991 hade bott på hotell eller härbärge vistades 70 % mindre än tre månader i denna logiform, medan 12 % hade vistats mer än nio månader.²³

Om man enbart studerar klienter som bott på *hotell* visade en undersökning som Malmö socialförvaltning gjorde hösten 1987, att närmare hälften bott på hotell sex månader eller längre, och att närmare 40 % av de sociala gästerna på hotell inte hade haft egen bostad under det senaste året (PM 871208). Redan 1987 kunde man från socialtjänstens sida dra slutsatsen, att hotellogerandet utgjorde ett permanent boende för en stor och växande grupp av klienter.

Inom ramen för denna uppsats har en statistisk undersökning skett av samtliga *hushåll*²⁴ som under 2002 någon gång har bott på ett eller flera av de hotell som administreras av socialtjänstens Bokningscentral.²⁵ Totalt vistades 348 hushåll (registerledare) på hotell fördelade på 420 logiperioder. Av registerledarna var 81 kvinnor (23 %) och 267 män (77 %).²⁶ Som framgår av tabell 4 har 85 % av alla registerledare bott en (1) period, men denna period kan sträcka sig allt från en natt till kalenderåret som helhet.

²³ Det bör dock påpekas att Swärd i förekommande fall har summerat längden på flera osammanhängande perioder. Personerna inom de angivna intervallen behöver alltså inte samtliga uppvisa en sammanhängande boendetid på hotell/härbärge.

²⁴ Med hushåll avses här den som är definierad som registerledare. Av totalt 348 utgörs 326 av enpersonshushåll. I 22 fall har hushållet omfattat minst två personer. Antal personer som har bott på hotell är därmed fler än antalet enskilda registerledare. Se vidare tabell 6.

²⁵ Arne Gerdner, Mitthögskolan i Östersund, har svarat för statistisk bearbetning av grunddata som erhållits genom Bokningscentralen och som av mig har matats in i SPSS och där varje post har erhållit en s.k. UNO-kod. Varje hotellgäst har varit anonymiserad i samband med den fortsatta statistiska bearbetningen. Jag vill varmt tacka Arne Gerdner för denna arbetsinsats som utförts under mycket tidspressade förhållanden.

²⁶ Uppgifterna om antalet män och kvinnor är inte helt säkra. När det vid kodningen har funnits osäkerhet om registerledarens kön har jag utgått från att det har rört sig om en man.

Tabell 4. Registerledarnas antal vistelseperioder på hotell under 2002

Antal perioder	Frekvens	Andel (%)
1	294	84,5
2	47	13,5
3	4	1,1
4	2	0,6
12	1	0,3
Totalt	348	100,0

I genomsnitt hade registerledarna bott 83,7 dygn på hotell (median 30; min 1; max 364; st.d. 93,2).²⁷

I tabell 5 nedan redovisas de 420 logiperiodernas längd utifrån antal bokade nätter. En fjärdedel av samtliga enskilda perioder hade en varaktighet av högst sju nätter. Drygt 29 % uppgick till 8-29 nätter, och drygt 9 % pågick 6-12 månader, av vilka en tredjedel mellan 11 och 12 månader.

Tabell 5. Vistelseperiodernas längd fördelat på antal nätter

Antal dygn	Antal logiperioder (N=420)	Varav med minst två personer ^a (N=25)	Andel av totalt antal logiperioder (%)
1	34	2	8,1
2-7	72	4	17,1
8-29	123	4	29,3
30-59	64	3	15,2
60-89	38	4	9,0
90-119	27	2	6,4
120-149	9	2	2,1
150-179	14	2	3,3
180-209	9	1	2,1
210-239	5	-	1,2
240-269	5	-	1,2
270-299	4	-	1,0
300-329	3	-	0,7
330-364	13	1	3,1

^a Bokningscentralen har endast antecknat om registerledaren utgörs av > 1 person, varför det enbart finns vetskap om *lägsta* antalet personer som anvisats hotellboende.

²⁷ St.d. = standarddeviation (standardavvikelse).

Tabell 5 ger alltså en sammanfattande bild av längden på de enskilda, *sammanhängande* logiperioderna. Som framgår av tabell 4 har emellertid 15,5 % av registerledarna haft *mer* än 1 vistelseperiod under 2002. I tabell 6 har registerledares olika perioder *sammanräknats* till totalt antal nätter.

Tabell 6. Registerledarnas totala antal nätter på hotell under 2002 (osammanhängande vistelseperioder har sammanräknats)

Antal dygn	Antal registerledare (N=348)	Varav med minst två personer ^a (N=22)	Minst antal personer (N=370)	Andel av totalt antal registerledare (%)	Andel av totalt antal personer (%)
1	22	1	23	6,3	6,2
2-7	52	3	55	14,9	14,9
8-29	93	3	96	26,7	25,9
30-59	51	3	54	14,7	14,6
60-89	36	4	40	10,3	10,8
90-119	24	1	25	6,9	6,8
120-149	13	3	16	3,7	4,3
150-179	15	2	17	4,3	4,6
180-209	10	1	11	2,9	3,0
210-239	4	-	4	1,1	1,1
240-269	5	-	5	1,4	1,4
270-299	3	-	3	0,9	0,8
300-329	6	-	6	1,7	1,6
330-364	14	1	15	4,0	4,0

^a Bokningscentralen har endast antecknat om registerledaren utgörs av > 1 person, varför det enbart finns vetskap om *lägsta* antalet personer som anvisats hotellboende.

Drygt en femtedel av samtliga 348 registerledare hade bott högst sju nätter på hotell och ytterligare 27 % hade logerat mellan 8 och 29 dagar. Strax under hälften av registerledarna hade haft en sammanlagd vistelse-tid på högst 29 dagar. 40 % hade bott 1-6 månader på hotell, 12 % 7-12 månader av vilka en tredjedel hade haft en sammanlagd vistelsetid på 11-12 månader.

Enligt socialtjänstens och den politiska ledningens retorik skall hotellboendet endast komma ifråga i *akuta* situationer när inga andra alternativ står till buds; med *alternativ* avses här härbärgesboende, eftersom kommunen i första hand är mån om att använda sig av abonnerade härbärgesplatser (se vidare uttalande i avsnitt 6). En avgörande fråga är hur man skall definiera en *akut* situation. Det förefaller rimligt att

begränsa denna tid till maximalt 1 månad. Som framgår av tabell 6 hade 48 % av registerledarna bott högst 29 nätter på hotell under 2002, medan majoriteten (52 %) hade en länge sammanlagd vistelsetid.

Under 2002 varierade antalet inskrivna och utskrivna registerledare under enskilda kalendermånader. Detsamma gör åldern, men det är inom slumpmarginalen. I tabell 7 beskrivs det månatliga flödet i form av påbörjade/avslutade vistelseperioder samt nyinskrivna/utskrivna registerledare.

Tabell 7. Antal påbörjade och avslutade vistelseperioder, samt nyinskrivna och utskrivna registerledare per månad under 2002

Månad	Vistelseperiod som påbörjats och avslutats respektive månad		Registerledare som blivit inskrivna och utskrivna respektive månad	
	<i>Påbörjad</i>	<i>Avslutad</i>	<i>Påbörjad</i>	<i>Avslutad</i>
<i>Januari</i>	100	31	78	26
<i>Februari</i>	28	31	21	17
<i>Mars</i>	36	36	27	28
<i>April</i>	43	41	36	28
<i>Maj</i>	41	41	34	36
<i>Juni</i>	22	21	18	16
<i>Juli</i>	30	31	26	25
<i>Augusti</i>	21	21	29	18
<i>September</i>	35	35	30	29
<i>Oktober</i>	22	26	20	23
<i>November</i>	21	25	19	22
<i>December</i>	21	81	20	80
Totalt	420	420	348	348

Flest antal *nya* vistelseperioder kan noteras under januari (100), följt av april och maj med vardera cirka 40. Vintermånaderna i slutet av året har dock betydligt färre nya perioder jämfört med januari: både november och december har vardera 21 ny tillkomna vistelseperioder, vilket är något förvånansvärt.

Vid undersökningsperiodens ändpunkter – i det här fallet januari och december – uppstår alltid en frågeställning om hur många registerledare som har haft en sammanhängande vistelseperiod *före* och *efter* den aktuella undersökningsperioden. Detta kan enkelt besvaras genom att inkludera månaden före och månaden efter den aktuella perioden. Av tidsskäl har detta inte skett. Följande kan dock konstateras:

- Av de 100 vistelseperioder som påbörjades i januari var 59 registrerade fr.o.m. den 1 januari och med varierande längd: sju hade en varaktighet under hela kalenderåret, medan övriga 52 avslutades vid olika tidpunkter under 2002. För de totalt 59 registerledare som bodde på hotell per den 1 januari har data inte inhämtats om deras eventuellt sammanhängande boendetid på hotell *före* 2002. Det är dock rimligt att anta att i varje fall de sju registerledare som bodde på hotell under 2002 som helhet även hade en boendetid före 2002.
- För december-månad framgår att lika många vistelseperioder avslutades som antalet enskilda registerledare som blev utskrivna. Antalet är den högsta noteringen för en enskild månad (80-81), och överstiger med bred marginal övriga månader. Detta kan huvudsakligen förklaras med att december var sista månaden i undersökningsperioden, dvs. registerledares perioder avslutades per den 31 december oberoende om de i realiteten fortsatte den 1 januari 2003. Av totalt 348 registerledare avslutade 72 sina vistelseperioder den 31 december, varav sju hade bott på hotell under hela 2002.

Vid undersökning av de tre hotell som Bokningscentralen använder sig kan noteras att det finns signifikanta skillnader mellan hotellen ifråga om både gästernas ålder och vistelseperiodernas längd (tabell 8-9). På Norvalla vistas de äldsta hotellgästerna och på Pallas de yngsta. Continental ligger mellan dessa motpoler. På Norvalla stannar man längre än på Pallas och Continental, men det föreligger ingen skillnad mellan de två sistnämnda hotellen.

Tabell 8. Registerledarnas ålder vid varje inskrivningsperiod fördelat på hotell

Hotell	Medelvärde	Frekvens	Standard- avvikelse	Minimum	Maximum
<i>Continental</i>	39,2	325	12,7	14,7	71,4
<i>Pallas</i>	35,0	57	9,8	14,8	57,4
<i>Norvalla</i>	44,7	38	10,6	24,9	74,2
Totalt	39,2	420	12,8	14,7	74,2

Tabell 9. Vistelseperiodernas längd fördelat på hotell

Hotell	Medel-värde	Frekvens	Standard-avvikelse	Median	Min	Max
<i>Continental</i>	54	325	71	27	0	364
<i>Pallas</i>	52	57	81	23	0	364
<i>Norvalla</i>	126	38	131	63	2	364
Totalt	60	420	82	26	0	364

En hypotes som prövats var om det fanns en korrelation mellan ålder och vistelsetid på hotell, med det visade sig att en sådan inte fanns; korrelationen var mycket svag ($R^2 = 0,079$; $p = 0,10$).

Vidare har undersökts vistelseperiodernas längd fördelat på kön (tabell 10). Männens genomsnittliga perioder är något längre än kvinnornas, men skillnaden är inte signifikant.

Tabell 10. Vistelseperiodernas längd fördelat på kön

Kön	Medel-värde	Frekvens	Standard-avvikelse	Median	Min	Max
<i>Kvinnor</i>	55	94	86	22	0	364
<i>Män</i>	62	326	81	27	0	364
Totalt	60	420	82	26	0	364

Det föreligger inte heller någon signifikant skillnad mellan mäns och kvinnors genomsnittliga ålder, vilken för båda är 39 år. Männens maximiålder är något högre (74) än kvinnors (68).

Av totala antalet vistelseperioder på hotell (420) utgörs 395 av enskilda registerledare medan 25 är par/familj. Av sistnämnda har 18 en man som registerledare och i sju fall en kvinna. Undersökningen påvisar ingen nämnvärd skillnad i fördelningen mellan de olika hotellen (tabell 11).

Tabell 11. Vistelseperioder fördelat per hotell och typ av registerledare

Hotell	Par/familj	Enskild	Totalt
<i>Continental</i>	20	305	325
<i>Pallas</i>	4	53	57
<i>Norvalla</i>	1	37	38
Totalt	25	395	420

Av registerledarna som utgörs av par/familj är det ingen som har fler än två perioder, men andelen med två perioder är samma som i materialet som helhet. Det föreligger för denna grupp jämfört med gruppen enskilda registerledare inte några signifikanta skillnader i vare sig total boendetid (medelvärde 82 dagar; st.d. 81; min 1; max 333) eller ålder (medelvärde 36,9 år; st.d. 11,4; min 18,3; max 61,2).

'Social gäst' och 'vanlig' gäst

Skiljer sig hotellens villkor och bemötande av egenbetalande och 'vanlig' gäst jämfört med en gäst som bokas genom socialtjänsten (s.k. sociala gäster)? För att få en egen uppfattning om detta tog jag våren 2002 in på såväl Continental som Pallas. Jag besökte båda hotellen under en helg, och mötte en annan gäst på Pallas men ingen alls på Continental. Mina begränsade erfarenheter har jag sedan kunnat jämföra med erfarenheter som två hemlösa personer (här kallade Maria och Lars) har förmedlat till mig vid två separata intervjutillfällen. Lars har erfarenhet av enbart Continental medan Maria har bott på alla tre, men enbart som egenbetalande på Pallas. Därutöver har jag intervjuat två av Malmös IoF-chefer om bland annat hemlöshet och hotellboende.

Utifrån Marias berättelse kan man dra slutsatsen att det finns en väsentlig skillnad mellan de tre aktuella hotellen, vilket även är mitt intryck. *Continental* har en hög materiell standard med tillgång till toalett och dusch på rummet. *Pallas* uppvisar en mer varierande standard – alltifrån väldigt små rum utan dusch till VIP-rum med en mycket sober inredning. 'Ett bättre tredje klassens hotell finns inte', anser Maria. *Norvalla* betecknar hon som ett 'missbrukarhotell' som är väldigt nerslitet och nergånget. Den väsentliga skillnaden mellan hotellen ligger dock inte på det materiella planet, utan hur socialtjänstens inbokade klienter bemöts av hotellpersonalen och vilka regler som de måste underkasta sig; regler som skiljer sig från vad som gäller för egenbetalande gäster. Här existerar det en avgrund mellan å ena sidan Continental och å andra sidan Pallas och Norvalla. Maria har för sin del enbart positiva erfarenheter av bemötandet på Pallas.²⁸ På Norvalla, där hon bodde vid tidpunkten för vår intervju, mötte hon endast undantagsvis ägaren eftersom varje gäst har egen nyckel till både porten och till sitt rum, men vid de tillfällen hon möter ägaren får hon ett korrekt och vänligt bemötande.

²⁸ Det bör dock påpekas att Maria när hon bodde på Pallas var egenbetalande och därmed att betrakta som en 'vanlig' gäst.

På Continental däremot får samtliga personer som anvisats av socialtjänsten redan vid sin ankomst en påminnelse om att de skiljer sig från övriga gäster. De får ett A4-papper med *Hotellets regler och villkor för sociala gäster*. Sociala gäster får inte befinna sig på hotellet mellan kl. 09.00 och 17.00. Själv kom och gick jag som det behagade mig även under detta tidsintervall. Bland övriga regler kan nämnas följande:

- Man får ej ha andra tillhörigheter än sina kläder och inga stora packningar.
- Besök på rummen är ej tillåtna. Husdjur är ej tillåtna.
- Gästen skall i god tid ombesörja förlängning hos socialbyrån och informera receptionen annars har ni ej rum kvar för natten.
- Man får inte komma senare än kl. 24.00 på natten /---/
- Mat och matrester får ej förvaras i rummet.
- Smutsiga kläder förvaras inte i rummet, tvätten försörjas (*sic!*) på egen hand.

Dessa regler gäller alltså enbart hotellets *sociala gäster*, vilket gör att hotellet därmed bryter mot branschorganisationens (SHR) etiska program (se vidare en juridisk analys av Stædler 1973, s. 203 ff., 289). Men detta bekymrar förmodligen inte hotellägaren, eftersom hotellet inte är medlem i SHR. Redan detta förhållande gör att socialtjänstens klienter kommer i ett underläge i förhållande till hotellägaren, eftersom de inte kan vända sig till SHR:s Ansvarsnämnd med sina klagomål. Men inte heller till socialtjänsten är det meningsfullt att vända sig. Maria berättar att hon informerat sin socialsekreterare, men att hennes enda kommentar var 'det är han [hotellägaren] som bestämmer eftersom han äger hotellet'.

Socialtjänsten undandrar sig ansvar genom att hänvisa till att man ej har avtal med hotellen i allmänhet och i synnerhet inte med hotell Continental. En av kommunens IoF-chefer har ändå – samtidigt som hon är kritisk till hotellboende, som är 'absolut det sämsta som finns' – en viss förståelse för denna typ av särskiljande regler:

Hotellen är ju inga socialarbetare, utan dom har sin verksamhet som dom ska sköta. Och jag vet ju också att många av de här människorna har psykiska funktionshinder: många är rätt så våldsamma, har olika typer av sociala problem. Och det är klart... man har väl satt upp dom här reglerna för att man vill skydda sin verksamhet så att säga. (IoF-2)

Maria ger många konkreta exempel på hur hon som social gäst särbehandlades av hotellägaren, enbart av det skälet att socialtjänsten betalar logikostnaden.

Jag försökte förklara för honom att det spelar ingen roll var du får pengarna från, jag är lika mycket hotellgäst, men det tog han inte emot. /---/ Man fick aldrig ha något besök fastän detta skulle vara ens hem.

Hon förbjöds att träffa sina minderåriga barn på hotellrummet. – Jag fick träffa dom på gatan. Dom blev inte ens insläppta i hotellobbyn där nere. Hotellets inskränkande vistelseregler innebär att sociala gäster inte får vistas på hotellet under dagtid, enbart under kvälls- och nattetid. De faktiska visteletiderna för sociala gäster har därmed stora likheter med vad som gäller för natthärbärgen. Maria tror för sin del att dessa regler hänger samman med att hotellpersonal skall få tid på sig att gå igenom och kontrollera alla rummen. 'Det märker man. Och jag är inte den ende. Det är inte en kotte som bott där som inte märkt det'.

Vid något tillfälle infann sig Maria någon minut över det magiska 24-klockslaget.

Då stod han [hotellägaren] och pekade på klockan. Jag skulle kunna slå in dörren av ren ilska. Jag skulle vänta tills klockan sju på morgonen. Jag fick ge mig iväg och ringa till NN [pojkvän] som var på Västerhem [härbärke]. Sedan kom han och vi fick pinna runt i Malmö resten av natten.

Med sina ensidigt dikterade regler kan hotellägaren både kränka och demonstrera sin makt över de sociala gäster som uppfattas vara misshagliga och oberoende. Att stänga någon ut från hotellet någon minut efter kl. 24.00 har både ett bestraffande och disciplinerande syfte. Budskapet är tydligt: *följ reglerna och kritisera inte!* Även jag infann mig en kväll efter kl. 24.00, men blev naturligtvis insläppt.

Hotellägaren demonstrerar att det är han ensam som fastställer och tolkar sina egna regler, vilket den tidigare refererade socialarbetaren tycks ge honom rätt i. Motpartens uppfattning tycks vara av underordnad betydelse. Maria ansågs exempelvis ha det 'skitigt' på rummet.

Och när dom började attackera mig för att jag hade skitigt i rummet, så går vi upp och kollar. Men det ville dom inte. Och att jag hade skitigt på rummet...märk väl att jag alltid hade soporna med mig när jag gick.

Enligt en annan regel får smutstvätt inte förvaras i rummet. För Marias del innebar det att hon omedelbart blev avhyst:

M: Jag menar på...tvätt och sånt...var skall man göra av kläderna? Hade du mycket mer kläder än du kunde fylla den här lilla lådan [på hotellrummet] eller garderob, då åkte du ut – det gjorde jag.

WR: Åkte du ut för det?

M: Jag åkte ut för det. Han tyckte att jag hade för mycket grejor. Det började att jag kom på att han hade varit och rotat i mina lådor, för han sa: "Det är mycket grejer i ditt skåp". "Har du varit i mitt skåp? Det är hemfridsbrott. Tycker du att det är mycket grejor så skall jag ta ut dem." Men jag hade inte mer än jag fick in i garderoben och byrån och en resväska. Så jag hade kommit överens – han, jag och socialen – att jag skulle tömma det senast på måndag. På måndag var jag där med bil för att jag skulle slippa bära min tvätt upp till Stadsmissionen. Då hade han redan tömt mitt rum.

I ovanstående två exempel är det tydligt att hotellägaren tar sig rättigheter som exempelvis en hyresvärd inte kan göra. Hyresvärderna kan knappast ha synpunkter om jag som hyresgäst har det ostädat i lägenheten (vi bortser nu från fall när bostaden riskerar att bli en sanitär olägenhet) eller om det är fullt med smutstvätt. Hotellrummet tillhör inte den enskildes privata sfär utan är en plats som jag som gäst inte har full kontroll över. I det avseendet kan hotellboende på Continental jämföras med både härbärgen och andrahandsupplåtelse genom socialtjänstens försorg, eftersom alla tre formerna förutsätter 'tillsyn' (dvs. kontroll) av den enskilde klienten i förening med integritetskränkande regler. Samtidigt kan dessa regler ha motstridiga innebörder: på Continental *förbjuds* socialtjänstens klienter att ha besök på sina respektive hotellrum, men på Rönnebacken som är ett dygnshesterbärge för missbrukande kvinnor är klienten *påtvungad* att umgås med andra människor.

M: /.../ Där har dom försökt få in mig fyra, fem gånger. Det ställer jag inte upp på. /.../ På Rönnsbacken har man sina regler. Är man inte vid mattiderna, så åker man ut. Är man inte på samlingarna, så åker man ut. Herregud, jag är myndig.

WR: Äter man mat tillsammans?

M: Ja, dom har särskilda lunchtider. På Rönnsbacken... är man borta mer än två dygn blir man utskriven.

Att bo på hotell utifrån socialtjänstens perspektiv

I ett PM från Bokningscentralen (1993) anses hotellboende underlätta fortsatt missbruk, och PM-författaren är kritisk mot bristande kontrollmöjligheter och att hotellägaren är 'oförstående inför problemet':

På hotellrummet kan missbrukaren fortsätta sitt missbruk utan att bli "störd". Det är på dessa hotellrum som polisen gör husrannsakan och beslagtar vapen och narkotika, kanske efter spaning som bekräftat att missbrukaren använt hotellrummet för narkotikaförsäljning. Hotellägaren är oftast oförstående inför problemen och kan eller vågar inte t.ex. sätta gränser för besök (spring) på rummen. (ibid.)

Historiskt sett har socialtjänsten prioriterat härbärgesboende framför hotellplacering, eftersom man anser att tillsynen fungerar bättre på härbärge än hotell. Som ett exempel kan nämnas att när Länsstyrelsen i Skåne (2001) publicerade en kritisk tillsynsrapport om förhållandena på härbärgets Vallhem försvarade sig dåvarande enhetschefen med att hävda att Vallhem är 'bättre än hotellboende trots allt', ty framhöll han:

Det finns viss tillsyn på Vallhem och det serveras mat. Så är det inte på hotellen. (SDS, 010412)

Beträffande serveringen av mat bör anmärkas att det är *socialtjänsten* som inte vill betala för denna tjänst på hotellen, eftersom man vill pressa kostnadsnivån som mycket som möjligt.

Härbärgesboendet fyller även andra kompletterande funktioner (Sahlin, 1996), som tjänar både socialtjänsten och hotellägarna. Härbärgets Vallhem blir en avstjälpningsplats för de hemlösa som inte anses 'klara av eget boendet' eller som har misskött sig. För hotellägaren kan det i vissa lägen vara bra att hota med härbärge om hotellgästen inte sköter sig:

"Att Fortuna finns hjälper många", sade en av ägarna till ett hotell som socialförvaltningarna använde, "för dit vill de inte, och därför anstränger de sig så att de kan vara kvar hos oss. Det är bra att det finns ett sämre alternativ". (Sahlin, 1996, s217)

Klientens önskemål att *själv* välja hotellrum blir suspekt, och tolkas som att 'det ofta (är) hög status att få ett hotellrum istället för ett erbjudande att bo på härbärgen'. Idag, drygt tio år senare, kan man fråga sig om mycket klientinflytandet egentligen har utvecklats, även om det kan skilja mellan olika stadsdelar. Jag bad de två IoF-cheferna som jag intervjuade i november 2002 ta ställning till om hur man skulle se på en klients önskemål om att få bo på hotell istället för härbärge. En av dem svarade: 'då tror jag att vi tillgodoser det, därför att... egentligen vad vi gör är att vi försöker hitta någonstans där det är ledigt, och härbärgena är ofta fulla' (IoF-1). Den andra IoF-chefen var mer kategoriskt avvisande till ett sådant önskemål:

WR: Men om vi säger så här, att det finns en klient som *inte* vill, alltså som har negativa erfarenheter av härbärge och som absolut *inte* vill dit, utan istället vill ta in på hotell...

IoF-2: [avbryter] Nobben. [Paus] Nobben.

WR: OK.

IoF-2: Nobben. Absolut. Vi kan inte gå in och göra så, för att man inte vill eller tycker och så vidare. Det är vår verklighet som ser ut så här. Först fyller vi på härbärgena, och sedan nummer två är det hotellen.

WR: Händer det att ni får sådana önskemål?

IoF-2: Ja, ja. Det finns folk som säger "jag går aldrig in på härbärge". "Nej, varsågod". Ja, det händer. Sedan får man prata med dom.

Stadsdelarna saknar inbördes en gemensam hållning till frågan om vissa grupper av hemlösa bör prioriteras vid placering på hotell. Den ena IoF-chefen menar att *kvinnor* är en sådan grupp. Visserligen finns det i Malmö ett dygnshärbärge för enbart kvinnor (Rönbacken), men enligt denna intervjuperson är det ett lågtröskelboende som är till enbart för *vissa* kvinnor, nämligen de 'som prostituerar sig, som missbrukar'. Kvinnor som inte är missbrukare eller prostituerade bör därför inte påtvingas umgänge med dessa andra kvinnor:

Kommer Asta Persson som blivit utslängd av sin man, så sätter vi inte henne i första hand på Rönnbacken. Det tycker jag inte vi ska göra. (IoF-1)

Mellan dessa två stadsdelar finns också en markant skillnad i synen på hotellboende över huvud taget. IoF-1 delar in hotellen i drägliga respektive 'ett dåligt hotell' (man avser här hotell Continental), medan den andra IoF-chefen är helt negativ till hotellboende som sådant. Hon motiverar detta med andra argument än de som återgavs ovan från 1993: '...därför att såvitt jag vet så är standarden på hotellrummen inte speciellt bra. Man har inte tillgång till kök. Det har man kanske inte på något dygnsboenden heller, men jag tycker att det är dåligt att man i ett boende inte har tillgång till ett kök' (IoF-2). Uttalandet vittnar om att hon själv ser en inkonsekvens i argumenteringen och möjligtvis kan det tolkas som om det reella motivet är något annat än det som uttalas offentligt.

Den ena IoF-chefen anser att hotell i första hand skall vara till för akutboende, en tillfällig sovplats i avvaktan på en permanent lösning (IoF-2), men samma synsätt framförs inte beträffande dygnsbärbärgena. Slutsatsen måste därför vara att härbärgesboende utifrån socialtjänstens perspektiv är mer legitimt att använda sig av än hotellen. Kommunen har avtal med härbärgena och abonnerar på samtliga platser, och därför skall dessa utnyttjas i första hand – oberoende av klientens synpunkter. Men som framgått ovan finns dock nyansskillnader mellan IoF-cheferna. Den ena är mer benägen att gå en klient till mötes som absolut inte kan acceptera en härbärgesplats. Denna skillnad kan eventuellt bero på att belastningen på den ena stadsdelen är väsentligt högre:

Vi måste lägga alla våra resurser på att överhuvud taget *få fram* ett tak över huvudet. Det handlar inte om bättre eller sämre idag. Tidigare kunde vi ställa krav på ett annat vis kanske på alternativa boendeformerna. Idag är vi helt i händerna på... Vi får vara tacksamma bara vi får ett tak. Så är situationen för oss idag. (IoF-2)

Kvaliteten blir för denna IoF-chef underordnad målet att erbjuda tak-över-huvudet, och i det läget tycks det inte finnas någon större möjlighet att tillmötesgå enskilda önskemål som avviker från stadsdelens ursprungliga erbjudande. Detta är en paradoxal ståndpunkt eftersom det alltid är full beläggning på härbärgena mot bakgrund av den ökade hemlösheten. Det torde alltså vara 'riskfritt' att tillmötesgå individuella önskemål om hotellplacering, eftersom härbärgesplatserna ändå fylls.

Den ena IoF-chefen berättar att stadsdelen låter 'folk som man inte ser på att de är klienter' boka hotellrum på egen hand, eftersom de då kan boka på andra hotell än de som används av Bokningscentralen. Därmed frigörs också platser på dessa tre hotell. En avgörande fråga är emellertid *hur* man ser på människor att de inte är klienter samt hur många bostadslösa som anförtros denna möjlighet.

Avslutande kommentarer

Som framgått av denna rapport intar Malmös politiska ledning och ledande cheftjänstemän inom socialtjänsten två oförenliga ståndpunkter samtidigt. Å ena sidan ser man hotellboende som en ovärdig boendeform som snarast borde överges, å andra sidan fortsätter man att år efter år använda de 'ovärdiga' hotellen vid sidan av de abonnerade härbärgesplatserna utan att åtgärda bristerna. Den andra formen för tillfällig logi, härbärgen, anses däremot numera vara en legitim boendeform. Kommunen har därför valt att teckna avtal med privata entreprenörer för driften av härbärgen där Malmö kommun abonnerar på samtliga platser.

En fråga som bör ställas är orsakerna till att kommunledningen är avvisande till hotellboende. Ansvarigt kommunalråd och IoF-chefer hävdar att det är en 'ovärdig boendeform', och en av IoF-cheferna exemplifierar med särskiljande regler för 'sociala gäster' (även om hon samtidigt säger sig 'förstå' hotellägarens bevekelsegrunder) och avsaknaden av matlagningsmöjligheter. Men integritetskränkande regler tillämpas i hög grad även av härbärgena (och av socialtjänsten själv som villkor för att en klient skall få teckna ett andrahandskontrakt), och gästerna kan inte laga sin egen mat. För en person som vistas på härbärget Vallhem gäller bland annat följande restriktioner:²⁹

- All medicin lämnas till förvaring i receptionen så även receptfri.
- Telefonen i receptionen får endast användas till kontakter med myndigheter samt till närmaste anhöriga.
- Vem som är närmaste anhörig skall uppges vid inskrivningen. Mobilsamtal är under inga omständigheter tillåtet från Vallhems telefoner.
- Endast besök av myndighetspersoner är tillåtna i huset.

²⁹ Länsstyrelsen i Skåne län (2001) ansåg i tidigare refererad tillsynsrapport om förhållandena på Vallhem, att 'klienterna 'fastnar' på Vallhem'. Remaeus (1995) påpekar i en studie: 'de akuta boendalternativen löser inte problemen på sikt utan kan i värsta fall försvåra dem genom att en grupp fastnar i denna boendeform och kommer inte vidare' (s. 49).

- Du blir automatiskt avbokad vid två natters frånvaro i rad, undantagsvis om detta är förankrat och bekräftat av socialsekreteraren.
- Cyklar får ej parkeras i eller utanför fastigheten.
- All mat skall ätas i matsalen.

Efterföljs inte dessa regler riskerar klienten att bli avstängd från härbärgen. Dessa regler är inte unika för Vallhem, utan är – med diverse variationer på samma tema – vanligt förekommande på alla typer av härbärgen. Maria berättade om kvinnohärbärget Rönbacken där man riskerar att bli 'utskriven' om man inte underordnar sig en påtvingad samvaro med personal och övriga intagna, exempelvis vid morgonsamlingar eller i samband med måltider.³⁰ Ironiskt nog hävdas det i kommunens avtal (punkt 1) med Förenade Care AB, att 'verksamheten skall bedrivas i enlighet med socialtjänstlagen avseende mål, kvalitet, planmässighet och den enskildes inflytande.' Det är tydligt att praktik och retorik lever vart sitt liv. Min slutsats är att härbärgesboende inte befrämjar utan istället motverkar den 'respekt för människornas självbestämmande och integritet', som betonas i socialtjänstlagens målformulering (1 kap. 1 § SoL).

Kommunens uttalade kritik mot hotellboendet och dess strävan att upphöra med att anvisa klienter till denna logiform, handlar därför sannolikt inte om att hotellboendet skulle vara mer 'ovärdigt' jämfört med härbärgesboende. Avgörande är kanske istället två andra faktorer: kostnadsaspekterna och möjligheten till kontroll av klienterna.

- Historiskt sett har Malmö kommun alltid öppnat nya härbärgen när hotellkostnaderna har skjutit i höjden, även om kommunledningen hade en betydligt mer negativ syn på härbärgen i mitten av 1980-talet än den har idag. Genom att konsekvent hävda att det inte finns något (skriftligt) avtal med hotellen har kommunledningen hoppats få tyst på en besvärande och oönskad mediadebatt.³¹ Kommunledning och socialtjänst kan distansera sig från kritiken mot ökade hotellkostnader genom att denna logiform framställs som en sistahandsåtgärd när alla härbärges-

³⁰ Sahlin (1996) ger i sin avhandling rika exempel på härbärgets disciplinerande funktion.

³¹ Carlsson & Laurell (1992) nämner att när dessa 1992 startade Boendeprojektet inom Nordöstra socialförvaltningen fanns en livlig massmedial debatt om bostadslöshet, 'och den handlade för ovanlighetens skull inte enbart om vilka skandalöst höga kostnader kommunen hade för att logera folk på hotell' (s. 4). Författarna såg 'hur mediernas rapportering om de höga hotellkostnaderna för att logera de bostadslösa, upprörde folk' (ibid, s. 11).

platser är belagda. Kostnaderna per dygn är dock väsentligt mycket högre för en härbärgesplats jämfört med ett hotellrum, men detta uppmärksammas inte av medierna. Skälet kan vara att kostnaderna för härbärgena är *fasta* genom abonnemangsavtal, medan de för hotellen är *rörliga* beroende på utnyttjandegraden. En bidragande omständighet till uppmärksamheten kan vara att hotellboende av den allmänna opinionen uppfattas som en behaglig tillvaro till skillnad från en plats på ett härbärke som normalt sett förknippas med misär och fattigdom.

- Kontrollaspekten har traditionellt sett alltid varit viktig att upprätthålla för socialtjänsten. I en betraktelse över begreppet social kontroll noterar Bergmark (1998), att 'inom socialt arbete har /.../ begreppet kommit att representera en aspekt av verksamheten man helst inte vill kännas vid. Det innebär att det vanligtvis är frånvarande i framställningar avseende metoder och arbetssätt, eller i beskrivningar av mer allmänna förutsättningar på området' (s. 52). Inom logimarknaden och den sekundära bostadsmarknaden föredrar socialtjänsten att tala om *tillsyn* av klienten. En av IoF-cheferna förklarar:

...förr i världen gjorde vi så att vi prioriterade alltid att försöka få folk boende på härbärgen, speciellt kvinnor, för vi menade att man hade en annan tillsyn så att säga, kontroll, en annan tillsyn än vad man har på hotell. (IoF-1)

Genom social kontroll försöker man disciplinera klienten och upprätthåller därmed en föreställning att det är möjligt att förändra klienten i en viss riktning. Hotellboendet anses dock inte innebära den kontroll över klienterna som socialtjänsten vill ha.³² Bergmark (1998, s. 62) hävdar, att 'vad som också framträder relativt klart vid en genomgång av det sociala arbetets kontrollfunktioner är de intressekonflikter som föreligger /---/ gentemot de hänsyn till klienternas självbestämmande och integritet som förespråkas i olika sammanhang' (s. 62). Detta förhållande bekräftas också i min intervju med Maria.

Även kollektivt organiserade boendeformer tillgodoser socialtjänstens behov av kontroll. Maria berättar att socialtjänsten gjort många försök att

³² Hotell Continentals bemötande av 'sociala gäster' handlar inte bara om kontroll utan också om regelrätta trakasserier.

få henne att acceptera att bo på Rönbacken, 'lågtröskelboende' för missbrukande kvinnor, men att hon alltid bestämt avvisat erbjudandet. Hon värjer sig mot att behöva inordna sig i denna boendeform som styrs av regler och förbud men som saknar en motsvarande rättighetskatalog för sina gäster.

Härbärgen kan sägas vara ett extremt uttryck för ett kategoriboende. I detta sammanhang är Carlssons & Laurells tankegångar från 1992 intressanta. De ställde sig frågan vilka vinster som samhället gör genom att etablera kategoriboenden.

I fallet med kategoriboende för missbrukare finns ingen, för oss känd, efterfrågan från den enskilde. Istället kommer efterfrågan från andra håll, dels från sociala myndigheter och dels från 'den skötsamma allmänheten' och hyresvärdar. De fördelar som de sociala myndigheterna får är dels att man löser flera personers logiproblem på en gång, dels att man kan utöva en viss grad av kontroll över de enskildas liv och leverne. Vinsten för 'den skötsamma allmänheten' och hyresvärdarna är att man slipper störande personer som grannar och hyresgäster (Carlsson & Laurell, 1992, s24).

Genom kategoriboende kan kommunen effektivisera och ekonomisera sin arbetsinsats, även om det strider mot den enskildes behov av en individuell lösning. Den väsentliga frågan hur hemlösa själva vill bo blir sällan föremål för undersökning. Carlsson & Laurell (1992) intervjuade dock ett antal klienter med erfarenhet från hotellboende och fann att 'samtliga vi pratade med framförallt ville ha en egen lägenhet, och man ansåg sig inte behöva något stöd i boendet från Socialtjänsten förutom den rent ekonomiska hjälpen till hyran. Vid förfrågan om man skulle kunna tänka sig att bo under de mer institutionsliknande former som ett gruppboende innebär, var svaret nej' (ibid, s9). Samma entydiga resultat har erhållits vid intervjuundersökningar i Göteborg,³³ liksom i Tyskland, Danmark och Storbritannien, dvs. en absolut majoritet av hemlösa är själva mot boendelösningar i kollektiva former (Busch-Geertsema, 2001, s248). Mot klienternas egna uttalade önskemål och behov stod socialarbetarnas bedömning: 'De ansåg att endast ungefär hälften av de bostadslösa klienterna skulle klara ett eget boende utan speciellt stöd' (Carlsson & Laurell, 1992, s9). Socialarbetare tycks, för att generalisera, hysa en pessimistisk grundinställning till klienternas egen förmåga. Samma förhållande rapporterar den tyske sociologen Busch

³³ Inom ramen för Projekt Livsrum av Kyrknätet i Göteborg genomfördes en intervjuundersökning av hur uteliggarna ville bo (Sahlin 2000).

Geertsema (2001) om i samband med utvärderingen av ett projekt i Hannover.

Genom att hävda att hotellboendet egentligen inte *borde* finnas legitimerar Malmö kommun sin passivitet gentemot brister i hotellboendet och indirekt även hotellägares trakasserier mot hemlösa.

Weddig Runquist (Journalist och statlig utredare)

Referenser

- Arbetarrörelsens socialpolitiska aktionsgrupp (1989), *Vem får bo i Folkhemmet? – hemlöshet och utslagning*.
- Bergmark, Å. (1998), *Nyckelbegrepp i socialt arbete*, Studentlitteratur, Lund.
- Busch Geertsema, V. (2001), 'När hemlösa själva får bestämma – bostäder åt hemlösa i Tyskland', i SOU 2001:95, *Att motverka hemlöshet. En sammanhållen strategi för samhället*. Bilagedel med expert- och forskningsrapporter till slutbetänkandet av Kommittén för hemlösa, s245–267.
- Carlsson, B. & M. Laurell (1992), *Boendeprojektet 1989-1992*, stencil. Malmö stad: Nordöstra socialförvaltningen.
- Grimsberg, B. & Ö. Jakobsson (1980), Befintliga styrmedel för stadsförnyelse, *Stadsbyggnad* nr 7-8, s. 54-56.
- Kommissionen för bostadslösa (1990), *Hotell som akut boendelösning*, Rapport 1. Stencil. Malmö stad.
- Kommissionen för bostadslösa (1991), *Hemlöshet i Malmö*, rapport maj 1991, 1:2. Stencil. Malmö stad.
- Länsstyrelsen i Skåne län (2001), *Tillsynsrapport 2001-04-10*. Dnr. 502-3760-01. Stencil.
- Malmö socialförvaltning (1987), *Hotellboende september/oktober 1987 – sammanställning av enkät*. (PM 871208)
- Personlig kommunikation med Stefan Berséus (2003-02-02).
- Prop. 1973:21, *Sanering av det äldre bostadsbeståndet*.
- Remaeus, A. (1995), *De spärrade*, uppsats. Stockholms universitet.
- Sahlin, I. (1992), *Begreppet 'hemlös' – en kritisk granskning av använda definitioner*, Boverket, Karlskrona.
- Sahlin, I. (1994), *Den svärmätta hemlösheten. Ett diskussionsunderlag om förhållandet mellan hemlöshet, institutioner och definitioner*, stencil, Sociologiska institutionen, Lunds universitet.
- Sahlin, I. (1996), *På gränsen till bostad. Avisning, utvisning, specialkontrakt*, Arkiv förlag, Lund.

- Sahlin, I. (2000), *Hemlösheten i Göteborg. Definitioner, önskemål och lösningar. Expertutlåtanden av stadens uteliggare*, Räddningsmissionen, Göteborg.
- Socialförvaltningen Centrum (1993), *PM angående hotell- och härbärgesutnyttjande, Nordöstra socialförvaltningen*. (PM daterat 930826)
- Socialförvaltningen Centrum (1994a), *Bokningsrutiner, överenskommelse om pris m.m.* (Skrivelser daterade 940816 och 940831).
- Socialförvaltningen Centrum (1994b), *Angående boende på hotell Continental*. (Skrivelse daterad 941108).
- Socialstyrelsen (2000), *Hemlösa i Sverige 1999. Vilka är de och vilken hjälp får de?* Socialstyrelsen följer upp och utvärderar 2000:1.
- Socialutskottets kansli (1992), *Rapport angående orsakerna till sjunkande efterfrågan på logiplatser för hemlösa*, (Rapport daterad 1992-12-11)
- Socialutskottets kansli (1995a), *Rapport beträffande hemlösa*.
- Socialutskottets kansli (1995b), *Rapport angående insatser för hemlösa*, rapport godkänd av socialutskottet den 18 december 1995 (§ 172).
- SOU 2001:79, *Välfärdsbokslut för 1990-talet*, Slutbetänkande av Kommittén Välfärdsbokslut.
- Stadskontoret/Malmö stad (2000/SK-1), *Inventering av bostadslösa 1:e oktober 2000*, rapport redovisad för Folkhälso-, vård- och omsorgsberedningen.
- Stadskontoret/Malmö stad (2001/SK-2), *Inventering av bostadslösa 1:e oktober 2001*. Rapport redovisad för Folkhälso-, vård- och omsorgsberedningen 21/11 2001.
- Stadskontoret/Malmö stad (2001/SK-3), *Rapport angående aktuella insatser för bostadslösa*, rapport redovisad för Folkhälso-, vård- och omsorgsberedningen 21/11 2001.
- Stadskontoret/Malmö stad (2002/SK-4), *Rapport angående aktuella insatser för bostadslösa*, rapport redovisad för Folkhälso-, vård- och omsorgsberedningen 22/5 2002.
- Stadskontoret/Malmö stad (2002/SK-5), *Inventering av bostadslösa 1 oktober 2002*, rapport redovisad för Folkhälso-, vård- och omsorgsberedningen 21/11 2002.
- Stadskontoret/Malmö stad (2002/SK-6), *Rapport angående aktuella insatser för bostadslösa*, redovisad för Folkhälso-, vård- och omsorgsberedningen 16/12 2002.
- Städler, B. (1973), *Tillfällig bostad. Rättsförhållandet mellan hotellvärd och hotellgäst*, Norstedts förlag, Stockholm.
- Sveriges Hotell- och Restaurangföretagare (2002), *SHR:s etikprogram*. (www.shr.se)
- Swärd, H. (1998), *Hemlöshet. Fattigdomsbevis eller välfärdsdilemma?* Studentlitteratur, Lund.

Bilder av hemlöshet

Konsumtionssamhällets slutanvändare

'2002 års män och kvinnors' undersökning består av en brokig samling rapporter, kortare och längre texter i olika stilar, och med olika ambitioner. Gemensamt för dem alla är emellertid att de förmedlar bilder av hemlösheten i Malmö. Det är bilder av en bräcklig livstillvaro, av utsatthet och rotlöshet. Men vi möter också ett havererat system där socialtjänsten inkvarterar bostadslösa på hotell för 13 miljoner kronor om året.

I rapporterna möter vi bland annat en värld där hemlösa delar miljö med samhällets avfall, de bortkastade kläderna och trasiga sakerna, de övergivna platserna, det som de andra inte längre har någon nytta av. Ett slags konsumtionssamhällets slutanvändare. Infektioner och kroniska sjukdomar biter sig fast i många av dessa människor och suger den sista musten ur livskraften. Sjukdomar som man annars kan kurerat får fortgå tills det inte längre finns någon återvändo och hälsan är knäckt för alltid. Den nyöppnade Stadsmissionshälsan har samma patientomsättning som en normal distriktsläkarmottagning.

I en serie svartvita bilder skildrar en av undersökarna både människor och miljöer. Kameran betraktar sina objekt, men inte på ett distanserat sätt av en fotograf som gömmer sig bakom linsen. Det är bilder som ställer sig på motivens sida. Så här ser vi ut. Och så här ser Malmö ut för oss.

Hemlös i ett annat Malmö

Undersökarna vandrar runt i ett Malmö som många förmodligen aldrig sett. Det är en stad som består av gamla industritomter och rivningshus, undangömda krypin i parker, källare och trappuppgångar. Där möter de övergivna sovplatser, högar av skräp och bråte. Flera av dem gör samma reflektion: Det ser ut som om ägaren till det som nu ligger utspritt framför dem fått ge sig iväg i all hast, som om han eller hon väckts upp och blivit bortkörd. Här och var tittar även ett slitet ansikte fram. Någon som är för trött eller för sjuk för att orka ge sig ut på det dagliga vandrandet. Under ett besök i den så kallade Tältbyn på en råkall och fuktig industritomt i Malmö orkar tältets invånare inte ens att stiga upp utan talar till besökarna genom den presenning som täcker tältet. Undersökaren undrar hur de har det men vågar inte titta in. Hon lämnar

platsen utan att veta vem hon talat med och tältets invånare vet inte vem som varit där.

I andra rapporter får man liknande ögonblicksbilder: I en grotta i Kungsparken bakom Malmös nya kasino ligger två män och huttrar insvepta i gamla filter. Under ett vindpinat brofäste en bit bort har en ensam man byggt ett litet skydd. På det nya Värnhemstorget samlas människor kring ett soppkök. Det råder knappast någon hemtrevlig stämning i denna karga stadsmiljö.

Något som drog till sig flera undersökares uppmärksamhet var mängden av kläder och saker som de stötte på överallt. Som hemlösa bär med sig, samlat på, övergivit för någonting annat. På uteliggarnas boplatser såg undersökarna avlagda kläder och gamla uttjänta sovsäckar som genomlevt ett sista kort liv innan brukbarheten lämnat dem för gott. Uppfiskade ur klädinsamlingscontainers, bytet från en vindsräd, eller skänkta av någon välgörenhetsorganisation. Slaktade cyklar som fått offra delar till en fungerande IHPD som i en sista ansträngning sparar sin sista ägares trötta ben.

Några av undersökarna ville ta reda på hur det förhöll sig på stadens härbärgen. Men de upptäckte snabbt att tillträdet var mycket begränsat. Dagens härbärgen är slutna miljöer som i de flesta fall kräver anvisning av socialtjänsten. När de äntligen lyckades ta sig in mötte de hårt kontrollerade miljöer, nästan som i ett fängelse, där den som inte följde reglerna snabbt åkte ut på gatan igen. Härbärgena, som en gång varit tänkta som akuta nödlösningar, har för många blivit ett permanent boende, en permanent förvaring med krav på underkastelse inför disciplinerande och institutionsrationella kontrollsystém. En miljö som snabbt skall kunna saneras, utan personligt ansvar.

Misären har grott in i väggar, tak och golv. Man kan till och med känna lukten av den. Det är inte någon diskret lukt utan en påträngande stank av tobak, kroppsvätskor och starka rengöringsmedel. Om det ökända härbärget Vallhem skriver till exempel en av undersökarna att det 'blivit en plats där man ser, hör och känner och luktar sig till att människor mår mycket dåligt. Det bäddas med rena handfat och skuras i handfat och toaletter, men den ingrodda smutsen och fläckarna på rummens väggar och golv verkar svårare att bli av med, liksom den fräna lukten och de brännmärken som täcker rummets alla horisontella ytor. I synnerhet lukten har förföljt mig'.

De undersökare som provade på att bo på något av de hotell i Malmö som anlitas av socialtjänsten möttes av renskurade rum men ändå med tydliga spår av sina tidigare gäster. Brännmärken från cigaretter på golv och väggar, klotter och teckningar. Korridorerna är tomma och de

möter knappt någon annan gäst. Men på natten tränger ljud från andra gäster ändå igenom stillheten: en upprörd röst, en dörr som slår igen, en poliradio som drillar till på gatan utanför. Stämningen är nästan kafkaartad: någonstans i det dolda pågår verksamheter i en annan värld från vilken bara enstaka fragment söker sig upp till den ensamma undersökaren i sitt rum. Undersökarna beskriver rummen i detalj och det är svårt att förstå hur detta kan vara flera människors hem. Utan möjlighet att laga mat eller tvätta, med gemensam dusch och toalett i korridoren. All annan aktivitet än att stå, sitta och sova i rummet är förbjuden.

Hotellboendet har blivit en god affär för hotellägarna som inte är bundna av avtal och krav på människovärdighet, och som kan tillämpa sina egna, godtyckliga förhållningsregler. Den undersökning av hotellboende som en av undersökarna gjorde visade att Hotell Continental i Malmö kasserade in mer än tio miljoner kronor på sina så kallade 'sociala gäster' år 2002. Till skillnad från andra hotellgäster måste de 'sociala gästerna' följa särskilda regler som bland annat nekar dem till att ta emot besök och förvara smutstvätt på rummet. I ett möte med en undersökare berättar en hemlös kvinna som bott på Continental om hur ägaren förbjudit hennes minderåriga barn från att komma in på hotellet, och hur hon därför tvingas träffa dem på gatan utanför.

Det är kanske i undersökningens beskrivning av hemlösa barns livsvillkor som hotellboende som ett alternativ till ett eget hem framstår som bristfälligast. En av undersökarna träffar en flyktingkvinna som bor ensam med sin lilla dotter på ett hotell. Hotellets regler gör att de måste mötas utanför. De 'sociala gästerna' skall 'bara sova på hotellet och inte träffa någon', som receptionisten säger. Utan möjlighet att laga mat och sysselsätta dottern, och med förbud mot besök på rummet tvingas den lilla familjen varje morgon ut på staden. De vandrar runt i kanske sex timmar. Om dottern blir trött får hon sova i vagnen. Mamman är ensam, deprimerad och instängd och känner sig maktlös inför känslan av att aldrig kunna bestämma något själv, att inte ha ett privatliv.

Något som slår läsaren av undersökarnas rapporter är det bryska sätt på vilket hemlösa ofta bemöts av myndighetspersoner och hotellägare, och det hårda tonfall som de ofta blir tilltalade med. Det är som om de är mindre värda och därför inte behöver behandlas med samma respekt och hövlighet som andra. Flera av de hemlösa som framträder i rapporterna verkar genomleva sina dagar kringgårdade av stränga förhållningsregler och kringfösta av telegramliknande kommandon. Enda sättet att fly en sådan tillvaro verkar vara att hålla sig borta som uteliggare på

någon undanskymd plats eller söka tillfälligt andrum på någon frivillig-organisations kafé.

I Rosengård, Malmös vanryktade förort, möter en av undersökarna en delvis annorlunda hemlöshet med familjer som är för stora att rymmas i sina lägenheter. Invandrade, arbetslösa, isolerade. Mycket av de aktiviteter som annars pågår inne i hemmet har trängts ut i trapphuset, ner i källaren och ut på gården. Ingen vill bo kvar och fastighetsägaren är likgiltig inför problemen. Lakoniskt sammanfattar undersökaren situationen: 'En familj från Somalia: Tretton personer i två trerumslägenheter. En familj från Bosnien: Nio personer i en trerumslägenhet. En familj från Irak: Elva personer i en fyrrumslägenhet'. Det är en enkel kalkyl med ett resultat som inte går ihop.

Vad gör man utan ett eget hem och när man vill slippa härbärgenas och hotellens hårda regler? Inte mycket annat återstår än att driva runt i på Malmös offentliga platser eller att vandra mellan olika dagverksamheter för hemlösa, fattiga och ensamma människor som olika frivilligorganisationer driver. Här kan man vila benen en stund och kanske få något att äta. Vara i andras sällskap om man orkar och vill. Kanske tvätta kläder och duscha. På många sätt är dessa platser tillflyktsorter där hemlösa är fredade från de andras omilda behandling och hårda ord. En plats där de för en stund slipper vara på sin vakt.

En plats där många hemlösa samlas varje dag är Stadsmissionens lokaler på Korsgatan i skuggan av Malmös nya polishus. Knyten, cykelhjul och andra prylar ligger travade i förrummet till den kyrkosal som tjänstgör som kafé. För de undersökare som besökte Stadsmissionen var 'vi och dom' stämningen påtaglig. 'Huset doftade redan på trottoaren utanför och i trappuppgången: det här är 'vårt' hus', skriver en undersökare. Här är det den som inte är hemlös som är inkräktaren. Det är nästan tyst i kaféet och de flesta gäster verkar försjunkna i sig själva. När kvällen kommer blir gästerna stökigare, flera är påverkade. Många står utanför på gatan och hänger, väntar på att de nio härbärgesplatser som inte kräver anvisning från socialen skall delas ut.

Sedan gatutidningen *Aluma* startades i Malmö för några år sedan har hemlösa också fått en möjlighet till sysselsättning. Man köper tidningen för en tia, säljer den för en tjuga och behåller mellanskillnaden. På kort tid har vissa försäljare mer eller mindre blivit institutioner på sina säljplatser i city. En undersökare som följt några försäljare under en dag blev fascinerad av deras noggranna dagsplanering. Försäljningen balanseras med vindrickande och besök på socialen utan att det påverkar försäljningen: 'Det är inte bara pengarna, tiden och antalet tidningar som är föremål för noggrann planering. Det gäller att ha vin tillgänligt hela

tiden utan att för den skull bli berusad. Man skall med andra ord dricka precis så mycket så att det fungerar'. Så fortsätter livet en dag i taget, med huvudet precis över ytan.

Medborgarundersökning som metod

2002 års män och kvinnor var ett försök att återuppliva medborgarundersökningen som metod. Under 1800-talet och början av 1900-talet genomfördes åtskilliga medborgarundersökningar i Sverige (i den betydelsen att de skedde på privata och inte offentliga initiativ). I dessa undersöktes framförallt arbetarklassens bostadsförhållanden, arbetsliv och hälsa. De var ofta influerade av liknande undersökningar på kontinenten som till exempel den brittiske journalisten Henry Mayhews undersökningar av vanliga människors levnadsförhållanden och erfarenheter, Charles Booths undersökningar av arbetarklassen i London och Seebohm Rowntrees undersökning av fattigdom i den engelska småstaden York.

När den nya samhällsvetenskapen växte fram utvecklades en ny vetenskaplig undersökningstradition som ansågs bättre motsvara vetenskapliga krav på objektiv och obunden kunskapsproduktion. Vetenskapligt producerade kunskaper om den sociala situationen ansågs som pålitligare då forskarna var 'fria' från privata särintressen och starka värderingar. Etablerandet av en samhällsvetenskaplig och forskningsbaserad expertis inom samhällsplaneringens område innebar så småningom att medborgarundersökningarna mer eller mindre försvann.

Medborgarundersökningen '2002 års män och kvinnor' var alltså ett försök att förnya det sätt som vi idag skaffar kunskaper om utsatta grupper och individers livsvillkor. Det står helt klart att en liknande undersökning inte skulle ha kunnat genomföras av forskare i sina vanliga yrkesroller. Det finns flera skäl till detta. Några av de viktigaste är:

- En medborgarundersökning begränsas inte av den professionella etik som forskare idag måste hålla sig till. Poängen här är att en medborgarundersökning inte tränger sig på den utsatta individen och kränker henne. Medborgarundersökaren möter inte miljöer och människor i sin yrkesutövning utan som medmänniska.
- Medborgarundersökningen bygger alltså inte på yrkeskunskap utan på kvaliteter som empati, solidaritet och socialt engagemang. Den kan därför sägas vara socialt gränsöverskridande och integrationsbefrämjande på ett annat sätt än forskning och myndighetsinsatser.

Idag kan det kännas som om det som tidigare lyftes fram som medborgarundersökningens svagheter återigen kan vändas till en styrka. Den objektiva och distanserade samhällsvetenskapen har visat sig vara ett ouppnåeligt mål. Överförandet av det naturvetenskapliga idealet till samhällsvetenskapens område har inte kunnat bidra till förståelsen av hur människor har det, hur de känner sig och upplever sina livsvillkor. Den distanserade vetenskapen, betraktandet från utsidan, har inte kunnat bidra till överskridande av sociala gränser och integration av samhällets olika grupper. Istället har forskningen inhägnats av en universitetsbaserad elit styrd av helt andra rationaliteter än socialt engagemang. Detta har många samhällsvetare förstått.

Verkligheten måste också betraktas från de olika partsperspektiven. Hur skall vi kunna få veta något om hemlösas egna perspektiv på sin tillvaro? På detta område är det ännu långt kvar. En medborgarundersökning kan inte göra anspråk på att återge hemlösas perspektiv såvida den inte genomförs av hemlösa själva.

Men till skillnad från vetenskapliga studier var det en *upprördhet* över en grupps sociala förhållanden i Malmö som fick '2002 års män och kvinnor' att agera. Bilden av Malmös hemlösa och de miljöer de rör sig i är därför inte objektiv utan färgas av undersökarnas känslor och engagemang. Det är inte sakliga beskrivningar av social misär och orättvisor eller analyser av de bakomliggande orsakerna, utan rapporterna färgas av undersökarnas känsla av att någonting är fel. Det är ett sätt att rapportera sina undersökningsresultat som skulle rendera kritik på ett akademiskt forskningsseminarium men som är helt på sin plats inom medborgarundersökningens ram.

Den medborgarundersökning som inspirerade '2002 års män och kvinnor' var '1912 års män', en undersökning av Stockholms härbärgen genomförd av en socialt engagerad grupp personer från olika yrken och samhällsklasser. Även om det finns många likheter i det grundläggande förhållningssättet är det ändå mycket som skiljer de båda undersökningarna åt.

'1912 års män' var kritiska till fattigvårdssamhället. De ville skapa en annan ordning genom att få staten att bygga upp välfärdsinstitutioner. Fortfarande gällde 1871 års fattigvårdsförordning. Den saknade besvärsmätt och byggde på uråldriga fattigvårdstekniker som avskräckte många från att söka hjälp. Det fanns inte någon organiserad bostadspolitik och ingen socialpolitik överhuvudtaget.

Från 1930-talet och framåt skedde satsningar på sysselsättningspolitik och bostadspolitik. Staten fick en stark ställning som socialt och politiskt integrerande kraft i samhället. Genom det så kallade miljon-

programmet 1965-1975 lyckades samhället bemästra bostadsbrist och trångboddhet. Många åtgärder vidtogs för de mest utslagna även om man på 1980-talet började tala om nedskärningar inom den sociala sektorn. Under de senaste decennierna har välfärdssamhällets universella system urholkats och samhällets stöd blivit alltmer behovsprövat. I samband med denna utveckling har frivilligorganisationerna sakta återfått sin roll som välgörenhetsinrättningar.

Det påfallande är kanske att '2002 års män och kvinnor' nu kritiserar hur välfärdsstatens institutioner fungerar och fäster sig vid deras brister och fel. Ideologiskt sett kan man kanske säga att de mera knyter an till 1970-talets vänsterrörelse och dess intresse för de grupper som kommer i kläm av välfärdsstatens politik än till '1912 års män' och deras tro på den välvilliga statens kraft.

En paradoxal konsekvens av välfärdsstatens organisering är att den genom lagstiftning och institutionsbyggande skapat ett starkt skydd för individens integritet samtidigt som den på detta sätt försvårar insyn och interaktion med det omgivande samhället. Den skyddar men den förhindrar oss också från att ta reda på hur saker och ting förhåller sig. Detta förhållande var kanske orsaken till att '1912 års män' mest intresserade sig för hygien (inklusive den mentala) på härbärgena medan '2002 års män och kvinnor' ofta fäst sig vid den kränkande behandling dagens hemlösa utsätts för? Miljöernas slutenhet bidrog också till att '2002 års män och kvinnor' i de flesta fall inte kunde uppträda förklädda så som '1912 års män' gjorde. Detta berodde bland annat på att det idag är mycket svårt att få tillträde till olika institutioner utan att först genomgå en social utredning.

I en jämförelse med '1912 års mäns' genomslag i den offentliga diskussionen väckte '2002 års män och kvinnor' ganska lite intresse när de påkallade uppmärksamhet för sina rapporter i tidningar och TV. Undersökningen genomfördes under en period då hemlöshet fick ganska mycket utrymme. Bland annat publicerade *Kvällsposten* en serie artiklar om hemlösa kvinnor. Samtidigt som man skulle kunna säga att behovet av hemlöshetsnyheter var ganska mättat är även utbudet av konkurrerande nyheter mycket större idag. En lokal medborgarundersökning riskerar helt enkelt att bli dränkt i mediabruset. '2002 års män och kvinnor' fick ganska lite utrymme i lokal massmedia den dag gruppen kallade till presskonferens. Några månader senare, då en av undersökarna slutfört sin undersökning av socialtjänsten och hotellboendet publicerades dock några artiklar i *Sydsvenska Dagbladet*.

Avslutningsvis är det viktigt att påpeka att den största behållningen av medborgarundersökningen i jämförelse med traditionell vetenskaplig

forskning är att medborgarundersökarna på ett helt annat sätt dras in i processen med alla sinnen öppna. Det kommer att dröja länge innan de glömmer de människor och miljöer de mött. Deras upplevelser kommer knappast att ligga till grund för några politiska beslut men har ändå bidragit till ett socialt broslagande i ett samhälle där avgrunderna mellan människor blir allt mer skrämmande.

Summary

In 2002 a group of men and women, coming from different professions but sharing an interest in social issues, joined together in a *Citizens' Study* (*medborgarundersökning*) in the Swedish city of Malmö. They were inspired by a classic Swedish citizens' study "Men of 1912" (*1912 års män*) which was a clandestine field study of the deplorable conditions in Stockholm's hostels in 1912. This book is a compilation of the various reports written by the men and women of 2002. Over a period of several months they visited different places in Malmö where homeless people live and spend their lives. The reports provide us with different images of homelessness, from tent camps, hideouts in public parks, cheap hotels and shelters to overpopulated apartment buildings in the suburbs. It accounts for the City Council's expensive policy of solving the problems through putting up homeless in hotel rooms on a long-term basis. Striking in the reports is the frustration of the men and women of 2002 when they are confronted with access problems to shelters, and with the demeaning and contemptuous treatment of homeless people. As a method for social research the citizen's study does not have the theoretical and methodological consistency of the scientific study. However, it oversteps social borders and promotes social integration in a way that scientific studies were never able to do. The men and women of 2002 were drawn into the process, and formed private social relationships with homeless people and their places. Apart from the reports of the men and women of 2002, the book also includes a re-print of the edited version of the report of the men of 1912 published in *Social Tidskrift* 1913.

Meddelanden från Socialhögskolan är en skriftserie där forskare och lärare vid Socialhögskolan presenterar aktuell forskning och viktiga erfarenheter från socialt arbete och socialpolitik.

ISSN 0282-6143

Serien är elektronisk och kan avgiftsfritt laddas ner via Socialhögskolans hemsida: www.soch.lu.se/Mserien/

Tryckta exemplar kan beställas från Socialhögskolans expedition på telefon 046-2229390, eller per post Socialhögskolan, Box 23, 221 00 Lund.

© Socialhögskolan

Redaktörer: Lars Harrysson & Kerstin Svensson

Adress: Lunds Universitet, Socialhögskolan, Box 23, 221 00 Lund.

SOCIAL TIDSKRIFT

Nr 3.

MARS.

1913.

Ungkarshotell och natthärbergen i Stockholm.

Några av huvudstadens förnämsta pästhärdar.

»I som träden härin låten
hoppet fara!»

På förslag av murarförmannen M. Fahlberg samlades några personer en dag i november 1912. Sedan herr Fahlberg meddelat en del erfarenheter från våra unkarshotell och härbergen för att visa, hur otillfredsställande de fylla sin uppgift, beslöto vi att själva söka bilda oss en åsikt i frågan. Vi kommo likaledes överens att, om så befunnes nödigt, genom offentliggörande av våra rön söka påverka den allmänna opinionen.

Klädda i vanliga arbetskläder och med ansikte och händer lätt sotade för att göra ett tillbörligt smutsigt intryck, gingo vi i grupper på två till fyra upp på de ifrågavarande ställena och frågade som andra logerare efter lediga sängplatser.

Hade vi framgång — något som om vintern ingalunda alltid är fallet, även om man infinner sig redan vid sjutiden på eftermiddagen — och lyckades komma in, skredo vi till en så detaljerad undersökning av hotellet och livet därstädes, som omständigheterna medgävo.

De rapporter, vi nedskrevo över vandringarna från hotell till hotell, finnas tillgängliga på Centralförbundet för socialt arbete. Av utrymmesskäl och för överskådlighetens skull hava ur de flesta rapporterna meddelats endast brottstycken.

De hotell vi skildrat tillhöra säkerligen icke den allra sämsta kategorien. Det s. k. partihotell, som nyligen beskrevs i pressen, gav en ännu beklagligare bild än något av oss besökt ställe. Läsaren av de skrivna rapporterna skall finna, att urvalet av hotell väsentligen berott på tillfälligheter. På ett flertal ställen blevo vi nämligen avvisade, emedan de redan voro upptagna till sista plats.

A. Alfvén.

En gruppbild av undersökarna.

Rapporter

över besök på ungarshotell och härbergen.

Hotellet Österlånggatan 2.

Måndagen den 2 december 1912.

Från den mörka och trånga gatan stiga vi uppför en mörk och smutsig trappa till »kontoret», där vi vid biljettluckan fråga, om det finns några sängplatser lediga (efter lediga rum frågar man aldrig). Vi få uppgiva våra namn, något som vi också sanningsenligt göra, och erlägga avgiften, 50 öre per plats. Mannen i luckan, som gör ett hyggligt intryck, visar oss genom ett par rum till ett tredje. Han tänder en liten fotogenlampa, som hänger på väggen i detsamma, och försvinner.

Som det yttre rummet redan är fullsatt av logerare och kanske betingar ett högre pris per säng, börja vi vår undersökning i mellanrummet. Enligt ögonmått är det $5 \times 3,5 \times 2,6$ meter stort. Med sitt vitlimmade välvda tak och sitt av tjock smuts täckta golv liknar det en vanlig vedkällare. Upp till manshöjd är det oljemålat med en praktisk smutsbrun färg, som ej kräver tätare rengöring och som väl harmonierar med de intorkade snusloskorna. I ena hörnet ser man det medelstora fönstret, utan innanfönster,

vättande åt en gård (storlek 5×5 meter), där man ej ser en skymt himmel, varför rummet även mitt på en solklar sommardag måste ligga i halvskymning. Strax bredvid är en vattenpost av samma typ som i våra kök, i vars slasktratt ligger en del lump. I motsatta hörnet är inmurad en järnspisel, från vilken rökröret är draget under taket snett genom rummet. Alldenstund rummet eldas blott med ved (det säges att man efter särskild anhållan får fyra ved-trän), så torde läsaren förstå, att rumsvärmen under vintern aldrig blir tryckande. Som temperaturen utomhus för tillfället blott är vid fryspunkten, är spisel oeldad, och den förskämda rumsluften, som känns mindre behaglig att inandas, står som en imma om munnen vid utandningen.

Det är tidigt, så att gästerna ha ännu ej anlänt. Blott i den första av de fyra sängarna ligger en ung man med ofördärvat utseende. Han ser upp, när vi inträda, men ligger sedan hela tiden stilla med slutna ögon. Jag misstänker det är en kuslig halvtimme för den stackarn, då han, utan att våga titta upp, hör de bäge sluskarne genomsnoka rummet.

Sängarna och sängkläderna likna noggrant dem, som skola skildras i nästa rum. — I taket hänger en liten kökslampa med sotigt glas, djupt nedskruvad för natten. Har man som läkare ett antal gånger kallats på sjukbesök under senare delen av natten och prövat pinan att draga andan, då man från den friska luften kommit in i ett överbefolkat rum med en dylik nedskruvad, osande lampa, med utdunstning från smutsiga kroppar, lukt av riklig väderavgång och urin, stadd i sönderdelningsprocess, kan man fatta, hurudan denna luft skall vara fram på morgonsidan.

Förutom en sopborste, sophink, några trasor, fyra glasflaskor och en färgpyts, i vilken en trasig sopborste är nedstoppad, finns för övrigt intet i rummet. Man spanar fåfängt efter ett bord, stolar, matta, klädhängare, spegel, kam och borste, tvål, gardiner, fönsterjalusi, drickskärl, spottlåda, nattkärl. Längre män kunna visserligen låta sin urin i slasktratten, men hur kortare personer bära sig åt, förmår jag ej utlista. —

Vi draga oss in i vårt eget rum. Det mäter efter ögonmått $5 \times 3,5 \times 2,6$ meter. Liknande snusklukt som i det förra rummet, samma temperatur och likadant källarutseende med det välvda taket, där limfärgen faller av i stora flakor. På den smutsbruna färgen där nedom syns en mängd intorkade snusloskor; logerarna ha här tydligen för sed att nattetid sända spottsalvorna på måfå ut i mörkret. Golvet är betäckt (även under sängarna) av ett tjockt smutslager, på vilket gästerna kunna spotta, kråkas och urinera, utan att det just skadar utseendet.

Fönstret är en meter i kvadrat och vätter även mot nyss-nämnda mörka gård. Framför den ena fönsterhalvan sitter ett innanfönster, där dock den ena rutan är sönderslagen. Innan-fönstret till den andra fönsterhalvan står tillreds att sättas in »vid behov». Fönsterkarmen är tätt bekransad av spindelvävar,

som tydligen behövt flera år att samlas. På golvet står en liten oeldad järnkamin av torftigaste slag.

I rummet finns en järnsäng och en ursprungligen ljusmålad trä-säng, av vilka den senare särskilt fängslar vår uppmärksamhet genom den egendomliga tvärådring man redan på avstånd kan skönja på nästan hela dess utsida. Den befinnes vid närmare undersökning utgöras av snusbemängd saliv, som runnit utför sängen och där intorkat. I sängarna ligga dubbla halmmadrasser, trasiga och vedervärdigt smutsiga. Dessutom sophögar, som behövt åratals att samlas. I vardera sängen en huvudkudde, som man drar sig för att vidröra med vetskap om vad som på densamma samlats under tidernas lopp. Lakanen voro hela, men svåra smutsiga; det säges och tydligen med sanning, att trettio smutsiga manskroppar måste ha legat emellan dem, innan de få bytas. Att de vadderade, en gång röda täckena, — på vilka man under åratals spottat, kräkts och gnidit smutsiga fötter, exkrementöslade bakändar och snoriga näsor — ej muntra upp stämningen, torde man förstå. För att minska tvärdraget genom hålen, ha gästerna praktiskt nog infört seden att vika dem dubbla, något som emellertid medför den olägenheten, att delinkventerna måste intaga ett oavbrutet hoprullat läge för att skydda sig mot nattkölden.

Det är givet, att vi här ha ett verkligt eldorado för loppor, vägglöss, klädlöss, hårlöss, plattlöss. Min redan tränade kamrat har medtagit en metall-dosa för deras uppfångande såsom bevis-medel. Här få vi dock intet, hur vi än leta med hjälp av hans elektriska ficklampa. Lössen ha tydligen domnat av i kölden, under väntan att väckas av någon varm människokropp.

Bredvid järnsängen stå tre fjärdedelar av en trästol och vid trä-sängen ett emailjerat kärl för att utmärka den del av rummet, mot vilken spottsalvorna helst böra riktas. Av övriga lyxföremål kan jag upptäcka endast fem inslagna spikar. På två av dem äro handdukar uppslängda. Vad dessa skola användas till är ej möjligt utfundera, då det saknas tvål och såpa, och tvättvattnet finns i rummet bredvid. Blott på den ena ser man märke efter fem smutsiga fingrar. Lampan, vars glas är halvt ogenomskinligt av smuts, står just i begrepp att slockna, något som antyder, att påfyllandet ej tillhör de dagliga vanorna. Två reservsängar stå hopfälda vid fönstret; de tillhöriga sängkläderna ligga i rummet bredvid. I fall de äro avsedda för att i nödfall kunna bereda ett par husvilla medmänniskor ett par platser över det tillåtna, känner jag ej. För övrigt saknas i rummet det allra enklaste, som plågar räknas till mänsklig nödtorft. — Jag är övertygad, att värden vid en försäljning av lösöret i de bägge rummen ej skulle erhålla mer än 20 kronor.

För att förstå livet i ett dylikt näste får man dock ej göra ett hastigt besök i sina snygga kläder. Nej, man bör vara klädd som en buse, veta att man av alla betraktas som en dylik och infinna sig med tanken att möjligen tillbringa sin natt härstädes.

Det är lätt att förstå vilket förfall, som måste inträda hos de stackare, som tvingas till hålor såsom den här skildrade. Mörkret, kolden, ohyran, bristen på rengöringsmöjligheter måste i längden bryta den kraftigaste karaktär. Här finns blott en lisa: alkoholen.

A. Alfvén.

Att ovanstående rapport är i överensstämmelse med sanningen, intygar

Per Lisell.

”Träffen”.

(Stockholms arbetarhem och härberge.)

Måndagen den 2 dec. kl. 9 e. m.

Vi äro fyra, som med raska steg gå uppåt Katarina-hållet. Det gäller att inte komma för sent till »Träffen», som är inrymd i den gamla Dillströmska inrättningens hus, Nytorgsgatan 2. Vi behöva ej komma ensamma. Det är en jämn ström som vållar in. Det dröjer en stund, innan vi bliva placerade, ty vi få ej ta platsen från någon stamkund. Efter en stunds letande i liggaren, hittar vaktmästaren några lediga platser, varpå vi erlägga 35 öre och som kontramärke erhålla en liten avriven papperslapp var med vårt nummer. Vi traska de fyra halvtrapporna upp förbi en massa dörrar, genom vilka logerare oavbrutet slinka ut och in. Luften är unken och parfymerad med doften av urin och dålig tobak.

Vi komma nu in i förhållanden, alldeles motsatta dem jag skildrat från Österlånggatan 2, med ett undantag — snusket. Det är här ett mycket stort rum (se sid. 104) med 89 sängar, genom ett något mer än manshögt plankverk delat i sex avdelningar. Det är ljus — jämförelsevis förstås — genom de tre elektriska lamporna. Det är varmt — kanske 25° — till följd av de två stora kaminerna på kortsidorna.¹ Och det är liv — både av människor och djur. Det första vi se, är en muskulös man, som står alldeles naken framför kaminen vid dörren och med intresserad uppsyn plockar löss ur sin skjorta. Här sitta några i en klunga och dricka ur medförda flaskor — brännvin eller vatten. En buse har sina hoptiggda matrester utredda på den smutsiga filten och grundar tydligen på var han skall börja. Tvänne gäster tala om allvarliga ting: »Ja, det ska jag säga dej, att rättvisa finns ej», säger den ena med bred övertygande stämma, just som vi passera. Ett par, som av ett olyckligt öde placerats som närmaste grannar, överösa varandra med skällsord och svordomar, färdiga att växla en dansk skalle eller en handtryckning, allteftersom de i rusets dimma tycka sig märka en skiftning av motpartens sinnelag. Trots det oavbrutna trampet av nykommande och av förut anlända, som rusta sig för natten, ligger redan ett tjog i djup sömn.

¹ Enligt en stamkunds uppgift (se här nedan) blir det dock på natten, när kaminerna slocknat, oskäligt kallt.

Järnsågarna stå bredvid varandra i fyra långa rader i den stora salen. Många stå så tätt, att en loppa lätt kan skutta över från den ena till den andra. Åtskilliga sängar ha sina huvudgärdar placerade ända in vid de stora fönstren, något som naturligtvis måste verka befordrande för reumatiska åkommor. — Madrasserna i min säng äro så trasiga och smutsiga, att man knappt vill röra dem. Under huvudkudden, som är kolsvart på översidan, ligger »Vad nytt i dag» av den 28 oktober, något som utvisar, att ingen vänlig hand den dagen rustat om sängen och antagligen icke på många dagar förut heller.¹ Underlakanet är iturivet, smutsigt och exkrementölat, överlakanet något snyggare. Den medeltjocka filten är av en praktisk, mörkt brungrå färg, som bra »slår ifrån sig smutsen.» Vi börja ett intresserat sampråk med de närmaste kamraterna i lus-frågan. »Ja, kas finns förstås i varje säng», svarar man beredvilligt. Vi sätta ner vår elektriska ficklampa mot lakanet, och inom några sekunder ha vi en klädlus till de många i mässingsdosan. Vid sängarna äro inskruvade hängare för kläder och handdukar. De sistnämnda äro i allmänhet tämligen rena, men slitna. Min handduk består egentligen av ett antal stora hål med litet tyg däremellan.

»Folkstocken» är av mycket skiftande art. De flesta ha tydligen gammal bekantskap med alkoholen. Men det finns också en hel del, som hamnat här av andra orsaker. Vi se en sovande adertonåring med ett hyggligt utseende, och jag slår mig för att språka ner bredvid en 35-årig man av ett gott och redbart utseende, som ligger här för andra gången. Han har liksom de flesta andra hängt upp sina klädesplagg på hängaren och ligger splitter naken mellan lakanen.

Några gardiner, bord, stolar, mattor, dryckeskärl stå ej att upptäcka i rummet.

I ena hörnet av salen finns en avbalkning på 3×2 meter, dit vi nyfiket styra vår kosa. I halvdunklet se vi en disk med avloppsledning under en vattenledning och en låda med tvålbiter. På disken stå ett halvt dussin handfat. Avskrädena kastas i ett hörn av det lilla rummet. Som de besökande måste låta urinen direkt på asfaltgolvet, har man lagt ett trall utefter disken. Den lilla halvt ogenomskinliga spegeln väcker däremot endast löje, där den hänger i mörkret. Som man torde förstå, sakna gästerna lika mycket fickkammar som tandborstar.

Någon kroppsrengöring förekommer över huvud icke på detta ställe, och logerarna lukta säkerligen lika illa om de kolsvarta fötterna som ur munnen.

På nedvägen ta vi oss, under sken att leta efter våra egna platser, en rond genom de andra salarna. De äro av alldeles lik-

¹ Då doktor Billström sju dagar senare vid ett besök på »Träffen» erhöill samma plats, tog han tidningen med till vår lilla samling från hotellet. I annat fall hade den väl legat kvar där ännu i dag.

nande utseende, de flesta dock blott hälften så stora. Överallt bli vi tilltalade — ibland med ett glåpord, oftare med förfrågan efter våra nummer, varpå vi sanningsenligt bli visade till rätta. På alla håll är man mycket noga om värmen, och dröja vi ett ögonblick längre i dörren än nödvändigt är, hör vi ett mångstämmigt: »stäng dörren!»

I bottenvåningen är ett extra tvätttrum. Den starka urinlukten härleder sig av att var och en ställer sig efter behag och låter sitt vatten — på asfaltgolvet eller på trallet. I rummet innanför är hemlighuset, där väl sexton män samtidigt kunna sitta bänkade, tävlande i spottande och svärjande. Överallt smuts, smuts och åter smuts.

A. Alfvén.

Sanningsenligheten av rapporten intyga

C. Edquist.

M. Fahlberg.

P. Lisell.

Lördagen den 7 dec. kl. 8 e. m.

Då jag i kväll kommer in i förstugan på »Träffen», får jag redogöra för namn, födelseår och var jag är skriven, något som jag också sanningsenligt gör. Vaktmästaren är tydligen mycket noggrann med att varje stamkund expedieras genast och att han får sin vanliga plats, så att vi få vänta en god stund.

I kväll ser man knappt annat än beskänkta logerare. En 70 års gubbe kan med möda hållas uppe, tills han kommit i sin säng, där han om en stund ligger hårt insomnad trots alla skämtsamma väckningsförsök från efterkommande stallbröder. Vi hamna bredvid en femtioårs hedersman med prydligt utseende, som är nog för tanksam att ta sin tillflykt hit, när han varit ute »på galej», och har hängt upp sin stärkskjorta på klädhängaren. Han förnekar bestämt, att han brukar föra hem lus till gumman sin, och blir tydligen obehagligt berörd, då jag visar honom en väggmadam, som samtidigt gör en inspektionsrond på min huvudkudde. På en säng snett emot ligger en annan berusad med sina smutsiga skor upplagda i sängen. Luften är i kväll ännu sämre än vid föregående besök, tack vare den myckna nyköpta usla tobaken. Även i kväll hänger en rad av strumpor, våta av fotsvett och slask på tåtar, av de logerande uppspända vid kaminerna.

Livet är påtagligt mera oroligt än på måndagen, tack vare alkoholen. Sophögarna, som ligga samlade här och där jämte sopborstarna vid kaminerna, tyda på att lördagen är den stora rengöringsdagen. Att golvet är ännu svartare under än mellan sängarna, visar att man ej lider av pedanteri, när det gäller renhållningen.

Mellan rumsvaktmästarna och gästerna tycks det i kväll råda ett kordialt förhållande. I ett rum håller en vaktmästare på att med en borste kraftigt röra upp dammet från golvet, så man knappt ser de 30 logerarna. I ett annat rum, där en Krösus just för 10

öre får sängen ombäddad och ett par nya lakan, försäkrar vaktmästaren, att det är första gången madrassen röres under årets lopp.

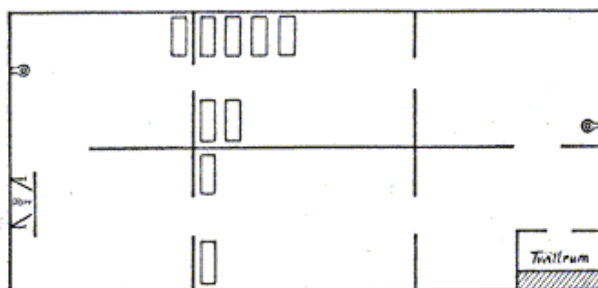
Vi gå upp till mitt rum igen. Händelsevis har jag Aftonbladet på mig. Jag slår mig ned på sängen för att läsa det och lägger ena hälften under mig som skydd mot lössen. Plötsligt gör min kamrat en åtbörd av ångest. En vaktmästare nalkas. Jag skäms över min oförsiktighet, så jag rodnar. Att läsa på Träffen! Och Aftonbladet till!! Och att lägga ett skydd under sig mot lössen!!! Jag skyndar mig att smussla undan tidningen, vilken rumskamaraterna i sitt omtöcknade tillstånd ej observerat.

Jag har ur minnet efter sex veckors förlopp uppgjort nedanstående skematiska skiss över vårt rum på Träffen och överlämnar åt läsaren att ifylla de 89 sängarna.

A. Alfven.

Sanningsenligheten av rapporten intygar

M. Fahlberg.

Onsdagen den 11 december.

— — — Bemötandet ovänligt — ohövligt. — — Luften i trapporna dålig. — — Jag ser ingen fullt nykter. På ett ställe i korridoren en färsk uppräknings och i trappan färsk spår efter urinering. Klosett medelsnygg. Utgångarna alldeles för trånga i händelse av eldsvåda. — Många lågo onyktra och rökte i sängarna, andra hade ett stearinljus löst utan ställ i fönstret bakom sängen eller med en omlindad metalltråd fäst på klädhängaren bredvid kläderna; en hade en ljusstump mellan sina knän i sängen, medan han plockade lössen ur skjortan och uppbrände dem i ljuslågan, vartefter de infångades, med en triumferande min. — — — Luften i logementen dålig. Alla fönster stängda och likaså några små runda ventiler nära taket. — — — Ungefär hälften av logerna gav den vanliga yttre bilden av en förkommen alkoholist ur den senare medelåldern. De flesta lågo nakna i bädden, en och annan fullt påklädd på densamma. Somliga — — — drucko öl eller brännvin. — — — Inga underkläder av renare färg än smutsigt gulbrun och alla betydligt trasiga. — — — I vår avbalkning voro — oss frånräknade — fyra av sex utan skjorta och kalsonger. Svor-

domar, råheter, skryt över superi, samtal kors och tvärs, kryddade med grov humor. De flesta logerarna föreföllo sinsemellan bekanta. — — — I avbalkningen bredvid oss sjöng en logerare en visa om en pederastisk akt »för 5 kronor». — — —

Lakan och filt smutsiga. Kudde och madrass mörkt gråbrungula och illaluktande. — — — Intet dricksvatten. — Inga kärl inne för urin eller kräkning. — — Ett par »hårdingar» (= poliser) kommo civilklädda och letade med vaktmästarens hjälp reda på en 20-årig yngling och utfrågade honom; han fick dock kvarligga. En logerare blev sentimental och började tala om den förestående julen, men nedtystades av de andra med: »Va fan ha vi med julen att göra?»

J. Billström.

Lördagen den 30 november.

— — — Innan vi gick vidare, kunde vi ej undgå att göra en titt i det s. k. mottagningsrummet.¹ — — — Golvet var av sten eller cementplattor, och på detta golv framför kaminen utan underlag låg en person hopkrupen. En del andra stod däromkring. På en bänk vid en långvägg låg ett par personer utan något underlag. — — — Vi fortsatte fyra halvtrappor. — — — Lakanen voro gråsvarta av smuts, och vid närmare granskning befanns, att det i sängen var gott om lus. Det som ådrog sig vår särskilda uppmärksamhet, var den handduk, som hängde vid sängen. Den var smutsig, men ej nog därmed: det fanns levrad blod på den samma.² — — — Vi uppsökte n:r 207. — — — Handduken var ännu mer nedblodad och verkade ännu mer avskräckande. — — —

Per Lisell.

Karl A. Wallin.

— — — Här anvisades oss sängarna n:r 340, 341 för ett pris av 35 öre pr säng. Vi vandrade genom den stora byggnaden, sal efter sal mellan sängar och människor. Våra viloläger sågo hjälpliga ut. Trött efter vandringen kastade jag mig ned på sängen, men blev snart varse ohyra på själva filten. Här och där satt en naken man och granskade sina kläder. Och de, som lågo, lågo nakna under de oförsvarligt tunna filtarna. Ovanpå filtarna hade

¹ Det är tydligen detta rum, där enligt eldaren K. (sid. 123) platserna på stengolvet betalas med 10 öre.

² Antagligen hade en föregående logerare i den lusiga bädden rivit sig till blods för klädans skull och därpå torkat av sig på handduken.

Vid en obduktion av en husvill man, som anträffats död i Stockholm, räknade jag till fyra slag av ohyra. Han var så full av löss, att då man förde sitt öra nära hans huvud, hördes det ett oavbrutet svagt knastrande. Huden var betäckt av ärr och sår, tydligen uppkomna genom det ständiga rivandet. Över bröstet löpte fyra djupa ärr parallelt, påtagligt härstammande från en extra stark krattnings med de fyra fingrarna. Den tämligen allmänna föreställningen, att Strix-historierna illustrera kolingens vardagsstämning, är säkerligen ej överensstämmande med sanna förhållandet.

A. Alfvén.

somliga för kylans skull lagt sina kläder. Mer än en låg påklädd med skorna på huvudgården för att bättre kunna se att läsa, då ljuset icke var på deras sida. En ung man var fördjupad i »Skallran». Så nog fanns där stoff till samtalsämnen den kvällen.

En elektrisk lampa spred någorlunda ljus i vår avdelning, där 13 sängar stodo sida vid sida på ett avstånd av något mer än en fot från varandra och med en mellangång mellan sängraderna på omkring 4 fot. Samma lampa lyste en liknande avdelning på andra sidan en avbalkning. Ett par liknande avdelningar funnos dessutom i samma våning. Tvättrummet var i hög grad otillfredsställande och på grund av annat bruk i samma bänkränna vidrigt. Rostiga bleckburkar emellan sängarna tjänade som spottlådor.

Vi blandade oss i ett sällskap vid kaminen, där av männen själva tvättade strumpor sutto upphängda till torkning. Samtalen hade mycket att lära oss. Somliga hade bott där i många år, en sade 6 år. — — — — —

En ung kraftig omkring 30 års man yttrade, att han nog borde gå bort och tvätta sina strumpor. Men som han tyckte samtalet vara trevligare, stannade han vid det beslutet att i morgon tigga ett par strumpor i stället. Det var onekligen den bekvämaste vägen. Men man kan lätt tänka sig den menliga inverkan dylika ord och exempel har på unga, ännu ofördärvade människor, som alltid finnas blandade i dessa skaror.

P. A. Wenner.

Skepparkarlsgränd 4.

Lördagen den 30 nov. och måndagen den 2 dec. 1912.

Första besöket gjordes av murareförmannen Mauritz Fahlberg ensam; det andra av honom och undertecknad tillsammans.

I nedanstående redogörelse angives dagen för de gjorda iakttagelserna endast i de fall, då någon olikhet kunde förmärkas vid första och andra besöket.

Portgången var vid halv åttatiden på kvällen, då besöken gjordes, mycket svagt upplyst. En vidrig stank slog emot oss i själva porten. Vi stannade och forskade efter källan till denna stank. Då befanns dörren till gården vara öppen. Därinne mötte oss en ohygglig syn. Toaletterna och pissoarerna voro skötta under all kritik. Avföring, urin och uppkastningar hade samlats både i och utanför de härför avsedda kärlen. Genom den öppna dörren trängde den vederstyggliga lukten ut i portgången.

Trappuppgången hade en smutsig färgton men var också i själva verket mycket smutsig. Vid ljuset av en ficklampa, som vi hade med oss, kunde vi förvissa oss om detta.

Två trappor upp träffade vi en kvinna, som sålde sängbiljetter. Hon kände igen hr F. sedan hans första besök och lovade honom samma säng som förra gången. Den var belägen i ett kök fyra trappor upp. I samma våning erhöll jag också min sängplats.

För vardera bädden betalade vi 50 öre. Namn, födelseår och kyrkskrivningsort fingo vi uppgiva. Vår sysselsättning frågades inte efter.

Sedan vi fått våra biljetter och blivit vederbörligen antecknade, kallade biljettförsäljerskan på en pojke i sexårsåldern. Han blev tillsagd att visa oss våra rum.

Det bör antecknas som synnerligen anmärkningsvärt, att ett barn får användas på en sådan plats som hotellet i fråga och bland sådana människor som dess logerare. Gossen var pigg och språk-sam och föreföll synnerligen förtrogen med förhållandena på hotellet.

Det kök hr F. hänvisades till utgjorde rummet n:o 16. Jag fick min sängplats i rummet n:o 18. Där funnos sju järnsängar på en golvyta av ungefär 16 kvadratmeter. Rummets höjd torde vara omkring 2,85 meter.

Golvet och för övrigt hela rummet var mycket smutsigt.

Sängkläderna bestodo av madrass, kudde med örngott, filt samt över- och underlakan. Örngottet och lakanen hade en grå-daskig färg och voro till den grad nedsmutsade, att det nästan trotsar all beskrivning. Orenlighet av varjehanda slag hade torkat fast på lakanen. En del av denna orenlighet var ännu fuktig. Och här — i denna bädd — skulle jag få ligga. Och med sex andra personer skulle jag få dela rummet.

I köket, där hr F. fått sin plats, funnos tre bäddar. Golvytan var omkring 7,5 kvadratmeter. I ena hörnet fanns en liten järnspis. Ett väggfast tvättställ med vanligt slaskrörsavlopp hörde också till inredningen. Och det användes både som tvättställ och urinträtt. Golvet därnedanför var på lördagskvällen genomvätt av vatten, urin och uppkastningar. Och ännu på måndagskvällen hade synbarligen ingen rengöring ägt rum. Lukten i köket var så vidrig, att man inte gärna kunde stanna lång stund därinne.

Vid spisen satt båda kvällarna en man och lagade mat — halvfull båda gångerna. På lördagskvällen stekte han fläsk, på måndag falukorv.

Vatten tillhandahölls inte i rummen. I tamburen däremot fanns en vattenledning. Där funnos även några ohyggligt illaluktande plåthinkar, som användes till nattkärl.

På vinden funnos tre torrklosetter, vilka liksom klosetterna på gården voro skötta så dåligt som möjligt — man kunde vara frestad att säga *sämre* än möjligt. På lördagskvällen voro de så överfyllda, att det var omöjligt använda dem annat än i halvt stående ställning. Många hade också gripit till den utvägen. Avföringen stod nämligen upp över själva sittbräderna och hade runnit ut över dessa.

På måndagskvällen voro klosetterna tömda, men sittbräderna voro inte rengjorda — inte med vatten åtminstone.

Sedan vi samma kväll besökt även några andra ungarshotell, återvände vi vid tiotiden till Skepparkarlsgränd 4. Logerarna hade

då samlats. Somliga voro rätt nyktra, andra mer eller mindre berusade. På lördagskvällen var de berusades antal större. Hr F. blev då ivrigt bjuden på brännvin av en rumskamrat, som tagit en literflaska med sig. Och först när hr F. förklarade, att han nyss kommit från sjukhuset och därför inte vågade dricka brännvin, fick han vara i fred.

Logerarna klagade över den dåliga belysningen — en liten kökslampa med nedrökt glas för sju man — snusket och ohyran. De flesta föreföllo slöa och däsiga. En underhöll sina kamrater med sång och vanliga kolingskvickheter. Luften var tjock. Tonen var rå. Allt bar vittne om att vi befunno oss i »den undre världen». Ingen torde vilja förebrå oss för att vi inte stannade längre än till kl. 11. Lördag kväll uthärdade dock hr F. till kl. 2 på natten.

Carl Edquist.

Riktigheten av ovanstående rapport intygar:

Mauritz Fahlberg.

Lördagen den 7 december.

— — — Utom dessa sängar fanns i rummet blott en bänk med ett handfat samt några spottkoppar. Madrasser, filter, kuddar och lakan sågo allt annat än rena ut, de sistnämnda smutsbruna. En lampa hängde på väggen och spred ett dämpat ljus i rummet, vars luft var skämd och uppblandad med tobaksrök.

Karl Petander.

Onsdagen den 11 december.

— — — Luften, som redan utanför i gränden var tjock och illaluktande, försämrades ytterligare i trappan och förstugan. Trappor och trappavsats svagt upplysta, tamburen ej upplyst. — — I tamburen stodo två smutsiga zinkhinkar med urin och kräkning; stank. I rummet, som (efter uppstegning) bör vara drygt 16 kvm. funnos: en lampa på väggen, en kakelugn med brasa, ett bord, en stol samt sex eller sju bäddar på vanliga turistsängar med medelsmutsiga lakan. Vid varje säng en spottlåda. Luften redan rätt dålig. På bordet låg litet mat och några smutsiga strumpor. På en tät framför brasan torkade några smutsiga och trasiga strumpor. Männen, som voro medelålders, relativt snygga och föreföllo i det närmaste nyktra, voro buttra och slutna. En av dem, mera rusig, berättade om sitt sista anfall av »flugan». I köket orerade en stamkund, rätt berusad, över sin bädd.

— — Vid besök å de övre avträdena syntes i farstun tre smutsiga, stinkande, trasiga madrasser över varandra, sannolikt för »vädring» och enligt uppgift av hr Fahlberg hade dessa legat på samma sätt även vid hans tidigare besök.

— — På gården en smutsig pissoar, svår att hitta; en klosett överfull och smutsig, en ej så full, men trasig framtill och upptill på sitsen; flera bräder sönderbrutna, avföring på lock och säte, en gräslig stank på hela den lilla gården. Spottning flerstädes i trap-porna och på ett ställe urin.

J. Billström.

Lördagen den 30 november.

— — — mörkt och smutsigt. Fyra trappor upp erhåller jag en plats i en snuskig säng. En trästol med bortfallen rygg har beslagtagits av den först anlända gästen; de övriga få lägga kläderna på sina sängar. Ett målat furubord bär en hink med tre liter vatten till de sju gästernas rengöring och ett handfat. Under bordet en slaskhink. Ingen tvål. Då vi ströva genom huset, träffa vi litet varstades i korridorerna hinkar, redan nästan fyllda av urin, som även genomdränkt golvet däromkring. I en korridor står en berusad, fullt avklädd karl och söker fåfängt låta sitt vatten i hinken på golvet; det mästa går på golvet och på hans fötter. I ett litet kök, som nästan helt upptages av de tre sängarna, står en man och steker fläsk. Från rummen höras skrän och sång av rusiga gäster.

På gården besiktiga vi ett par snuskiga avträden, dit vi lotsat oss fram mellan uppkastningarna.

A. Alfvén.

Torsdagen den 23 januari 1913.

Här fick jag en 50-öres plats. Utanför dörren i korridoren stod en hink för urinerings. I ett annat rum, påstodo de logerande, stod den inne och stank. Det fanns ett handfat i en dålig kommod avsett för 9 personer. Det drog mycket starkt från ett av fönstren, trots det att handdukar (!) hade stoppats i springorna. Eldningen påstods av de logerande vara alldeles otillräcklig, varför de själva måste medföra ved. Klosetterna på gården, tre stycken, påstodo de aldrig ha blivit ordentligt rengjorda. Vid vårt besök fanns intorkad (och färsk) träck omkring fjölen på sittbrädet i alla tre. »Lakan, som enligt föreskrift, skola ombytas för var ny logerare, lågo alltid minst veckan ut. Begärde man rent, voro de alltid 'på tvätt'».

Gustav Thorsell.

Frälsningsarméns härbergen.

A. Nr 18—20 Köpmangatan.

Måndagen den 2 december.

— — — efter att ha uppgivit namn och födelseår, mantals-skrivningsort samt yrke och tillfrågats, om vi voro tysta och ordentliga, fingo vi för en avgift av 30 öre en sängplats. — Vi pas-

serade ett 30-tal rum med omkring 180 sängplatser. Det berättas oss, att alla gäster ovillkorligen måste lämna sina platser kl. 9 f. m. oavsett vardag eller söndag, vintertid eller väderlek. Ingen får heller komma in före kl. 6 e. m. Berusade personer sades ej få tillträde. Den som smugglar in rusdrycker riskerar att avvisas. Madrasser och filter voro ganska smutsiga. Lakan och handdukar sades bli utbytta var fjortonde dag. Tvättrummet var för litet och ganska smutsigt. Där kasta gästerna ock sitt vatten. Ingen ventil fanns; som lätt kan tänkas var det en ganska oangenäm lukt. I en del rum sades det vara ganska gott om ohyra i sängarna. I regel hade gästerna bott där i långa tider. De syntes trivas bra. »Man kan ju ej begära bättre för så ringa betalning». Härberget är alltid upptaget till sista plats. Gästerna klagade över att det icke fanns något att torka kläderna på, vilket ju är en stor svårighet under den mer våta årstiden. Det fanns nämligen blott en kamin för en fyra, fem sammanhängande rum. De måste stå omkring kaminen och hålla sina kläder till torkning. Antalet platser i varje rum var från 2 till 15 eller 18 stycken.

Gunnar Andersson.

Onsdagen den 22 januari.

— — — De av oss, som hade Frälsningsarméns poletter, kommo snart in, men de som ville komma in för kontant betalning, utan att ha bott på härberget föregående natt, fingo stå och vänta mycket länge, och många fingo gå, sedan alla platser upptagits. En vakt i trappan undersökte, om jag hade någon butelj rusdrycker i fickan. — Jag gick upp och undersökte min säng och fann den allt annat än tilltalande. Lakanen voro smutsiga samt bemängda med torkade blodfläckar, rester av avföring och urin i torkad form. Löss fanns även i sängen. — Kl. $\frac{1}{2}$ 10 e. m. stänges porten. Sedan får ingen komma in.

Per Lisell.

M. Fahlberg.

Den 21 januari sökte jag erhålla plats här, men förgäves. Många fingo med mig återvända.

Av intresse var det att se behandlingen av en gammal grå dövtum man. Han hade bara 16 öre. Ännu var det icke fullt hus när hans tur kom. Han fick nej. Det fanns icke plats för honom. En av oss gav honom då 11 öre, men han fick ändå icke komma in. Först när de 3 återstående örena av oss blivit erlagda, fick denne stackare tillträde till detta s. k. härberge.

Den 22 januari stod jag tåligt i kö i $\frac{3}{4}$ timme för att få komma in, men lyckades ej. Och i den iskalla förstugan ådrog jag mig en grundlig förkylning. Det vore en väl så god guds-tjänst att åtminstone låta de väntande, frusna stackarne, undernärda och olyckliga som de äro, i ett varmt rum, såsom i det innanför den kalla förstugan belägna bönerummet, få avvakta avgörandet om rum beredes eller icke. Det är för övrigt oförsvarligt att låta personalen sitta i denna kyla i sin svåra, tröttande — för att icke säga tröstlösa — uppgift.

De som fingo passera oss hela tiden, fast de kommo senare än vi, voro de som bott på härberget föregående natt eller som kommo med arméns s. k. fribiljetter eller »tiggerlappar», som männen själva kalla dessa poletter. Mina tre kamrater kommo senare än jag, men fingo ändå rum, tack vare dessa tiggerlappar. Mina kontanter hjälpte icke.

Då vi senare återvände, kom jag in på en annans biljett. Vi kommo i intressanta samtal med de många logerarne. I omgifningen var mycket övrigt att önska. Då andra berättat därom, vill jag blott anföra något från samtalet. En ung, kraftig man hade gått »brandvakt» (d. v. s. husvill) 2 nätter. Tredje natten fick han en sängplats på »Träffen» men kunde trots trötthet ej somna förr än på morgonsidan på grund av ohyran. »Här syns man vilja känna oss utan och innan och läsa våra tankar», sade en annan. »Somliga ha svårt att tigga, och då är det ju barmhärtigt av en annan att tigga för dem, så att de icke svälta ihjäl», sade samme man. »Men de äro så kitsliga och obarmhärtiga. Det var en fru som sade: 'om sommarn vill Ni inte arbeta och nu tigger Ni!' Men jag kunde i somras icke få något arbete i Stockholm utan måste ut på landet, fast jag icke kunde något lantarbete. Något handtverk har jag icke fått lära mig. Och icke kan vi rå för strejkerna. Det är gubbarna i Folkets hus, som ställa till med det. Jag kom till landet, men icke kunde jag slå. Det var dock åtskilligt annat, jag kunde göra, så att jag klarade mig.»

Så kommo vi att tala om krig. Det voro männen icke rädda för. Men ingen upprorisk känsla mot det bestående gjorde sig gällande, fast vi som kamrater och grovarbetare fritt uttalade våra åsikter. Men dessa män tyckte, att det icke kunde skada, om de icke voro fullt så många i kampen för tillvaron. Nu kryper den ene på den andre. Överallt hör man från arbetsgivarna: »Vill du icke vara nöjd, så kan jag få många andra i stället».

P. A. Wenner.

Onsdagen den 22 januari.

— — — Efter mycket lång väntan (drygt $\frac{1}{2}$ timme) i den iskalla förstugan erhöles biljett till en 40-öres plats 4 tr. upp. Jag såg en smutsig kam och handduk. Så vitt jag såg, fanns det ej

någon bekvämlighetsinrättning i denna våning. Längre ned (30-öres platserna) var det stark urinstank i tvätttrummet, som gjorde ett ledsamt intryck. Tvättbordet hade 3 handfat på ungefär 24 personer. På golven lågo mycket smutsiga mattor. —

Gustav Thorsell.

B. Bennikebrinken 2.

Onsdagen den 22 januari.

— — — Jag erhöll en 40-öres plats 3 tr. upp. Rätt snygga tvättbord med avlopp i mitten av varje tvättbäcken. Dessutom fanns en avloppsledning att kasta vatten i. Karbollukt i toaletterummet angav försök till bättre renhållning än på härberget 18—20 Köpmangatan. Golv och lakan voro smutsiga. Mitt underlakan var svart som efter en kolarbetare. Små täta blodspår antydde att sömnen för någon företrädare icke varit ostörd. Inga stolar funnos. En hängare över var säng var otillräcklig för alla klädespersedlar.

Värmen var fullt tillräcklig på dessa ställen. Totalintrycket var ungefär detsamma från de av mig besökta hotellen, möjligen något gynnsammare på Arméns ställen, åtminstone i betraktande av det lägre priset.

Gustav Thorsell.

Söndagen den 1 december.

— — — upplystes, att lakan brukade bytas var fjortonde dag. Även upplystes att där fanns ohyra, dock kunde vi ej hitta några. Rummet innehöll tretton bäddar, en stol, en spottlåda till varje säng. Någon annan ventilation än genom fönstret fanns ej. Bäddarna kostade 40 öre per styck.

Karl A. Wallin.

M. Fahlberg.

Helmer Jansson.

Onsdagen den 22 januari.

— — — Sängarna voro ganska hyggliga. Någon ohyra upptäckte jag icke. Men det väckte heller ingen förvåning, att den ena tändstickan efter den andra tändes för undersökningen. »I den där sängen har så många olika legat», menade en, »så där är det nog icke säkert». Det var varmt i rummet. Utom sängar och människor fanns i det stora rummet en stol och en koffert. Det är en upptäckt att på dessa hotell finna några andra möbler än sängar. — Sängen är logerarens allt i alla: soffa, stol och bord.

En full stackare hade kommit in. Troligen hade han bott här någon tid. Han ville ock njuta av kaminen och slog sig ned på golvet. Men där fick han ej sitta länge. Vaktmästaren kom och gav honom en välbehövlig föreställning. Det hjälpte, och han somnade påklädd på sin säng efter stoj och dumt prat.

En var lycklig ägare till den lilla kofferten och såg mycket ordentlig ut. Han kände sig nog äga en liten vrå.

En trevlig, ofördärvad yngling fanns där. Det var ett nöje att se honom, men en sorg att se honom i detta sällskap. Han var skomakare och hade köpt sig ett pråktigt sulläder och avhandlade nu sin plan att få ett par oslitliga stövelsulor. I denne ynglings mun fanns ingen svordom och intet ohöviskt tal, som annars så allmänt råder ibland männen på dessa platser.

Golven voro här rena och tvättrummet i god ordning.

P. A. Wenner.

C. Österlånggatan 47.

Onsdagen den 22 januari.

— — —. Efter avlämnandet av mitt frikort och kontant 10 öre i tilläggsavgift fick jag en sängplats. Min säng såg ganska hygglig ut. I detta rum hade en logerare infunnit sig och redan lagt sig alldeles naken. Han beklagade sig över att det var kallt därinne. Jag undersökte rummet litet närmare och fann längst borta i ena ändan en koksamin, som var fyr uti, samt vid ena sidan ett fyrkantigt hål i väggen, troligen avsett för att lämna värme till det närgränsande rummet. Bord, stolar, skåp saknades alldeles samt något att hämta vatten uti.

Per Lisell.

M. Fahlberg.

Onsdagen den 22 januari.

— — —. Det relativt bästa intrycket gjorde detta arméhärberge, där en sängplats 3 tr. upp kostade 50 öre. Golvet var här av massa, som gjorde renhållningen lättare. En kam var mycket smutsig, defekt på ett stort antal pinnar och avsedd för 8 personer. För hela våningen (cirka 24 personer) fanns en liten toalett-kabyss med en tvättbänk av zink med avlopp i mitten, vilket av lukten att döma tydligen även begagnades som pissoar. Endast 3 handfat fanns. En mycket smutsig långhandduk fanns liksom vid varje sängplats en handduk, samtliga smutsiga, lakanen voro renare än på de övriga härbergen.

Gustav Thorsell.

Onsdagen den 22 januari.

— — —. Här fick jag övertaga en plats, som kostade 50 öre. Ingen frågade efter namn eller dylikt. Den övertagna sängen hade ett smutsigt lakan med stora fläckar, förut begagnat. En man låg redan i sin säng, naken under sin filt och sov. I nästa lilla rum låg en annan logerare. Genom ett hål i väggen kom värmen in i rummet. I övrigt var det rätt hyggligt här. — Det fanns ovanligt nog för dessa härbergen — till och med några stolar.

P. A. Wenner.

A.-B. Ungkarshotellet, Köpmannagatan 15.

Lördagen den 30 november.

— — —. Det första som då möttes var en massa rusiga individer, stojande den ena värre än den andra. — Detta hotell inryms i de tre våningarna åt gatan samt delvis även åt gården. Det rymmer 265 sängplatser. — Trapporna voro endast upplysta av små osande fotogenlampor och voro i ett ytterst bedröfligt skick med högar av smuts.

På vår väg uppåt gjorde vi ett ögonkast in i ett av de förbipasserade rummen. Det första vi sågo var idel rusiga individer samt en med »litern» i hand framrusande yngling på cirka 27 år, som av oss begärde en korkskruv. Det var den vidrigaste luft, man kan tänka sig i en människoboning. Rummet rymde ett tjugutal sängplatser.

Vi fortsatte till det oss anvisade rummet. Väl inkomna möttes vi av en ruskig tavla: en sex å åtta man spelande kort, alla, unga och gamla, mer eller mindre rusiga. En var som bäst i färd med att förtära så mycket som möjligt ur en literflaska med brännvin. Allt försiggick under högljutt skrän. När litern var slut, tog även kortspelet slut. Men så mycket mer ökades skrålet och skränet; den ena sjöng, en annan grälade, andra åter fordrade tystnad i hårda ordalag.

När klockan närmade sig halv tio, drogo de sig till sina sängplatser. En del kastade sig på sina bäddar utan att ens taga av sig skorna, fastän de voro både smutsiga och våta. Andra åter togo av sig vartenda plagg, synande allt både ut- och invändigt och kastande de funna lössen ifrån sig både till höger och vänster, varpå kläderna kastades i en hög på golvet bredvid sängen. De flesta föredrogo att, för lössens skull, sova utan några kläder alls på sig. Vi blevo även tillradda att ta av oss skjortorna, ty »man klarade sig då bättre från eländet».

Enligt de upplysningar vi fingo bytas lakanen var fjortonde dag och handdukarna varje lördag. Ingen kände till att madrasser och filter vädrats eller på något sätt rengjorts; ej heller kände man till någon rengöring av golv och väggar. Finsk badstu få gästerna tisdagar och lördagar kl. 4—10 e. m. mot en avgift av 20 öre.¹

De rum vi besökte rymde 20 å 25 platser. Några rum voro delade i två hälfter med en liten ventil i den ena avdelningen. Några av ventilerna voro söndriga, så att de ej kunde användas.

Tvätttrummet, ett litet rum intill trappuppgången, var så snuskigt, att det liknade ett svinhus med en efter långväggen fastsatt rännformig disk, som användes till tvättbord. Den användes liksom golvet tydligen även att låta urinen på. Ingen tvål eller borste kunde upptäckas.

Gunnar Andersson.

Helmer Jansson.

¹ Se bifogade brev.

Lördagen den 7 december.

— — —. Sovrummen lägo i två våningar, och i vardera finnas c:a tre salar eller mer intill varandra. — — —. Vårt rum var ungefär 8 och 5 meter i längd och bredd och 3 1/2 meter i höjd, och i detta funnos 11 sängar. — — —. Sängen är den enda plats, där man kan lägga sina tillhörigheter, det må nu vara kläder, ölbuteljer, smörgås, tidningar eller annat. De två männen se närmast ut som kontorsmän, för vilka det gått utför av en eller annan anledning. Till vänster om dem åter ha vi en grupp på tre personer, en äldre och två medelålders män, vilka ligga eller hänga över sängarna, samlade kring en »liter», som de söka göra slut på. Under tiden väsnas de, skrika och prata om varandra osammanhängande satser. Till sist är flaskan slut. Två av dem vackla ut, den ena med tombuteljen i hand, som han svänger på ett för den allmänna säkerheten farligt sätt. Den tredje dryckesbrodern somnar av på sin säng, påklädd och med benen hängande utanför sängen. Då stiger en av de nämnda yngre männen upp, går fram till hans bädd och söker lösa av honom de smutsiga skodon, allt under det mannen på sängen sparkar utan att förstå innebörden av den hjälp han erhåller. När skodonen kommit av, lägger den yngre mannen varsamt upp hans ben på sängen och går tillbaka till sin plats och sin läsning. Ytterligare till vänster om den rusige ligger en annan man, också han rökande.

Jag går ut ett slag genom de andra båda rummen, dit dörren står öppen. Situationen är här ungefär likartad. De sitta eller ligga i sängarna, ofta nakna utan ens någon skjorta på kroppen, äta smörgås, röka o. s. v. Samtalet tycks i väsentlig grad röra sig om sprit och vad därmed sammanhänger. I en grupp av medelålders eller något äldre män — dessa tyckas utgöra största procenten — berättar en exempelvis, hurusom han på mindre än en halvtimme förtärt 18 flaskor öl. Omedelbart därpå hade han druckit en liter brännvin och sedan gått från en namngiven gata till en annan, där han hade sitt hem. Dit kommen, hade han slängt sig på sängen. Men, »då snurrade sängen runt i huvudet på mig». I yttre rummet sitta också tre pojkar på en 17 å 18 år. De två se hyggliga ut med sina ännu ofördärvade utseenden; den tredjes utseende och blickar röja redan en ganska förhärdad och förråad natur. Han omnämner i förbigående, att han slingrat sig från polisen, som sökte få tag i honom, då han kom ut från en »kåk». De två förstnämnda omtala för mig att de äro båtseldare, men nu sakna arbete, som vid denna årstid ej står till att få, säga de.

Luften är tjock och kvav i rummet, och värmen torde uppgå till 25 å 30 grader. På värmeledningen hänga våta smutsiga strumpor till tork, vilket i förening med de smutsiga kropparna och tobaksröken giva en förklaring till atmosfärens beskaffenhet. Det enda rena man ser är handdukarna, som ännu nära nog oan-

vända hänga kring väggarna. De bytas om var 14:e dag, och i dag har det skett. Lakanen däremot äro smutsbruna, och på dem iakttaga vi de djur, som trivas där smuts och orenhet råder — — —.

Karl Petander.

Onsdagen den 11 december.

— — —. Trappan en meter bred och genom den skulle alla logementen tömmas (även vid eldsvåda). — — —, förstugan, ett lågt rum med en vask av någon massa, smutsig och illaluktande, två vattenkranar och två slaskar, sex emailjerade dåliga handfat, stark lukt av urin. En gubbe stod och drack ur vattenkranen. — — —. Elektrisk belysning i salarna. — — —. Ingen stol, intet bord, intet dricksvatten. Handduken tämligen ren. Dålig luft. Några äto ur medhavd matsäck. En person stod och tvättade sig före sänggåendet — tydligen den ende i logementet. I varje rum stod en säng så, att huvudgärdet stod omedelbart emot de heta flänsarna av centralvärmeapparaten. — Våra tre rumskamrater voro berusade — — —. Klosetterna illa gjorda, så att urinen strömmade ut på golvet under framstyckena. Ett hål är nedsmetat runtom och på locket med färsk avföring, två hål nedsmutsade litet ovanpå och vid kanten med gammal intorkad avföring.

J. Billström.

Lördagen den 6 december.

— — —. I rummet funnos elva sängar. — — —. Lakanen voro gråsmutsiga och ej fria från ohyra. — — —. Vid en säng hade tre män samlats under tal om allehanda bedrifter och läto en literflaska gå runt, tills innehållet tömts — — —.

P. Lisell.

Tisdagen den 21 januari.

Här fattas mycket i god ordning. Golven likna mer ett stall än en människoboning. Det ser ut som om lakanen användas året om. I tryckt tillkännagivande bjudas rena lakan för en tilläggsavgift av 10 öre. Sängplatsen kostar 40 öre. Det var tillräckligt varmt. Tvättbänken, som samtidigt var urinströmmad, var vidrig. Allt vittnar om en tom och ömklig tillvaro för de många logerare, som säng vid säng fyllde de många rummen.

P. A. Wenner.

Hotell Uppsala.

Lördagen den 30 november.

Undertecknade Per Lisell och Karl Wallin fingo på vår lott att söka inträde och erhålla sängplats å Hotell Uppsala, *Österlånggatan 4*. Redan i portgången möttes vi av en osund stank, i den svagt upplysta trappan var det smuts och orenlighet. Uppkomna 2 trappor träffades vaktmästaren, vilken vi tillfrågade, om någon sängplats fanns för natten att erhålla. Vi fingo till svar att 3 trappor upp fanns plats i ett rum med sju stycken bäddar, om vi ville bo där, vilket vi gärna mottogo, då vi voro både trasiga och fattiga, så den ena måste låna den andra för att kunna få ihop avgiften, som var 50 öre per man och liggplats. Jag, Per Lisell, blev på ett papper uppskriven under namn av Per Andersson och Karl Wallin under sitt rätta namn. Några vidare upplysningar om vår person begärdes ej. Rummet var nr 9 och hade en yta av ungefär 25 kvadratmeter, försett med 7 stycken järnsängar, och fanns i varje säng en madrass, en kudde, två filter och två lakan. Madrasserna i en del sängar voro orengade samt delvis särskilt på mitten förorenade, delvis av fasttorkad blod. Lakanen voro delvis kolsvarta av smuts och voro till den grad bemängda med löss och all möjlig orenlighet, att det var för oss omöjligt att våga komma i sängarnas närhet. Vi plockade stora praktexemplar löss ur tre av sängarne och lade ner dem i en mässingsdosa med tätt lock.

Då vi beklagade oss över att det fanns så gott om löss, så fick vi det svaret här och där från sängarne, att, »lus är det gott om» och rätt som det var måste en vrida och vända på sig med utropet, »nu har jag en dj—l på ryggen, som biter ojämt».

En sade, att han legat där i sex månader och att det har bytts lakan endast några gånger på den tiden. En handduk fanns hängande på en spik vid varje säng, men nästan kolsvart. I rummet fanns 2 1/2 stol, men intet bord, dessutom fanns 5 spottlådor och 2 bleckburkar, alla troligen länge sedan de blevo rengjorda. En liten kökslampa, som man måste sitta mycket nära intill för att kunna se läsa tidningen. En liten spegel hängde på väggen, och så fanns en hårborste, som låg på golvet.

Jag blev törstig och frågade, om där fanns något vatten. En välvillig röst sade, att ute i tvättrummet i tamburen fanns vattenledning. »Finns där då något att dricka med?» — »Nej», blev svaret, »men här får du låna en flaska av mig, som varit använd till mjölkflaska». Jag tog flaskan och gick ut, och där fanns en vattenledning med slasktratt och en längre bänk, liknande diskbänk. På denna bänk fanns 2 stycken tvättfat av plåt samt en massa uppkastningar i förening med urin.

Lukten och stanken var olidlig.

Att elda rummet med lämnades enligt uppgift endast 4 vedträn, aldrig mera.

De gamla stamkunderna, som legat där förra vintern, omtalade att de fingo under en lång tid vara alldeles utan ved, det var i februari och mars 1911, »och vi frös så tänderna skallrade i käften på oss». Kölden hade varit ända till 20 grader ute.

Avträdet på gården var i sådant skick, att en person med något så när rena kläder ej kan gå in där utan att nersmutsa kläderna. Lukten lika odräglig.

Rätt som vi sitter på en stol och tittar i tidningen, så hörs från en säng: »nu är en dj—l på benet igen och biter». Vi gå dit och lyser med ficklampan och få tag i en stor lus, som vi genast infångar och släpper ner i dosan till de övriga.

Klockan slår tio och vi bli tillsagda att ej vara uppe längre, ty vi måste lägga oss, säga de och släcka lampan. Det skall vara både tyst och mörkt i rummen kl. 10, (»överträdelse är 50 kr. böter» hörs från en säng). Från en säng börjar långa snarkningar, från en annan åter ett annat ljud och omedelbart efter en gräslig stank, som förpestar hela rummet. En tredje, som somnat i full utrustning och i fullt rus, vaknar till helt plötsligt med en hel del svordomar, och så är allt åter tyst en liten stund utom skrälet från närgränsande rum, vilket tränger sig in till oss.

Vid närmare undersökning befanns, att på panelen runt väggarna var det högtals med damm, smuts och all möjlig orenlighet.

Stönande och högljudda rop från en, som inslumrat under fullt rus, gjorde oss olustiga till mods, och vi beslöto att så fort som möjligt söka oss ut i friska luften; kl. var då 11,15 e. m.

Per Lisell.

Karl A. Wallin.

I *ungkarshotellet Österlånggatan 4* måste man vara i tid för att få plats. På måndagen den 2 dec. är det redan kl. $\frac{1}{2}$ 8 e. m. fullt hus. Dock ser jag genom ett smutsigt förstugufönster en smutsig, naken man, som i ett smutsigt rum ligger i en smutsig säng.

Lördagen den 7 dec. är det fullt redan kl. 6,30. Herr Fahlberg tar oss emellertid ut på gården och visar oss ett par avträden, där exkrementer i tjockt lager betäcka både sittbrädet och det uppslagna lockets framsida.

A. Alfvén.

Tisdagen den 21 januari.

Här var mycket ruskigt. Snusk och orenlighet var man än såg inom och utom hus. Huru kan hälsovårdspolisens tillåta något dylikt? Sängarna voro smutsiga med alla tecken av saknande vård. Smutsiga lakan och rester av kol och annat skräp i själva sängen från en föregående logerare. Männen lågo nakna för att bättre fria sig från ohyran. En man beprisade dock sin usla bädd och sade sig hellre vilja lägga manken till för att förtjäna 15 öre mer och få en plats här. Ty på »Träffen» hade han frusit gement.

Det skulle nog icke skada, om han lade manken till ännu något bättre och flyttade ifrån allt vad ungkarshotell heter. Men han var en drinkare och vid vår återkomst — — —. Priset var här 50 öre för en sängplats. En liten lampa stod i det inre rummet. I vårt lilla mörka rum fanns ingen lampa — — —.

P. A. Wenner.

Stockholms Ungkarls hem.

Söndagen den 1 december.

— — —. Vid ingången möttes vi av en urinstank. — — —. I sängarna voro lakanen ganska smutsiga, men de som låg där upplyste oss om att vi fick rena, när vi begärde. Någon ohyra kunde vi ej hitta, men de som låg där upplyste oss om, att det ej var fritt. — — —.

Karl A. Wallin. M. Fahlberg. Helmer Jansson.

Lördagen den 7 december.

Det rum, dit jag här blev visad, är det enda jag på mina strövtåg sett, där man kan ligga hyggligt för 50 öre. Väggar och linoleummattor äro snygga, sängkläderna likaså. Järnsängarna ha fjädrande bottnar. De fyra rumskamraterna se hyggligare ut än dem jag sett på andra håll. Hotellet ser tämligen nytt ut. Tvätt-rummen mycket otillfredsställande.

A. Alfvén.

"Hotell Toutin en trappa ned".

Onsdagen den 11 december.

Vi mottogos av en berusad person. Han visste ej, om det fanns plats, men hörde efter först på ett håll och sedan på ett annat, som låg ytterligare en halv trappa längre ner. Där stod en omkring 18-årig flicka och ordnade till natten i ett rum, som var fyllt med ett bord, en vask, 5 å 6 bäddar, två stora skåp. Ett fönster satt på sidan av en alkov och vätte mot en ljusgård av högst två meters bredd. — Det fanns en säng ledig i ett annat, rum, dess föregående innehavare hade ej kommit än och hade uppträtt under falskt namn. Pris 60 öre. Elva bäddar i rummet. Golv, bord och lampor gjorde ett relativt snyggt intryck. Dricks-vatten, hinkar och spottlådor finnas. Luften medeldålig. Logerarna, av vilka en var berusad, syntes vara stamkunder. Lakan och filter medelsmutsiga.

M. Fahlberg.

J. Billström.

Hotell "Boston".

Söndagen den 1 december.

Som alla billigare platser voro upptagna, erhöilo vi 75-öres-platser. — — —. Lakanen voro ganska rena med undantag av lakanen i sängen nr 36, där det såg ut, som om sådesuttömningar ägt rum. Örngottet i samma säng hade en större fläck, bestående av intorkat smusspott. Underlakanet var betäckt av grus och smörja, som om någon föregående person legat med smutsiga kängor i sängen. För övrigt fanns i rummet vid varje säng en stol och en spottlåda, men dessa senare hade ej varit tömda på bra länge. Från de billigare rummen intill hördes ett skrän och skrål, som bar vittne om att samma liv ägde rum som på andra ungkarls-hotell. — — —.

*Karl A. Wallin.**Helmer Jansson.*

Lördagen den 7 december.

— — —. Då värdinnan skulle öppna en dörr, som skilde tamburen från ett av rummen, så skulle en logerare ut genom samma dörr. De möttes just i dörren; den senare sprutade ur mun en massa uppkastningar, så att värdinnan skrek. Men han rusade förbi henne tvärs igenom korridoren och ut i ett tvättrum, där jag hörde, att han fortsatte med kräkningar. — — —.

Per Lisell.

Lördagen den 7 december.

— — — hotell Boston, ett mindre hotell, där man tog 75 öre per natt, men som icke desto mindre syntes mig nära nog ruskigast. — — —.

*Karl Petander.**Hotell Norge.*

Söndagen den 1 december.

— — —. Detta hotell var det snyggaste och renaste av alla som besökts. I rummet fanns förutom fyra bäddar ett bord, en 14 linjers hänglampa, en stol och en spottlåda till varje säng, en kommod samt rena och snygga sängkläder. Men innanför dörren i rummet stod en slaskpyts, som gav en svår och illaluktande stank från sig. De som lågo där försäkrade, att där ej fanns någon ohyra. Jag undersökte sängen utan att finna någon. Bädden kostade 60 öre. En person hade bott där i 14 år. Lakan bytas var åttonde dag. — — —.

Karl A. Wallin.

Ungkarshotellet Norra Smedjegatan 18.

Lördagskvällen den 7 dec.

Det är med svårighet vi få plats för 60 öre. Rummet, dit vi visas, är smutsigt. Det finns ett bord, fullt med skräp, och ett par trästolar. Sängkläderna äro smutsiga och den ena madrassen är på ett begränsat område alldeles sönderfrätt av urin. Eldningen får man själv sköta om, ifall man vill slippa frysa. Vi gå in på vattenklosetten, som ser föga inbjudande ut. På ett ställe av väggen har en gäst strukit av en del exkrementer,, och kortväggen är besudlad med snusloskor. Hotellet är dock näst Stockholms Ungkarlshem, det hyggligaste som jag besökt.

M. Fahlberg.

A. Alfvén.

Ekonomisk översikt.

Det skulle i första ögonblicket kunna synas, som om bedrivandet av den nu skildrade verksamheten ej skulle kunna lämna någon nämnvärd inkomst. Ja, natthärbergena göra till och med anspråk på att vara verkliga barmhärtighetsverk, som t. o. m. påstås av denna anledning vara befriade från skattskyldighet.

Gör man sig emellertid besväret att undersöka logihusens ekonomiska förhållanden, kommer man emellertid snart till helt annan åsikt. Flertalet av dem äro tydligen t. o. m. ganska inkomstbringande affärer.

I ett tjänsteutlåtande yttrar drätselnämndens kammarkontor år 1908: »Inom redan befintliga ungarshotell finnas sammanlagt 775 bäddar, och äro desamma upptagna året om» — kanske dock med någon modifikation under den varmaste sommaren. Med härbergena är förhållandet likartat. Ågarna kunna alltså vid årsskiftet göra upp en mycket pålitligare stat för det kommande året än personer, som hava inneboende och som måste räkna med längre tider utan inkomst.

Vad utgifterna beträffar, så är det hyran, som i nästan alla fall belastar budgeten tyngst. Såsom läsaren kan döma av rapporterna, måste utgifterna för lyse, värme, renhållning och reparationer intaga ett mycket blygsamt rum. Behovet av tjänare står i förhållande till det övriga: en tjänare för vid pass 40—80 sängplatser synes vara det vanliga.

Det är vår avsikt att inom kort offentliggöra en detaljerad sammanställning över logihusens ekonomi.

M. Fahlberg.

P. Lisell.

Ett par uttalanden av "sakkunniga".

Ur ett brev:

Det är med anledning av hr Tengdahls anförande i stadsfullmäktige, då frågan om ungarshotellen var före till behandling, som jag ville nämna några ord. Jag vet inte, om frågan är avgjord eller ej. — — —

Om man fasthåller vid ungarshotellen och tänker tanken till slut, så finner man i dessa bostäder blott en järnsäng och en spottlåda. I sängen 1 madrass, 1 kudde, 2 lakan och 1 filt, under den kallare årstiden 2 filtar, mot vilkas kvalitet många anmärkningar kunde vara befogade. — Inte en stol, inte en låda eller skåp, inte ens en hylla eller tillstymmelse till förvaringsrum för en enda sak. Största olägenheten — ifall man kan angiva någon olägenhet större än andra — är, att det är alldeles omöjligt att kunna hålla sig ren från ohyra och det av alla sorter — hur man än må bära sig åt. Detta är ytterst plågsamt, fränsett det där osmakliga uti, att man skall gå och *skrubba sig*, vart man än tar vägen.

Invändningen att det finnes bad och desinfektion är mycket problematisk.

Baden bestå — det saknas ju allmänt bassäng — av badstu och dusch, vilka äro av den beskaffenhet, åtminstone ur hygienisk synpunkt, att de borde förbjudas. Vi antaga, att det finnes 6 st. små bad (även färre) till vatten och lika många borstar, vilka gå ur hand och i hand till 25 å 40 man, stundom fler, utan ringaste desinficering — usch!

Livet sedan uti dessa nästen, synnerligen lördagskvällar och söndagar — helgdagar vill jag ej nämna — innan logerarna domna av i fyllan och villan!

Den invändningen, att rusdrycker ej få införas på dessa hotell, är en sanning med modifikation, och något hinder att komma in »stupfull» existerar ju ej. För övrigt finnes ju alltid ett magasin eller kafé i närheten, där man blott sätter ett märke eller namnet på den »kära lintern», och vägen dit är mycket både kort och lätt. — Arbetarna, som skola tillbringa sin vilotid på sådana ställen, kunna ej annat än bliva demoraliserade och det i superlativ. — Man kanske också borde peka på det oförlätliga snusk, som existerar, att den ene ligger i sängen den ena natten, en annan en annan natt i samma sängkläder, och det är ju minst sagt — aptitligt. Man kan dock som nykommen mot en avgift av 10 öre få s. k. rena lakan. — Inom parentes vill jag hava förkastelsesdomen skarpt uttalad lika mycket om inte mer över inneboendesystemet, som åstadkommit så mycket ont och så många olägenheter på alla håll och händer. — — —

Jag har ovan visat kostnaden för logerarna och kan ej förstå, varför inte kommunen skulle kunna komma ut med en sådan affär. Jag tänker närmast på Köpmangatan 15.

Där finnas 256 sängar och 40 öre pr st. under 350 dagar pr år. Jag avstår med slit 15 dagar, emedan jag vet, att under högsommar, medan uteliggande-systemet mest blomstrar och kanske är lämpligast valt, kan en och annan sängplats stå ledig för natten, i st. f. att under ruskiga höst- och naturligtvis vinterkvällar det är omöjligt att efter kl. 8 å 9 få plats för natten.

Det vill ju inte några djupare insikter i matematiken till för att inse, att det ej vore otänkbart för kommunen att gå i land med en sådan affär.

Ty $256 \text{ sängar} \times 40 \text{ öre} \times 350 \text{ dagar} = 35,840 \text{ kr.}$ Det inbringar ju ränta på mycket över en halv mill. kr.

Summan av saken blir ju i alla fall, hur man än må resonera, så är och förblir ungarshotellsinstitutionen, sådan den nu bedrives, liksom inneboendesystemet fördömligt. Så väl ur hälsosynpunkt som med avseende på trevnaden bör det avskaffas. Ur själva samhällslivets synpunkt är det förb., en massa människor såväl män som kvinnor och barn voro i dag icke vad de äro, om dessa fördömliga bostadsförhållanden icke en längre tid här existerat. Det kan strängt taget icke försvaras från någon enda synpunkt.

E. S.

K. 29 år, eldare och tillfällig byggnadsarbetare:

Hamnade för fyra år sedan på Träffen, emedan familjen där jag varit inackorderad plötsligt måst flytta. Bodde på Träffen tre veckor, tills jag fick ny inackordering. Har sedan vid tider av arbetsbrist legat på ett flertal andra ställen.

På Träffen hamna de sämsta elementen. Den enda tid man kan sova ostörd är kl. 2—4. Dessförinnan blir man ständigt väckt, mest av berusade, som anlända litet emellanåt. Stamkunderna bestämma tonen och trakkassera nykomlingarna. Ha de ej haft råd att köpa brännvin, köpa de bladdervin (25 öre för $\frac{1}{3}$ liter) på matvarumagasinen däromkring. Nytorget går därför under namnet »Bladdertorget». Har man inte 35 öre, kan man få ligga för 10 öre på stengolvet i »mottagningsrummet», men man bör då ha en tidning med sig för att ligga på. Man får akta sig, för de stjäla mycket på Träffen, från mig stal de skorna en natt. På kvällarna är det varmt, men på nätterna blir det så kallt, så man skakar. Och kläderna kan man ej ha på, för då bli de fullsatta av ohyra. — På Skeppar-Karlsgränd 4 brukar någon arbetslös logerare städa mot ersättning av husrum och mat.

På Frälsningsarméns härbergen och L. Vattugatan 25 är det bäst. Där blir man hyggligt bemött. »Om man där kommer med anmärkningar, får man inte smörj eller blir utkastad av vaktmästarne.» Onyktra och bråkiga personer bli inte insläppta där, och det är mindre ohyra där än på andra ställen. På Frälsningsarmén får man julgröt och en predikan varje vecka.

Svårt är det att veta tiden om morgnarna. Kommer man för sent till sitt arbete, får man plikta. På Träffen ropa vaktmästarna ut tiden varje halvtimme från klockan 5. På Frälsningsarmén får man springa ut i förstugan för att titta på klockan där. På Skeppar-Karls gränd 4 är det svårare, men är det tyst och om man lyssnar noga, brukar man höra när första spårvagnen kommer kl. $\frac{1}{2}$ 6. — De kläder man förvarar hos vaktmästaren, får man ofta tillbaka fulla av ohyra. De flesta logerare ha dock ej mer, än de bära på sig.

Några spridda intryck från besöken och reflexioner med anledning därav.

Vad luftenheten pr logerare beträffar, så syntes den motsvara den i allmänhet fordrade pr logement, men under den förutsättning, att nattgästerna äro *snygga, renliga* och endast »normalt illaluktande» så att säga. På grund av orenligheten hos såväl kroppar som kläder är luften betydligt sämre än den behövt vara. Lukten från pissoarer, klosetter och tvätttrum torde lätteligen kunna avledas på något sätt.

I händelse av eldfara syntes mycket övrigt önska på ett flertal ställen.

Bäddarnas snusk var ju påtaglig; någon förbättring är det ju för dem, som vecka efter vecka bebo samma bädd, men värre är det ju för de tillfälliga, dock voro som sagt ej ens de s. k. rena lakanen oklanderliga. Här och var syntes bleka hostande män, och en av dem från Träffen kom just i dag på Skyddsvärnets alkoholdispensär. Han var berusad, hade tecken på kronisk alkoholism samt en utbildad tuberkulos med kaverner över större delen av högra lungan, mindre på den vänstra, hade i går legat på 235 hos Berggren och i förrgår på 312 Träffen. Han fick endast ligga 1 natt på varje ställe, men hade dock i förra veckan lyckats få ligga 5 nätter på Träffen fast på olika ställen, och detta emedan hans hosta störde kamraterna på nätterna, så att de »skällde» och hotade honom med »smörj» om han ej flyttade. Denne man, som ej iakttog ett spår försiktighet med

sin hosta och som med all sannolikhet hade fullt med baciller i sin upp-hostning, fick alltså gå omkring från ställe till ställe och utgöra en smittofara. Han vårdades i våras på »Grubbens». Han yttrade »vad gör det mig att dö, om det nu är lungsot jag har ... å dom andra som bor där ä ändå sämre folk än jag.»

Bristen på dricksvatten är påfallande och dess avhjälpande synnerligen påkallat samt lätt genomfört.

Ävenså bristen på nattkärl; ett dylikt kunde ju dessutom tjäna som spottlåda, varför dessa senares utbytande mot emaljerade pottor är en lätt reform.

Införandet av obligatorisk tvagning av åtminstone händer och anlete före sänggåendet är likaledes lätt genomfört. Svårare, men dock önskvärt vore en dusch e. d., gärna med kallt vatten. Ökat antal handfat med tvål och handdukar samt anslag om obligatorisk tvättning och förbud för urinerings och kräkning i tvättrummet.

Tvättrum, klosetter och pissoarer inrättas något mera efter hygienens krav.

Åtminstone avskiljande av 2 grupper bland logerarna: 1) de fullt berusade, 2) de mest illaluktande.

Uppsättande av anslag med några enkla hygieniska råd och anvisningar.

Varm-mjölksautomater vid biljettförsäljningen samt växlingsskyldighet där.

I fall sträng rävt företag och många platser indragas, böra de i lika antal samtidigt ersättas med åtminstone några provisoriska logement i den s. k. Korvkasärn eller annan dylik plats. Jag har i tydligt minne de svårigheter som uppstodo för några år sedan, då Hälsovårdsnämnden förfor strängare mot en del härbergen och platsantalet minskades med åtskilliga procent. Då dessa platser alltid äro fullt upptagna, leder detta till att en hel mängd blir utan allt tak över huvudet. Följden bleve dels att många måste ligga ute, varav deras hälsa skulle lida, samt dels att familjer började mottaga tillfälliga nattgäster, varigenom en dubbel fara uppstod: 1) för familjens moral och hygien, 2) omöjligheten till kontroll av något slag. I den mån staden möjligen övertar rörelsen, delvis eller helt, bör alltså antalet platser sammanlagt överstiga det nuvarande approximativa. Önskemålen för stadens eventuella härbergen äro ju ännu flera, ej minst en ganska detaljerad särindelning av logerarna; dessutom ett fullständigt register och ett större antal friplatser, som endast utlämnas till dem vid tillfället ej berusade (dessa böra hänvisas till polisen), samt möjlighet att genom något arbete få göra rätt för erhållet logis och mat, vilket senare måste vara att tillgå på platsen både morgon och kväll, såsom fallet är bl. a. vid ett dylikt härberge jag sett i Frankfurt am Main. Ett samarbete mellan den offentliga arbetsförmedlingen och härbergena vore önskvärt. Vid Skyddsvärnet har detta behov mångfaldiga gånger gjort sig synnerligen kännbart och borde ju genom någon offervillighet lätt kunna åstadkommas. Till sist en väl genomförd inspektion, ty den, som sett litet av dessa härbergen, förvånas kanske möjligen något ringa vid läsandet av några uttalanden från sakkunnigt håll över att förhållandena äro »ganska tillfredsställande». — Lärum och sällskapsrum äro minst lika behöfliga här och välgörande som på ett första klassens lyxhotell. Bad och desinfektionsanordningar äro vidare nödvändiga.

Det sorgligaste intrycket var dock långt ifrån de hygieniska bristerna och lokalernas otrevnad, utan åsynen av allt det *mänskliga*, som här var samlat, och deras psykiska liv. I detta avseende kunde dock mycket göras av intresserade personer och sällskap utan nämnvärd kostnad fast med litet möda. Att öppna lärummen ibland eller något annat rum för religiös, uppfostrande eller kulturell verksamhet av någon art vore naturligen synnerligen önskvärt, och borde även staden lämna pekuniärt understöd till oegennyttigt dylikt arbete av enskilda eller korporationer.

J. Billström.

Sammanfattning.

Den som besökt ett större antal ungarshotell och härbergen finner, att de hava vissa påfallande gemensamma drag:

De utmärkas av ett snart sagt *allenahärskande snusk*. En verklig rengöring av rum och bäddar synes ytterst sällan förekomma. De lakan en nykommen logerare erhåller äro oftast ned-sölade av smuts och exkrementer — kanske har ett tiotal osnygga manskroppar redan legat mellan dem.

Bäddarna äro merendels bemängda med ohyra av olika slag. Till sedvanorna hör därför, att gästerna — sedan de bortplockat alla påträffade löss ur bäddarna — lägga sig spritt nakna mellan lakanen för att ej få kläderna fullsatta av ohyra.

Redan på kvällen är i regel *luften starkt förorenad* av urin- och tobakslukt, utdunstningar, riklig väderavgång samt ofta nog även genom illa skötta, osande fotogenlampor.

Belysningen är genomgående usel.

Under den kallare årstiden är som oftast *värmehållningen oförsvarligt dålig*, så att gästerna på vissa håll t. o. m. drivas att stjåla ved för att kunna uthärda.

Själva lokalerna sakna allt, som kunde verka upplivande på sinnet. Man ser ingenstädes ens den billigaste reproduktion av ett konstverk — överallt blott dessa avsiktligt valda smutsfärger.

Möjlighet till verklig kroppslig renhållning saknas överallt. (Huruvida de badanordningar, som finnas i samband med ett par härbergen, göra nämnvärt gagn, veta vi icke). Logerarna äro i regel liksom logierna riktiga härdar av smuts och ohyra.

Logementen sakna förvaringsrum för gästernas tillhörigheter. Dessa måste därför döljas i bäddarna eller lämnas i förvar hos vaktmästaren — för att kanske återfås fulla av ohyra. Även den lilla rest av hemkänsla, som kunde ligga i att på visst ställe hava så mycket som en låda, ett skrin e. d. är logeraren förmenad. *Han måste känna sig rollös i samhället.*

Härbergena äro liksom ungarshotellen företag, som *bedrivs efter rent privatekonomiska principer*. Någon verksamhet, som kunde lyfta gästerna till högre nivå i andligt eller kroppsligt hänseende, hava vi ej lyckats upptäcka.

Att under längre tid leva under dylika förhållanden måste naturligtvis verka nedbrytande på kropp och själ. Det tillkommer emellertid även andra omständigheter, som inverka i skadlig riktning. Man förstår så lätt logeraren, som — efter att hava prövat på smutsen, ohyran och kölden — yttrade: »Man kan ej ligga här utan att vara halvfull». En daglig alkoholisation blir givetvis lätt följden av dessa förhållanden.

Till logihusen samlas förklarligt nog kroniska alkoholister, vagabonder, yrkestiggare, yrkestjuvar och andra förfallna, något som naturligtvis inverkar ofördelaktigt på de hyggligare elementen.

Alkoholvanorna, omöjligheten att hålla sig snygg och den demoraliserande inverkan av omgivningen samverka att beröva logeraren känslan av människovärde, att undantränga honom från umgänget med hyfsat folk och att väsentligt försvåra möjligheten att erhålla ett hyggligt arbete.

En logerare, som själv dukat under i dessa vidrigheter, yttrade — och med en god del sanning — på sin dödsbädd: »*De som börja vistas på ungarshotell äro ohjälpligt förlorade*».

Mellan logiställena och de talrika kringliggande öl- och brännvinskrogarna, har smånigom uppstått ett — visserligen omedvetet — samarbete. Då logerarne ej äro upptagna av arbete, men ej heller kunna vistas på logistället (på natthärbergena äro de förbjudna tillträde under tiden 9 f. m.—6 e. m.), ha de faktiskt ofta nog intet annat tillhåll än krogarna. Genom den dagliga alkoholiseringen och utplundringen därstädes berövas de å andra sidan alla möjligheter att bereda sig en bättre tillvaro.

Samhället bereder sig visserligen genom denna ständigt fortgående alkoholisering av ifrågavarande kategori av medborgare en del inkomster, som genom ett effektivt nykterhetsarbete skulle sina. Ett rationellt ordnande av härbergesfrågan skulle säkerligen likaså vålla staden en del direkta utgifter. Säkerligen skulle dock dessa förluster rikligen ersättas. Det nuvarande systemet berövar samhället många goda produktiva arbetare och skattebetalare. Å andra sidan får samhället genom samma arbetares förfall vidkännas dryga utgifter för sjuk-, fattig- och fångvård. Även de privata insatserna av tid och pengar i det otacksamma arbetet böra ej lämnas ur sikte.

Ännu en viktig omständighet, som bör påskynda frågans lösning, är det oavbrutna danandet av antisociala viljor, vilket måste bli en följd av att samhället lämnat logerarna så gott som vind för våg.

Vi rikta därför en allvarlig vädjan till vederbörande myndigheter att behjärta och söka avhjälpa de svåra skador för samhälle och enskilda, som det nuvarande systemet medför.

Stockholm i mars 1913.

<i>Andrew Alfvén.</i> Prakt. läkare.	<i>Gunnar Andersson.</i> Verkstadsarbetare.	<i>J. Billström</i> Med. doktor.
<i>Carl Edquist.</i> Rektor.	<i>J. Fahlberg.</i> Förtennare.	<i>M. Fahlberg.</i> Murarförman.
<i>Helmer Jansson.</i> Byggnadshantlangare.	<i>Per Lisell.</i> Förest. för expressbyrå.	<i>Karl Petander.</i> Fil. doktor.
<i>Gustav Thorsell.</i> Veterinär.	<i>Karl A. Wallin.</i> Byggnadssnickare.	<i>P. A. Wenner.</i> Pastorsadjunkt.